

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií

**Vývoj myšlenky podpory politické participace
žen uvnitř českých parlamentních stran po
roce 1989**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková

Praha, 2007

Veronika Šprincová

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedených zdrojů a souhlasím s jejím zveřejněním v databázi kvalifikačních prací podle § 47b zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách v platném znění.

V Praze dne 17. 5. 2007

.....

podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucí své bakalářské práce PhDr. Haně Havelkové za odborné vedení, cenné rady a připomínky a všem respondentkám za jejich ochotu a spolupráci.

Obsah:

Úvod.....	6
1. Teoretická východiska.....	9
1. 1. Obecné politologické teorie.....	9
1. 1. 1. Strany a stranické systémy	9
1. 1. 2. Volební systémy.....	10
1. 2. Genderově zaměřené politologické teorie	15
1. 2. 1. Faktory ovlivňující zastoupení žen v politice	15
1. 2. 2. Opatření na zvýšení počtu žen v politice	22
1. 3. Feministické teorie zaměřené na oblast politiky	26
1. 3. 1. Vztah politologického a feministického zkoumání oblasti politiky	27
1. 3. 2. Pluralita feministických přístupů.....	27
1. 3. 3. Základní pojmy feministického zkoumání politiky.....	30
2. Složení parlamentu a vlád a postavení žen v politice v letech 1990 – 2006.....	33
2. 1. Parlamentní volby 1990 – 2006	33
2. 1. 1. Volby do ČNR v roce 1990.....	33
2. 1. 2. Volby do ČNR v roce 1992.....	35
2. 1. 3. Volby do PS PČR v roce 1996.....	36
2. 1. 4. Volby do PS PČR v roce 1998.....	37
2. 1. 5. Volby do PS PČR v roce 2002.....	38
2. 1. 6. Volby do PS PČR v roce 2006.....	40
2. 2. Vývoj zastoupení a postavení žen v parlamentu a ve vládě v letech 1990 – 2006 podle jednotlivých politických stran	41
2. 2. 1. Zastoupení žen v parlamentu v letech 1990 - 2006 podle jednotlivých stran.....	41
2. 2. 2. Postavení žen v parlamentu v letech 1990 - 2006 podle jednotlivých stran.....	44
Exkurz: Činnost ministryň na půdě Parlamentu České republiky	46
2. 2. 2. Zastoupení žen ve vládě podle jednotlivých stran	47
3. Podpora účasti žen v politice uvnitř českých parlamentních stran.....	51
3. 1. Česká strana sociálně demokratická	51
3. 2. KDU – ČSL	55
3. 3. Komunistická strana Čech a Moravy	56
3. 4. Občanská demokratická strana.....	59
3. 5. Strana zelených	61
4. Ženské organizace spojené s českými parlamentními stranami	65
4. 1. Levicové kluby žen.....	65
4. 1. 1. Založení organizace.....	65
4. 1. 2. Struktura a organizace	66
4. 1. 3. Náplň činnosti	66
4. 2. Sdružení žen KDU-ČSL	68
4. 2. 1. Založení organizace.....	68
4. 2. 2. Struktura a organizace	69
4. 2. 3. Náplň činnosti	71
4. 3. Sociálně demokratické ženy	72
4. 3. 1. Založení organizace.....	72
4. 3. 2. Struktura a organizace	73
4. 3. 3. Náplň činnosti	75

5. Reflexe problému politické participace žen představitelkami organizací spojených s českými parlamentními stranami.....	78
5. 1. Metoda výzkumu a analýzy	78
5. 1. 1. Popis metody.....	78
5. 1. 2. Výběr respondentek	80
5. 1. 3. Výzkumná otázka a struktura dotazníku.....	81
5. 1. 4. Průběh dotazování.....	82
5. 2. Analýza rozhovorů	83
5. 2. 1. Vnitřní bariéry.....	83
5. 2. 2. Vnější bariéry.....	86
5. 2. 3. Genderové rozdíly.....	90
5. 2. 4. Mechanismy marginalizace žen.....	95
5. 2. 5. Strategie prosazování genderové rovnosti.....	98
5. 2. 6. Zájmy žen a problém reprezentace	102
5. 3. Závěry analýzy	103
Závěr	104
Bibliografie:.....	106
Přílohy	112
Příloha č. 1	112
Příloha č. 2	115
Příloha č. 3	117

Úvod

Letošní rok, rok 2007, byl Evropskou unií vyhlášen *Evropským rokem rovných příležitostí pro všechny*. Problematika rovných příležitostí se tedy dostává (přinejmenším v Evropě) stále více do středu zájmu jak badatelů a badatelek, politiků a političek, tak i médií a veřejnosti.

Problematika účasti žen v politice je poměrně široce diskutována i v České republice, stále častěji se objevují články a studie na toto téma a ukazuje se, že poměrně úspěšně proniká i do veřejného diskurzu – výzkumy veřejného mínění¹ naznačují, že stále více občanů považuje zastoupení žen v české politice za nedostatečné. Ovšem i přesto je politická reprezentace žen (zejména na celostátní úrovni) stále velmi nízká. Tomuto problému se budu částečně věnovat v kapitole 1.2. v souvislosti s pojmáním politické reprezentace žen jako výsledku střetu *nabídky a poptávky* (Matland in Havelková 2006: 31).

Většina dosud publikovaných prací² na téma politická participace žen však zůstává v obecné rovině. Selektivně popisují vývoj nebo současný stav zastoupení žen v české politice a bariéry vstupu žen do politiky, ale nezaměřují se na jednotlivé politické strany. Pokud už se jimi zabývají nebo se přímo zmiňují se o ženských organizacích uvnitř stran, zůstávají pouze u konstatování, že tyto organizace existují, případně stručně popisují jejich vznik a program, ale nijak blíže tyto organizace neanalyzují³.

Cílem mé práce je proto poskytnout komplexnější, interdisciplinární⁴ feministicko-politologický pohled na

¹ Shrnutí těchto výzkumů viz např. Havelková 2002, 2006; Rakušanová 2003, 2006b.

² Havelková 2002, 2006; Pavlík 2004; Petrová 1994; Rakušanová 2006a, 2006b; Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006.

³ Chybí zejména detailnější popis struktury a činnosti těchto organizací, srovnání deklarovaného programu se skutečnými postoji jednotlivých členek, dále pak zkoumání vzájemné spolupráce jednotlivých organizací či spolupráce s neziskovými organizacemi.

⁴ Jak dále uvidíme, interdisciplinarita zkoumání politické oblasti z hlediska genderu je v českém prostředí nevyhnutelná.

problematiku účasti žen v politickém životě a prozkoumat, jak a zda vůbec došlo či dochází uvnitř českých parlamentních stran k posunům v přístupu k této problematice. Zaměřím se zejména na ty strany, které jsou přímo propojeny s nějakým ženským sdružením či hnutím⁵, a podrobně na tyto organizace - na jejich historii, organizaci, program a činnost.

Hlavní otázkou, kterou si tato práce klade, je, zda tyto organizace propojené s politickými stranami mají ve své stávající podobě reálnou šanci dosáhnout zvýšení počtu žen v politice a zda zaznamenávají nějaký pokrok. Ladislav Doležal si ve svém zamyšlení k Mezinárodnímu dni žen⁶ o postavení žen v české společnosti pokládá otázku: „*Pomohou si ženy samy?*“. Klíčovou otázku si ve své práci pokládám podobně: „*Pomohou si strany samy?*“.

Některé aspekty otázky podpory žen v politice nechávám vzhledem k úzkému vymezení tématu práce stranou, zejména problematiku podpory politické participace žen v parlamentních stranách, které ženské hnutí nemají (tohoto problému se dotkneme jen rámcově v kapitole 3) či v mimoparlamentních stranách (tomuto tématu se v práci z níže popsanych důvodů nevěnuji vůbec).

Celá práce je rozvržena do dvou částí: první kapitola je *teoretická*. V ní budou předvedeny základní politologické teorie, a to jak obecné (popis stranického a volebního systému a vysvětlení základních pojmů), tak genderově zaměřené (jedná se především o faktory a bariéry, které ovlivňují zastoupení a postavení žen ve stranách a v zastupitelských orgánech). Dále jsou zde stručně prezentovány vybrané feministické teorie,

⁵ V případě českých parlamentních jde o tři z nich – ČSSD (kde působí hnutí Sociálně demokratické ženy), KDU-ČSL (ve které působí Sdružení žen KDU-ČSL) a KSČM (která je propojena s tzv. Levicovými kluby žen) viz např. Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 48-51.

⁶ DOLEŽAL, L. 2005. *Zamyšlení (Pomohou si ženy samy?)* [online]. Dostupné z WWW <http://www.rozhlas.cz/praha/komentare/_zprava/160217> (naposledy navštíveno 17. 5. 2007).

zaměřené na oblast politiky, které budou využity v analytické části práce jako interpretační rámeček.

Druhá část práce je *empiricko-analytická*, zaměřená především na tři ženské organizace propojené s českými parlamentními stranami. Ve druhé kapitole shrnu statistická data, popisující vývoj zastoupení žen v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a ve vládě, která nám poskytnou nezbytný kontext k dalším částem. V kapitolách 3 a 4 se budu na základě analýzy veřejně dostupných textových materiálů a rozhovorů s představitelkami ženských organizací zabývat konkrétními politickými stranami, které jsou v současné době zastoupeny v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky, a ženskými organizacemi, které jsou s těmito stranami propojeny.

Poslední kapitola je čistě *analytická*. Cílem kvalitativní analýzy⁷ rozhovorů je zachytit vnímání situace žen v české politice vybranými představitelkami ženských organizací popsaných v kapitole 4 a ucelit tak pohled na téma podpory politické participace žen.

V závěru práce poznatky z obou částí shrnu a pokusím se odpovědět na stěžejní otázku této práce – nakolik jsou ženské organizace spojené s konkrétními parlamentními stranami schopné přispět ke zvýšení zastoupení žen v politice.

⁷ Metodologický popis analýzy rozhovorů je uveden v kapitole 5.

1. Teoretická východiska

V první kapitole budou postupně předvedena základní teoretická východiska práce. Prezentované přístupy jsou dvojího druhu - politologické (buď obecně politologické, nebo genderově orientované) a feministické. Na základě prvních z nich popíšu český stranický a volební systém a následně propojím tyto poznatky s fenoménem politické participace žen. Prostřednictvím druhých nehlédneme na problém účasti žen v politice z feministického hlediska.

1. 1. Obecné politologické teorie

V následujících podkapitolách se stručně seznámíme se základními politologickými teoriemi stran, stranických a volebních systémů. Tyto obecné poznatky pak využijeme v genderově zaměřeném zkoumání (kapitola 1.2.).

1. 1. 1. Strany a stranické systémy

Základním vymezením pojmu *strana* je jeho oddělení od pojmu *nátlaková skupina*. Zatímco cílem stran je dobytí a udržení moci, nátlakové skupiny tyto ambice nemají - spokojují se s působením na politické předáky, aniž by chtěly zaujmout jejich místo (Novák 1997: 19). V souvislosti s problematikou genderově vyrovnaného zastoupení v politice považují toto dělení za relevantní, jelikož nám umožní identifikovat dvě sféry usilování o zvýšení politické participace žen. Na základě této dichotomie můžeme oddělit působení uvnitř politických stran a paralelní působení ze strany nátlakových skupin (mezi nimiž je v ČR významné zejména Fórum 50%) a hodnotit jejich úspěšnost. Zavedené politologické teorie však vnímají genderový rozměr tohoto dělení jinak - feminismus řadí mezi nátlakové skupiny náležející k tzv. *novým sociálním hnutím* jako jsou pacifismus, protirasistická a studentská hnutí a definují je jako „*hnutí hovořící za všechny své*

generační vrstevníky či stejně postižené politickým patriarchátem" (Novák 1997: 20) a zároveň připouští možnost transformace v klasickou, názorově vyhraněnou stranu⁸. Netematizují tedy skutečnost, kterou se zabývá tato práce – jak je možné zakomponovat původně feministické myšlenky do stávajících stran, aniž by musela být vytvořena nová, monotematická strana (*single-issue party*)⁹. V českém prostředí k tomuto posunu došlo v roce 2004, kdy byla založena strana *Rovnost šancí*, tzv. „strana žen“. Veřejné reakce na její založení však byly vesměs negativní a nedosáhla ani úspěchu ve volbách (Rakušanová 2006a: 38).

Na závěr dodejme, že strany neprosazují jen svoji ideologii, ale i své zájmy. Tento fakt je obsažen i v jedné z definic pojmu strana: „trvalá organizace, uspořádaná od celostátní až k místní úrovni, která se ve jménu určitého ideologického programu (projektu) snaží sama nebo v rámci koalice dobýt a vykonávat moc, a za tím účelem vyhledává lidovou podporu" (Novák 1997: 23). Velikost stran lze určovat na základě různých měřítek¹⁰, v této práci použiji jako klíč k výběru zkoumaných stran třetí faktor, tj. zastoupení v parlamentu, který nám umožní nejlépe pochopit, jak se jednotlivé strany staví k politické participaci žen.

1. 1. 2. Volební systémy

Se stranickými systémy neodmyslitelně souvisejí i systémy volební. Jejich vzájemný vztah¹¹ není pro tuto práci významný, proto pouze popíšu existující typy volebních systémů a zaměřím se na situaci v České republice.

⁸ „(...) ve chvíli, kdy jsou [sociální hnutí] postavena před úkol nejen bourat staré, nýbrž vytvářet účinné komplexní koncepce k přestavbě společnosti, se politizují, štěpí a jejich části dostávají obvykle podobu klasických – názorově vyhraněných politických stran.“ (Müller cit. in Novák 1997: 20).

⁹ Jedinou stranou s parlamentním zastoupením v PS PČR, která profilu „single-issue“ strany odpovídala byla SPR-RSČ a výraznou podporu měla i strana DŽJ. Mareš (2002: 127) k tomu však dodává, že v ČR tyto strany dlouhodobě nedosahují relevantních volebních zisků.

¹⁰ Novák (1997: 140) uvádí tři měřítka: počet členů strany, počet voličů strany a počet parlamentních křesel.

¹¹ Viz např. Novák 1997: 60, Fiala 2004.

Volební systémy můžeme pro účel našeho zkoumání rozdělit na dva základní typy: většinové a systémy poměrného zastoupení (Novák 1997: 59), k nimž můžeme přiřadit ještě další skupinu, a to systémy polopoměrné¹² (Lebeda 2004a: 21).

Většinové systémy můžeme dále rozdělit do dvou podskupin - na relativně většinové a na absolutně většinové. Většinové volební systémy obecně fungují na principu přidělování mandátu vítězi. „V případě, že se ve volebním obvodu rozděluje více mandátů, není jejich snahou rozdělit je v poměru podle počtu hlasů, které kandidáti získali. Rozhodujícím kritériem je většina hlasů.“ (Lebeda 2004a: 22). A právě tato většina může být buď relativní, nebo absolutní. Relativní většina je dosažitelná nejnáze - kandidující osoba musí získat více hlasů než kterákoli jiná ze zbylých kandidujících osob, což bývá v praxi zpravidla méně než nadpoloviční většina hlasů (ibid.). I u absolutních většinových volebních systémů platí pravidlo „vítěz bere vše“, zásadní rozdíl je však v tom, kdo je považován za vítěze - k vítězství nepostačuje získat nejvíce hlasů ze všech kandidujících osob, je potřeba dosáhnout nadpoloviční (tedy absolutní) většiny, tj. „získat více hlasů než mají všichni ostatní kandidáti dohromady“ (Lebeda 2004a: 24).

V České republice je ve volbách do dolní komory parlamentu používán druhý typ volebního systému, tedy **systém poměrného zastoupení**. Důležité jsou především faktory, jež ovlivňují, které konkrétní kandidující osobě bude nakonec mandát přidělen.

Systémy poměrného zastoupení politologové rozdělují do dvou podskupin - na zřídka používaný systém *jednojmenného přenosného hlasování* (STV)¹³ a mnohem obvyklejší *listinné poměrné systémy* (List PR). Ani samotná skupina listinných

¹² Popis fungování polopoměrných systémů viz Lebeda 2004a: 39-43. Pro tuto práci je otázka polopoměrných systémů zcela irelevantní, proto se jí vůbec nezabývám.

¹³ Vzhledem k jeho neobvyklosti systém dále necharakterizují - podrobnější popis viz např. Lebeda 2004a: 38n.

poměrných volebních systémů není zcela homogenní - Lebeda (2004a: 26) tento fakt shrnuje v konstatování „*co listinný systém, to originál*“, proto se zaměřím pouze na situaci v České republice.

Základní faktory, ovlivňující konečné přidělení mandátu konkrétní kandidující osobě jsou následující: *volební formule, velikost volebního obvodu, uzavírací klauzule a počet úrovní volebních obvodů*. Důležitý je také *charakter kandidátních listin*. (Lebeda 2004a: 27-38)

Současná podoba volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky platí až od roku 2002¹⁴. Do té doby měl volič jeden hlas, který odevzdával krajské kandidátní listině vybrané strany. Kandidátní listina měla vázaný charakter, volič však mohl pořadí kandidátů teoreticky měnit čtyřmi preferenčními hlasy. Rozdělování poslaneckých mandátů probíhalo ve dvou skrutiniích, jichž se účastnily pouze ty strany, jejichž volební výsledek v rámci celé republiky překročil volební klauzuli pěti¹⁵ procent platných odevzdaných hlasů (Lebeda 2004b: 232).

V prvním skrutiniu byly mandáty rozdělovány na úrovni *osmi* volebních krajů (tj. sedm krajů a hlavní město Praha) pomocí Hagenbach-Bischoffovy¹⁶ formule. Kraje neměly trvale prisouzený počet mandátů¹⁷, na jeden kraj průměrně připadalo 25 mandátů. Nevyužité hlasy stran z prvního skrutinia se převáděly do druhého skrutinia, které se konalo v jediném obvodě v rámci celé republiky. Zbytkové hlasy z jednotlivých krajů byly stranám sečteny a mandáty opět prisuzovány podle stejné volební formule. Přiděloval se takový počet mandátů, kolik jich nemohlo být rozděleno na úrovni krajů v prvním skrutiniu.

¹⁴ Podrobnější analýza reformy volebního systému České republiky viz Lebeda 2004c. Diskuse o reformě českého volebního systému viz Dušek 2004. Genderová analýza vlivu navrhovaných změn volebního systému viz Rakušanová 2006b: 4n.

¹⁵ V případě dvoučlenné koalice 7%, trojčlenné koalice 9% a vícečlenné koalice 11% (Lebeda 2004b: 232).

¹⁶ Viz Lebeda 2004a: 29n.

¹⁷ Počet mandátů byl prisuzován na základě republikového mandátového čísla vypočteného podle Hareovy formule (Lebeda 2004b: 232).

V takto nastaveném volebním systému byla zachována vysoká míra proporcionality - jednak díky značné velikosti volebních obvodů (tj. krajů), používání Hagenbach-Bischoffovy formule a přerozdělování hlasů ve druhém skrutiniu (Lebeda 2004b: 233). Velikost obvodů lze chápat i jako faktor ovlivňující genderové složení kandidátních listin - za předpokladu, že šanci na zvolení má větší počet kandidátů, nezáleží tolik na pořadí kandidujících osob na kandidátní listině. Rakušanová a Václavíková-Helšusová (2006: 45) v této souvislosti tvrdí, že zvětšení volebního obvodu na celou republiku by přispělo ke zvýšení politické reprezentace žen v Poslanecké sněmovně. Naopak za nebezpečí považuje Rakušanová (2006b: 5) směřování k většinovému charakteru systému.

První změnou oproti původnímu volebnímu systému je nahrazení Hagenbach-Bischoffovy volební formule D'Hontovým dělitelem, který mírně zvýhodňuje velké strany. Hodnota uzavírací klauzule pro jednotlivé strany zůstala nezměněna, u koalic se nyní zvyšuje o pět procent za každou stranu v koalici¹⁸. Další změna se týkala počtu skrutinií - v novém volebním systému je skrutinium pouze jedno, čímž byla částečně omezena míra jeho poměrnosti.

Výrazná byla zejména proměna struktury volebních obvodů. Nové volební kraje¹⁹ se zásadně liší co do velikosti - na jedné straně jsou velké volební kraje, v nichž se průměrně volí 23 až 25 poslanců a poslankyň; na druhé straně jsou kraje jako Liberecký nebo Karlovarský kraj, na které připadá pouze osm nebo dokonce pět mandátů. Ve většině krajů přináší systém velmi poměrné výsledky, avšak v největších krajích jsou kandidáti odtrženi od svých voličů - kandidátní listina je až třicetímístná, při současné metodě voličských preferencí, která neumožňuje zásadním způsobem měnit pořadí kandidujících osob, tak pro strany vzniká příležitost, „jak do sněmovny

¹⁸ Tedy 10% pro dvoučlenné koalice, 15% pro tříčlenné, 20% pro čtyřčlenné apod. Předvolební spolupráce stran tedy nepřináší žádné zvýhodnění (Lebeda 2004b: 237).

¹⁹ Narozdíl od původní podoby je jich 14 (13 krajů + Praha) (Lebeda 2004b: 240).

propašovat množství nevýrazných kandidátů" (Lebeda 2004b: 240) - a naopak v nejmenších volebních obvodech má volba stran šanci „*stát se více personalizovanou*" (ibid.) a výsledky se blíží spíše většinovému systému²⁰.

Poslední oblast, kterou reforma výrazně zasáhla je *charakter kandidátních listin*. Do roku 2002 měl volič čtyři preferenční hlasy - to znamená, že mohl „*označit až čtyři kandidáty na listině volené hlasy*" (Lebeda 2004b: 243). Tyto hlasy nebylo možné kumulovat a k tomu, aby měla osoba kandidující na nevolitelném místě šanci být zvolena, musela dosáhnout alespoň 10% preferenčních hlasů z celkového počtu hlasů odevzdaných za navrhuující stranu - v takovém případě se pak přesunula přímo na první místo kandidátní listiny.

V novém volebním systému má volič/ka k dispozici pouhé dva preferenční hlasy, hranice počtu získaných preferenčních hlasů se však snížila na 7%. Celkově se tak v preferenčním hlasování příliš nezměnilo, avšak voliči jich podstatně hojněji využívají (Lebeda 2004b: 244).

Můžeme tedy shrnout, že jedinou výraznou změnou bylo mírné zvýhodnění větších stran (Lebeda 2004b: 245. Pro kandidující osoby ženského pohlaví se reformou příliš nezměnilo - změny, které jsou v tomto ohledu relevantní, jsou dvě: zvýšení počtu volebních obvodů (jak bylo zmíněno výše, lze předpokládat, že v malých obvodech budou na volitelná místa, kterých je velmi omezený počet, dosazováni především muži a ani případná pozitivní opatření nemusejí být v těchto obvodech účinná) a změna charakteru kandidátních listin (ani jedna podoba příliš neumožňuje zásadně měnit pořadí kandidátů, zejména v situaci, kdy voliči preferují ve velké míře lídra, případně lídryni, kandidátní listiny).

²⁰ Tzv. „*přirozený práh*“ dosahuje v těchto obvodech vysokých hodnot - to znamená, že strana musí získat velký počet hlasů (např. v roce 2002 to v Karlovarském kraji bylo 11,9% platných hlasů), což výrazně omazuje šanci na získání mandátů menšími stranami nebo koalicemi (ibid.).

1. 2. Genderově zaměřené politologické teorie

V následujících podkapitolách se již zaměřím na genderový aspekt politologického zkoumání. Zejména na faktory, které mají vliv na zastoupení žen v politice, a na bariéry, které zabraňují ženám vstoupit do politiky. Tyto obecné poznatky pak poslouží jako nástroje konkrétního zkoumání českých parlamentních stran a s nimi spojených ženských organizací.

1. 2. 1. Faktory ovlivňující zastoupení žen v politice

Ještě než shrnu základní faktory ovlivňující politickou participaci žen, považuji za důležité popsat ukazatele, prostřednictvím nichž je zastoupení žen v politice monitorováno. Vycházím z přehledného shrnutí tohoto tématu v článku Jarmily Filadelfiové (2002: 21n). Problematikou monitorování a pokroku v implementaci doporučení *Akční platformy IV. světové konference o ženách* (Peking 1995) (Filadelfiová 2002: 17) se věnovala *Madridská konference* v roce 1998. Za jednu z nejproblémovějších oblastí rovnosti žen a mužů zde byla označena právě otázka účasti žen na moci a rozhodování. Rakousko tehdy navrhlo soubor devíti indikátorů, které jsou používány na monitorování účasti žen v mocenských a rozhodovacích pozicích:

1. *podíl žen v národním parlamentu*
2. *podíl žen v regionálních parlamentech*
3. *podíl žen v obecních zastupitelstvech*
4. *politika na podporu vyrovnané účasti ve volbách*
5. *podíl žen ve vládě a v Evropské komisi*
6. *počet žen a mužů na ministerských a nižších ministerských postech podle sféry působnosti (základní funkce, ekonomické funkce, infrastruktura, sociálně-kulturní funkce)*
7. *podíl žen ve funkci státních úředníků na 2 nejvyšších pozicích po ministrovi a nebo předsedovi parlamentu a na odpovídajících místech v evropských institucích*
8. *podíl žen ve funkcích nejvýše hodnocených státních úředníků v jednotlivých resortech podle „síly“ resortu*

9. podíl žen na Nejvyšším soudě a na Evropském soudním dvoře

Ve své práci se zaměřím pouze na ty z nich, které ilustrují přístup konkrétních stran k otázce účasti žen v politice, tedy na: podíl žen v parlamentu (resp. ve Sněmovně), politiku vyrovnané účasti ve volbách, podíl žen ve vládě, resp. počet žen a mužů na ministerských postech a na nejvyšších pozicích po předsedovi parlamentu.

Faktory ovlivňující poměr žen a mužů v politice lze pojímat dvěma způsoby - buď vyčleníme různé typy faktorů, nebo můžeme pracovat s pojmy *nabídky* a *poptávky* (Matland); typy faktorů existují v zásadě tři: *politická kultura*, *institucionální rámec* a *sociálně ekonomické předpoklady* (Hoecker) (viz Havelková 2006: 31). Dělení faktorů do tří skupin propojím s popisem trojí povahy bariér vstupu žen do politiky: *institucionální*, *individuální* a *společenské* (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 43).

Politická kultura

Na základě tohoto faktoru můžeme určit, nakolik je daná společnost nakloněna rovným příležitostem mužů a žen. Důležitou roli zde mohou hrát takové jevy jako „*severská vášeň pro rovnost a spravedlnost*“ (Havelková 2006: 31), evangelicko-luteránská náboženská orientace nebo působení silného ženského hnutí. Významná je také doba zavedení volebního práva pro ženy (Hoecker cit. in Havelková 2006: 31). I v české historii existují faktory působící ve prospěch „*genderově egalitární politické kultury*“ (ibid.).

Překážky, které v této oblasti existují, mají jednak povahu *společenských bariér* (postojů veřejnosti) a jednak povahu *individuálních bariér* (postojů samotných žen). V českém prostředí došlo v průběhu 90. let k nárůstu podpory účasti žen na věcech veřejných, zároveň jsou veřejností vnímány tři zásadní faktory, které této účasti brání: *rodinné povinnosti*

žen, tradice a společenské podmínky. Jako další jevy, zamezující ženám přístup k veřejným funkcím, byly v průzkumech identifikovány dva: fakt, že muži mezi sebe ženy nepustí a nezájem žen o politiku. (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 47n). Jako další bariéru identifikuje Hana Havelková (2006: 36-39) veřejný diskurz.

Na základě dostupných empirických dat je možné podle stati Petry Rakušanová a Lenky Václavíkové-Helšusové (2006: 45n) identifikovat tři druhy individuálních bariér: přetrvávající model patriarchální rodiny, odlišná hodnocení mužů a žen a odlišné pojetí moci.

Institucionální rámec

Mezi institucionální faktory patří zejména systém stranické struktury a systém rekrutování kandidátů a volební systém (Havelková 2006: 32). V souvislosti s jednotlivými stranami můžeme vyčlenit čtyři faktory ovlivňující míru politické participace žen (Caul 1997), jsou jimi:

Organizace strany

V rámci organizace strany můžeme sledovat čtyři aspekty, ovlivňující participaci žen. Prvním z nich je míra centralizace, která určuje míru kontroly rozhodování na různých stupních stranické hierarchie. Lze předpokládat, že ženy budou lépe reprezentovány ve stranách, jejichž předseda nebo předsedkyně je schopný/á účinně prosazovat ženské kandidátky.

Dalším faktorem je míra institucionalizace, která určuje povahu pravidel navrhování kandidujících osob. Pro málo institucionalizované strany jsou typická ad hoc činěná pragmatická rozhodnutí. V institucionalizovanějším systému výběru kandidátů je pro osoby vně strany snazší pochopit fungování systému výběru kandidujících osob. Pokud tato pravidla neznevýhodňují ženy, jsou pro všechny stejná, můžeme

očekávat, že ženy mají větší šanci na úspěch v institucionalizovanějším prostředí. Navíc je zde omezen vliv předsedy/kyně strany na výběr jednotlivých kandidujících osob.

Oba faktory je nutné zkoumat jak odděleně, tak v součinnosti, protože jednotlivé kombinace obou faktorů mohou působit ohledně zastoupení žen různě. Dále musíme zahrnout jiný aspekt, a to úroveň, na které jsou jednotlivé kandidující osoby navrhovány - pokud je výběr prováděn na místní úrovni, jsou šance žen vyšší, naopak v případě nominací na centrální úrovni existují uvnitř strany strukturovanější pravidla kariérního vzestupu.

Zdá se také, že malé strany jsou ochotnější nominovat ženy, protože mnoho neztrácejí a mohou sloužit jako příklad větším stranám.

Ideologie strany

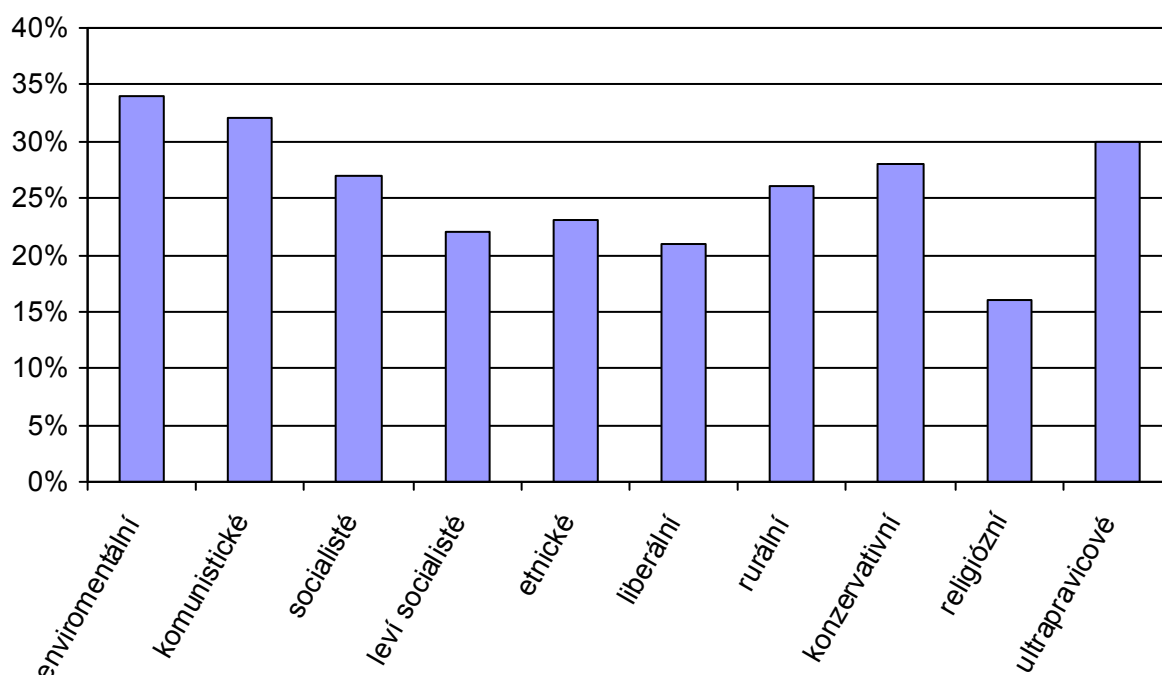
Obecně platí, že levicové strany jsou podpoře žen přístupnější než strany pravicové. Ženské hnutí je tradičně spojeno spíše s levicovými stranami (Caul 1997). Levicová ideologie je z podstaty rovnostářská a nelpí na tradičním modelu genderových rolí. Navíc jsou levicové strany ochotnější zavádět opatření na zvýšení politické reprezentace žen a zasahovat tak do pravidel nominování kandidujících osob.

Dělení na pravici a levici může být v souvislosti s popisováním politické reprezentace žen příliš zjednodušující a v současné době vzhledem k odklonu politiky od třídního konfliktu možná i zavádějící. Vhodnější je tedy pracovat se čtyřmi modely sociálního státu (Saxonberg 2003: 130) - *liberální, sociálně demokratický, konzervativní a středomořský* (Jílková 2005: 40). Saxonberg (2003: 139-142) se pokusil o aplikaci tohoto dělení na Českou republiku a předpokládal, že vládnoucí politická strana ovlivní výslednou podobu sociálního státu. Jílková (2005: 41n) však namítá, že Saxonbergova tvrzení jsou „zpochybnitelná faktem, že postkomunistické země

si nesou odlišnou zkušenost a nebylo možné na ně po dlouhou dobu vztahovat západoevropská schémata“.

Jako vhodnější se vzhledem ke stabilizaci stranického systému jeví posuzování genderových postojů jednotlivých stran na základě jejich typu. Jílková (2005: 43) prezentuje závěry výzkumu Miki Caul²¹ v přehledném grafu:

Graf č. 1 - Reprezentace žen v evropských parlamentech a v USA podle typu politických stran

Vedle typu strany má vliv i „novost“ strany na politické scéně. Analýza Caul (1997) ukazuje, že nové strany mají tendenci podporovat ženy spíše než strany, které působí v politickém systému delší dobu, a to ze tří důvodů: a) nové strany jsou často nositeli *postmateriálních hodnot*, rovnosti a funguje v nich zvýšená míra vnitřní demokracie; b) jsou otevřenější k nominování nových členů a členek; jelikož mají spíše menší počet zavedených funkcionářů i méně rozsáhlou mocenskou strukturu; c) posledním faktorem je snaha přilákat ženy-voličky pomocí nominování osob ženského pohlaví.

²¹ Jde o aktualizovanou verzi článku, který cituji v této práci (Caul 1997), publikovaného v roce 1999 v časopise *Party Politics*.

Přítomnost ženského hnutí

Důležitým faktorem politické reprezentace žen je jejich přítomnost a aktivita ve stranách (Caul 1997). V první řadě je důležité, aby byly ženy aktivní na místní úrovni a postupem času přímo zvyšovaly tlak na vyrovnání zastoupení na vyšších úrovních politické reprezentace, tedy v parlamentu.

Pokud je ve straně dostatek žen, mohou vytvářet vnitrostranické ženské skupiny a účinněji tak usilovat o funkce ve straně, které jim umožní zlepšovat příležitosti žen uvnitř strany a tím pádem působit na vedení strany s cílem podporovat a prosazovat ženské kandidátky. Aktivita žen ve stranách pomáhá vytvářet rezervoár politicky zkušených žen.

Vnitrostranická pravidla

Vnitrostranická pravidla mohou mít podle Caul (1997) největší vliv na poměr zvolených poslanců a poslankyň za danou stranu. Nejvýraznější vliv mají formální pravidla, tedy kvóty (viz kapitola 1.2.2.).

K těmto čtyřem faktorům přidává Caul ještě další:

Volební systém

Obecně platí, že poměrné systémy jsou pro zastoupení žen na parlamentní úrovni příznivější než systémy většinové. Ve většinových systémech jsou strany méně ochotné nominovat ženy, protože se obávají porážky ze strany mužského protikandidáta. V poměrných systémech strany naopak nominují osoby ženského pohlaví s cílem vyvážit kandidátní listinu a rozšířit tak řady svých voličů.

V rámci institucionálního rámce můžeme identifikovat také bariéry politické participace žen (Rakušanová, Václavíková Helšusová 2006: 43nn), které souvisejí s faktory uvedenými v práci Miki Caul (1997). Jsou jimi: *prostupnost volebního*

systemu a způsob výběru kandidátů. Působení volebního systému není přímé, jeho vliv je zprostředkován mechanismem výběru kandidujících osob uvnitř stran - nominování žen je určeno výší transakčních nákladů. Transakční nákladnost těsně souvisí s volebním systémem, konkrétně s velikostí volebního obvodu (počtem mandátů, které je možné v daném obvodu získat) a velikostí volebního obvodu z hlediska každé politické strany (počtem mandátů které může v daném obvodu získat každá jednotlivá strana) (Rakušanová, Václavíková Helšusová 2006: 44).

Sociálně ekonomické předpoklady

Z těchto předpokladů jsou zásadní dva, a to *vzdělanostní a profesní struktura žen* v dané společnosti. Po roce 1989 političky až výjimky odmítaly tematizovat svoji příslušnost k ženskému pohlaví a tím pádem i specificky ženskou agendu (Bauer; Vodrážka cit. in Havelková 2006: 32). Tento trend dodnes přetrvává u mnohých političek (napříč politickým spektrem), které se „*prezentují pouze jako reprezentantky určité politické orientace (strany) a jako odbornice*“ (Havelková 2006:32).

Ovšem co se týká vzdělanostní a profesní struktury žen v České republice, je situace (mimo jiné i na základě vysoké zaměstnanosti žen již od poloviny 20. století) velmi příznivá. Vysvětlení, odkud tedy pramení tento nepoměr, nachází Hana Havelková (ibid.) v silné *vertikální genderové segregaci*. V různých oblastech tak můžeme i v české společnosti vysledovat přítomnost tzv. *skleněného stropu*²² - komplexu neviditelných bariér a mechanismů, které zásadně omezují možnosti kariérního vzestupu žen (Renzetti, Curran 2003: 282n).

²² Srov. např. <<http://www.ta-gita.cz/genderovy-slovnicek/?description=MTAxMTAx>>, <<http://www.padesatprocent.cz/ceska-zenska-lobby/kladiva.php>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2007.

V úvodu práce jsem zmínila, že o zastoupení žen v politice lze uvažovat také jako o střetu *nabídky* a *poptávky* (Matland cit. in Havelková 2006: 31). Jako *poptávku* pak označujeme postoje veřejnosti k otázce politické participace žen. Co se týká České republiky, veřejnost je politické reprezentaci nakloněna a výzkumy ukazují, že je dokonce otevřena pozitivním opatřením. Na druhou stranu je třeba uvědomit si, že postoje české veřejnosti jsou v této otázce genderově diferencované a že pojem diskriminace je vnímán jen ve své nejvyhrocenější podobě - tedy jako diskriminace *přímá, otevřená a záměrná* (Havelková 2006: 33). Další problematické rysy poptávky v České republice jsme popsali v kapitole 1.2.1. v souvislosti s politickou kulturou.

Pojmem *nabídka* pak rozumíme situaci žen ve stranách a stranickou politiku. Zdá se, že v českém jsou ženské politické kariéry narozdíl od mužských spíše nahodilé a diskontinuitní. Podíl žen v rozhodovacích orgánech navíc ani zdaleka neodpovídá struktuře členských základů stran. Na druhé straně se ukazuje, že zájem žen angažovat se je mnohem vyšší než jejich reálné zastoupení, tedy, že nabídka je v České republice vyšší než se na první pohled zdá. Komplikace však spočívají zejména ve způsobu *výběru kandidátů* a odlišnému *způsobu budování politické kariéry u žen a u mužů* (Havelková 2006: 34nn).

1. 2. 2. Opatření na zvýšení počtu žen v politice

Rakušanová (2006a: 13-15) v souvislosti s opatřeními na zvýšení politické participace žen hovoří o „*strategiích genderové rovnosti*“, které rozděluje do tří skupin:

1. **rétorické strategie:** jde zejména o podpisy mezinárodních smluv, oficiální prohlášení a přihlášení se k politice rovných příležitostí mužů a žen
2. **rovné příležitosti:** jedná se o implementaci aktivních opatření, vedoucích k vyššímu zastoupení žen, tj. výcvikových aktivit,

financování ženských politických aktivit, zvyšování obecného povědomí o problematice politické participace žen; (spolu)financování nákladů na kampaň, trénink komunikačních schopností žen-kandidátek, financování péče o děti

3. **pozitivní akce**²³: tímto pojmem rozumíme usilování o zahájení a pokračování procesu směřujícího k dosažení rovných práv; princip je postaven na upřednostnění rovných příležitostí před rovností práv

Konkrétní opatření lze rozdělit do dvou velkých skupin: na *neformální* a *formální*. Mezi první pak řadíme ty výše uvedené strategie, které nejsou nijak formálně zakotveny²⁴. Může se tedy jednat o různé výzvy či doporučení ohledně sestavování kandidátních listin nebo o budování solidarity mezi ženami, jak uvidíme v následující kapitole. Mezi *formální* opatření patří především zavádění kvót na různých úrovních reprezentace (tj. jak na kandidátních listinách, tak v orgánech strany). Kvóty mohou mít dvojí charakter (Dahlerup 1998):

1. **zakotvené v ústavě či zákoně** - tyto kvóty jsou zavedeny v Belgii, Itálii, Francii, bývalé Jugoslávii, v zemích Latinské Ameriky a Třetího světa
2. **vnitrostranické** - tento typ kvót je zaváděn bez ohledu na kontext politického systému, jde totiž o rozhodnutí jednotlivé politické strany. V Evropě jsou tyto kvóty typické zejm. severské země, v ČR je zavedla jediná strana, a to ČSSD (www.quotaproject.com). Tyto kvóty mohou být aplikovány při sestavování kandidátních listin do voleb na různých úrovních, nebo na zastoupení v orgánech strany.

Kvóty se v jednotlivých zemích liší i svou výší - nejčastěji jde o zajištění 30% zastoupení, ale začínají již na 5% (např. Nepál, Arménie) a naopak ve Francii deklarují

²³ Otázka překladu anglického „*affirmative action*“ do češtiny viz Rakušanová 2006a: 13.

²⁴ Rakušanová (2006a: 14) rozděluje opatření (konkrétně kvóty) na **formální** a **neformální** podle jiného klíče – formální jsou podle ní kvóty dané zákonem a neformální kvóty vnitrostranické. V této práci chápu obojí typ kvót jako formální, protože jsou nějak *formálně* zakotveny (ať již v zákoně či ve stanovách jednotlivých stran).

požadavek²⁵ paritního zastoupení (Rakušanová 2006a: 14). Kompletní údaje uspořádané podle jednotlivých států jsou dostupné na internetové adrese www.quotaproject.com. Na stránkách je i seznam zemí, které žádný typ kvót nepoužívají.

Na efektivitu kvót mají vliv dva zásadní faktory, a to volební systém a existence sankčních mechanismů za nedodržení kvóty. Obecně platí, že působení kvót je mnohem účinnější v systémech poměrného zastoupení²⁶, kde přidělené mandáty téměř přesně kopírují pořadí kandidujících osob na kandidátních listinách. Kvóty tak většinou zajišťují zastoupení obou pohlaví do určitého místa kandidátky (v praxi to většinou znamená, že v každé trojici či pětici jsou vždy zastoupeny kandidující osoby obojího pohlaví), parity pak může být dosaženo prostřednictvím tzv. „zipového systému“ – na kandidátce se muži a ženy, resp. ženy a muži střídají.

Přehledné shrnutí otázky užívání kvót nabízí ve svém článku Drude Dahlerup (1998). Zdůrazňuje především skutečnost, že využití systému kvót zajišťuje ženám skutečné zastoupení a nejen nahodilou participaci, kdy se ženy v politice vyskytují jen v pozici tzv. tokenů²⁷. Za kritickou hranici, které by mělo být dosaženo, je považováno 30-40% procent – jak již bylo řečeno, tato výše kvóty je nejběžnější. Kvóty bývají často zaváděny pouze na omezenou dobu a jakmile jsou odstraněny bariéry vstupu žen do politického života, nejsou již dále používány. Implicitně se předpokládá (a často je to uváděno jako argument proti zavádění kvót), že kvóty zajišťují pouze zastoupení žen. Ve většině případů je to vzhledem k nepoměru

²⁵ Paritní zastoupení ve Francii je však ústavou zajištěno pouze formálně, vzhledem k absenci takové sankce, která by strany skutečně motivovala nominovat ve stejné míře kandidující osoby obojího pohlaví a k většinovému volebnímu systému, který neumožňuje efektivní využití systému kvót, se skutečný počet zvolených kandidujících osob ženského pohlaví zvýšil zhruba o jeden procentní bod (Rakušanová 2006a: 15).

²⁶ Zejména v listinných poměrných systémech (List PR), které jsou nejčastější (viz kapitola 1.2.).

²⁷ **tokenismus** – pojem užívaný zejm. v oblasti gender studies a problematiky menšin. „Tokenismus představuje fenomén, kdy je zástupce v jiném společenství jediný či početně vzácný. Pak se tento zástupce stává jakýmsi symbolem své skupiny, je k němu obrácena pozornost a soustřeďují se vůči němu stereotypy. Reakcí tokenů bývá přijetí těchto stereotypů jako reálných charakteristik, ale zároveň snaha přizpůsobit se pravidlům, která určuje většina.“ (Kanter cit. in Křížková 2003: 451); event. „Marginální status určité kategorie zaměstnanců, jejichž počet je na daném pracovišti relativně nízký.“ (Renzetti, Curran 2003: 529).

zastoupení mužů a žen pravda, samotný mechanismus kvót však může být genderově neutrální a chránit tak před nedostatečnou reprezentací obě pohlaví. Dahlerup ve svém článku dále shrnuje argumenty pro a proti zavádění kvót jakožto mechanismu na vyrovnávání politické reprezentace mužů a žen.

Následující argumenty vycházejí z odlišného pojetí rovnosti. V neprospěch kvót je argumentováno z pozice klasického liberálního nároku *rovnosti příležitostí* nebo „*konkurenční rovnosti*“ („competitive equality“). Nutné je tedy pouze odstranění formálních překážek přístupu k participaci na politickém životě (např. udělení volebního práva), další vývoj je na konkrétních jedincích. Argumenty ve prospěch kvót předpokládají nárok „*rovnosti výsledku*“ („equality of result“) – tvrdí tedy, že skutečná rovnost příležitostí nenastává ani po odstranění formálních překážek. Diskriminace je chápána jako soubor skrytých bariér, které ženám brání politiku ovlivňovat. Pokud existují bariéry, musí být zavedena kompenzační opatření, která ve výsledku umožňují dosáhnout rovnosti.

Konkrétní argumenty, podporující a obhajující zavádění kvót jsou následující:

- ~ kvóty pro ženy nejsou diskriminační, ale vyvažují momentální bariéry, které zabraňují ženám zaujímat spravedlivý podíl na mandátech
- ~ kvóty vedou k tomu, že ve výboru či sjezdu je vždy několik žen, tudíž odpadá stres, který zažívají ženy v pozici tokenů
- ~ ženy jakožto občanky mají právo na rovnocennou reprezentaci
- ~ zkušenosti žen jsou v politickém životě nezbytné
- ~ ve volbách jde o reprezentaci, nikoli o schopnosti získané na základě vzdělání
- ~ ženy jsou schopné stejně jako muži, ale schopnosti žen jsou v politickém systému kde dominují muži podceňovány a zlehčovány
- ~ nominace ve skutečnosti ovládají politické strany, nikoli voliči, kteří rozhodují, kdo bude zvolen
- ~ zavádění kvót může vyvolat rozpory, ale pouze dočasně

Na druhé straně je však třeba zmínit i argumenty proti kvótám:

- ~ kvóty jsou v rozporu se zásadou rovných příležitostí pro všechny, jelikož upřednostňují ženy
- ~ kvóty jsou nedemokratické, protože voliči a voličky by měli mít šanci rozhodnout, kdo bude zvolen
- ~ kvóty způsobují, že politici a političky jsou voleni na základě svého pohlaví místo na základě svých schopností a co víc, schopní kandidáti jsou odsunuti
- ~ mnoho žen nechce být zvoleno na jen základě toho, že jsou ženy
- ~ zavádění kvót vytváří zásadní rozpory uvnitř organizace strany

Jednoznačnou výhodou České republiky v otázce kvót je volební systém – do Sněmovny jsou kandidáti voleni na základě *listinného poměrného systému*²⁸, který umožňuje efektivní využití kvót. Bohužel se zdá, že je také výhodou jedinou. Jak uvidíme dále, kvóty využívají pouze dvě strany, a to *Strana zelených* na kandidátních listinách a *Česká strana sociálně demokratická* pro orgány strany.

1. 3. Feministické teorie zaměřené na oblast politiky

V následujících podkapitolách se budu krátce zabývat vztahem politologického a feministického zkoumání politiky, pluralitou samotných feministických přístupů a základními pojmy, které jsou v tomto zkoumání užívány a které nám v poslední kapitole usnadní pochopit některé rysy vnímání problému zastoupení žen v politice členkami ženských organizací spojených s českými parlamentními stranami. Vycházím ze souboru textů, sestaveného Anne Phillips (1998a), kde jsou představeny základní texty feministického zkoumání politické oblasti.

²⁸ Na rozdíl od voleb do horní komory, kde je využíván většinový volební systém, a proto je i zastoupení žen nižší (Havelková 2006: 32). V této práci se však vzhledem ke klíčové rozhodovací pozici PS PČR v rámci českého politického systému i zásadní odlišností v propojení stranických a senátních politik Senátu nevěnuji.

1. 3. 1. Vztah politologického a feministického zkoumání oblasti politiky

V západní literatuře se objevuje spor mezi zkoumáním politiky z hlediska politické vědy, ženských studií a feminismu (především feministické politické filosofie). V českém prostředí je toto rozlišování irelevantní, protože mainstreamová politologie se otázkou politické participace žen nezabývá a obor „ženská studia“ se v ČR nikdy neetabloval.

Ve své práci se proto pokouším oba přístupy maximálně propojit a získat tak komplexní obraz s využitím jak čistě politologických nástrojů, tak s pomocí feministických přístupů a teorií. Bohužel neexistuje mnoho původních²⁹ českých prací, které by se zabývaly přímo feministickou (politickou) filosofií, proto využívám texty zahraniční do té míry, v jaké jsou aplikovatelné na českou společnost.

V oblasti spíše empiricko-analytické politologie se v českém prostředí genderově zaměřené práce objevují, proto se z nich snažím vycházet co nejvíce. V této oblasti by totiž při využití zahraničních zdrojů mohlo vzhledem ke specifické situaci České republiky docházet při aplikaci teorií ke značným zkreslením.

1. 3. 2. Pluralita feministických přístupů

Feminismus nelze chápat jako jednolitý, konzistentní hnutí, existují v něm různé (mnohdy dokonce protichůdné) proudy, a proto se i „feministické“ argumenty v otázce účasti žen v politice mohou velmi lišit.

Způsobů, jak členit jednotlivé feminismy, je několik. Základní a nejjednodušší je dělení z hlediska historické perspektivy – na *první vlnu* feminismu, *druhou vlnu* feminismu a *současné feministické směry* (Renzetti, Curran 2003: 36–57).

²⁹ Příliš bohatá není ani překladová literatura, významným počinem však bylo české vydání knihy Herty Nagl-Docekal (2007).

Hlavním cílem **první vlny**, která probíhala od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930 (Havelková 2004: 169) bylo dosažení volebního práva pro ženy, nelze však opomenout ani další snahy poukazující na jiné aspekty genderové nerovnosti (Renzetti, Curran 2003: 36). Ve Velké Británii a v západní Evropě existovala celá řada témat a otázek: „ochrana žen a dětí před násilím a pohlavním zneužíváním, zamezení vykořisťování žen prostitutací, reforma rozvodového a majetkového zákonodárství, rozšiřování pracovních příležitostí, rovnoprávný přístup ke vzdělání i volební právo“ (Renzetti, Curran 2003: 46). Havelková (2004: 170) obecně shrnuje požadavky první vlny následovně: „jednalo se o nejzákladnější občanská a politická práva, jimiž bylo např. právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek“. Společným filosofickým základem všech těchto požadavků byl požadavek svobody ve smyslu práva rozhodovat o své osobě, být skutečným „vlastníkem“ své osoby (ibid.).

Vidíme tedy, že téma politické participace žen (buť pouze v podobě pasivního volebního práva) bylo ve feministickém hnutí ve Spojených státech i v Evropě obsaženo od samých počátků. Tehdy používané argumenty a strategie prosazování či odmítání volebního práva se jen málo odlišují od současných argumentů a strategií prosazování genderové rovnosti (viz např. Ford 2002: 34-66).

Po dosažení volebního práva úsilí žen ochladlo a k renesanci feministických snah došlo až na počátku šedesátých let dvacátého století - toto období je nazýváno **druhou vlnou** feminismu. V rámci druhé vlny vznikla ve Spojených státech i v západní Evropě celá řada feministických skupin a organizací, jejichž filosofické perspektivy, strategie i cíle byly velmi rozmanité (Bashevkin; Margolis cit. in Renzetti, Curran 2003: 46). K boji proti genderovému útlaku v rámci druhé vlny přistoupil i teoretický výklad kořenů nerovného zastoupení žen - v této souvislosti připomíná Hana Havelková (2004: 176) zásadní dílo Simone de Beauvoir *Druhé pohlaví*. K hnutí se

připojily i lesbické ženy, z nichž některé si vzápětí začaly zakládat vlastní organizace (Renzetti, Curran 2003: 47).

Současné feministické teorie lze podle Judith Lorber (Renzetti, Curran 2003: 48nn) dělit na tři základní typy: *genderově reformní* (liberální, marxistický, socialistický a rozvojový feminismus), *genderově motivovaného odporu* (radikální, lesbický, psychoanalytický a *standpoint*³⁰ feminismus) a *genderově motivované vzpoury*.

Z jiného pohledu můžeme feminismus členit na různé směry³¹. V následujícím výkladu se zaměřím pouze na ty, které se významněji vztahují k otázce politické participace žen. Obecně můžeme tyto směry zařadit do dvou kategorií - *antiesencialistické* a *esencialistické*. První z nich odmítají vrozené charakteristiky žen, a proto pojmají ženy jako skupinu nikoli biologicky, ale politicky (Havelková 2006: 28). Esencialistické proudy naopak přirozené charakteristiky žen uznávají a oddělují „ženský“ prvek od prvku „mužského“.

V souvislosti s tématem politické participace žen je v rámci antiesencialistických proudů významný **liberální feminismus**, jehož cílem je „zajištění rovných příležitostí pro všechny jednotlivce“ (Havelková 2006: 27). Již jsem zmínila, že z tohoto pohledu nejsou ženy jako skupina chápány biologicky, ale *politicky* na základě přetrvávajících bariér přístupu žen k politické činnosti (Havelková 2006: 28). Podobně můžeme ženy chápat jako *sociálně* definovanou skupinu na základě jejich každodenní zkušenosti s péčí o závislé jedince, která pro ně ve výsledku znamená i odlišnou (v žádném případě však méněcennou) občanskou zkušenost (ibid.).

Pojem *zkušenost* využívají i esencialistické feministické směry, které ji však propojují s ženskou identitou odlišným způsobem. Významný je v tomto směru **radikálně-kulturní feminismus** (Tong cit. in Havelková 2006: 28). Tento směr

³⁰ V českém překladu „hlediskový feminismus“ (Renzetti, Curran 2003: 48).

³¹ Viz např. Renzetti, Curran 2003: 48nn, Barša 2002: 16-21, Tong 1995.

zásadně odděluje mužskou a ženskou kulturu - Havelková (2006: 28n) popisuje dvojí aplikaci tohoto postoje na oblast politiky: buď je naprosto odmítána participace v těch institucích, které byly historicky konstituovány jako mužské, nebo je angažování se v těchto institucích považováno za nutné. Tato nutnost vyplývá z představy o komplementaritě obou pohlaví - do tradičně mužských institucí by tak podle některých teorií měly ženy vstupovat s cílem vnést do nich „ženský prvek“³².

Jinou možnost, jak chápat ženy jako *politicky* či *sociálně* relevantní skupinu nabízí Iris Marion Young - jedná se o koncept „sériovosti“³³ (Havelková 2006: 29). Pojem „žena“ chápe Young jako *„vztah materiálních a sociálních objektů v určitém historickém a sociálním kontextu, v němž je verbálně a vizuálně prezentováno ženské tělo“* (Young cit. in Havelková 2006: 29). Prezentace ženského těla je základem zařazení na určitý stupeň v rámci společenské struktury. Pojem „žena“ založený na biologických charakteristikách zahrnuje velmi široký okruh lidí a nemůže proto sloužit jako relevantní charakteristika jedince (Young 1997: 13-16). Proto je nutné reflektovat *„materiální sociální fakta, ke kterým se jedinec musí vztahovat a zabývat se jimi“* (Young cit. in Havelková 2006: 29). Hypoteticky by tak tuto pozici mohli zastávat i biologicky definovaní muži - v jejich případě však chybí *„podmínka osobní zkušenosti jedince, jenž se touto svou situovaností ‚musí každodenně zabývat‘“*. (Havelková 2006: 29).

1. 3. 3. Základní pojmy feministického zkoumání politiky

V následující podkapitole se zaměřím na základní pojmy, které feministická politická filosofie používá k popisu otázky účasti žen na politickém životě. Jednotlivé přístupy jsou mnohem širší a rozmanitější, proto je následující výběr omezen na stručné vysvětlení pojmů zájmy a reprezentace, které jsou

³² Negativní dopady tohoto přístupu viz Havelková 2006: 29.

³³ Podrobněji viz Young 1997: 12-37.

pro moji práci relevantní - umožní interpretovat rozhovory v poslední kapitole této práce.

Anne Phillips ve svém článku prezentuje tři způsoby argumentace ve prospěch politické participace žen - argument spravedlnosti, „zájmů žen“ a směřování k ožívování demokracie (Phillips 1998b: 229-238).

Argument založený na spravedlnosti je poměrně jasný - vychází z předpokladu, že současná genderově podmíněná dělba práce je nespravedlivá a „nepřirozená“ (Phillips 1998b: 229).

Druhý argument je založen na politické realitě - v heterogenních společnostech neexistuje žádný očividný „veřejný zájem“ (Phillips 1998b:233). Reprezentovány jsou tedy různé partikulární zájmy, mezi které spadají i zájmy³⁴ žen. Sapiro (1998: 164) v této souvislosti říká, že tyto zájmy mohou reprezentovat pouze ženy samotné. Pro osvětlení uvádí konkrétní příklad - proč by si zrzavá žena měly přát být reprezentována ženou, navíc zrzavou ženou? A odpovídá: protože bude hájit mé zájmy. Relevantní charakteristikou je však pouze pohlaví, nikoli barva vlasů - zrzavou ženu bude lépe reprezentovat blondýna či bruneta (když zůstaneme u tohoto příkladu) než zrzavý muž. Pohlaví je tedy (narozdíl od barvy vlasů) politicky relevantní.

O třetím argumentu Phillips tvrdí, že ještě není příliš rozvinutý a uvádí ho pouze jako dovysvětlující koncept některých problémů, které nelze plně pojmout na základě prvních dvou argumentů (Phillips 1998b: 237).

Nagl-Docekal odhaluje jako jednu z forem nespravedlnosti „diskriminaci na základě příslušnosti k ženskému pohlaví“ (Nagl-Docekal 2007: 251). Z hlediska morální filosofie považuje za důležitou dimenzi problému to, že určitá osoba je například hůře odměňována právě „proto, že je žena“ (ibid.). Takovou osobu tedy nelze vnímat jako individuum, jako jedince, který si sám svobodně klade své cíle, nýbrž „jako se součástí

³⁴ Podrobněji k otázce zájmů viz Pringle, Watson: 1998.

biologicky definované množiny" (ibid.). Žádná žena jakožto jedinec se tedy nemůže z tohoto problému vyloučit - je-li nějaká žena diskriminována na základě svého pohlaví, týká se (byť v reálném životě nepřímo) *všech žen* (Nagl-Docekal 2007:252).

Pro úplnost ještě dodejme, že naprosto odlišný přístup nabízí ve své práci Judith Butler (1998), která pojmy jako *politika* a *reprezentace* považuje za kontroverzní a interpretuje je zcela nekonvenčním způsobem.

2. Složení parlamentu a vlád a postavení žen v politice v letech 1990 – 2006

2. 1. Parlamentní volby 1990 – 2006

Následující shrnutí výsledků voleb do ČNR, resp. PSP ČR a struktury vlád nám poskytne nezbytný kontext, do kterého budeme moci zasadit popis vývoje podpory účasti žen v politice uvnitř jednotlivých stran i vnímání tohoto vývoje a momentální situace žen členkami ženských organizací, které jsou s těmito stranami propojeny.

Genderová analýza volebních výsledků následuje v podkapitole 1.2.

Data, z nichž v následujících částech práce vycházím a tabulky (viz Příloha č. 1 této práce), které je přehledně shrnují, byly sestaveny na základě údajů dostupných na serveru www.volby.cz. Odrážejí proto pouze údaje platné ke dni sečtení volebních hlasů, které se v průběhu volebního období mohly částečně měnit³⁵. Pro účely práce jsou však tato data dostačující – odrážejí ochotu stran nominovat ženy do parlamentních voleb; skutečný počet mandátů obsazených ženami pak poukazuje na efektivitu těchto nominací (zejména jsou-li volitelná místa na kandidátkách obsazována osobami ženského pohlaví).

2. 1. 1. Volby do ČNR v roce 1990

První svobodné volby po změně politických poměrů v roce 1989 se konaly v červnu 1990. Do té doby se „manipulovanost“ voleb projevovala mimo jiné i v zastoupení žen. Po vzoru Sovětského svazu existovala zákonná kvóta zastoupení žen ve výši 30% (Havelková 2002: 82), důraz byl však kladen nikoli na zastoupení žen z ženských organizací (což by snad mohlo pomoci

³⁵ Přehledy poměru žen a mužů za celá volební období viz např. Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 56-57.

prosazování kvót i v demokratických volbách), ale na zájmy rolnic a dělnic. Docházelo tak k dvojímu využití kvót - ženy byly nominovány nejen na základě svého pohlaví, ale i na základě třídního původu a zastupovaly tak nejen své pohlaví, ale i celou třídu (Rakušanová 2006a: 33). I to může být důvodem současné nechuti k zavádění podobných opatření. Je však nutné připomenout, že ani Komunistická strana Československa kvótu zcela nenaplňovala (ibid.).

Ve volbách do České národní rady v roce 1990 uspěly čtyři politické subjekty: *Občanské fórum*³⁶, *Komunistická strana Československa*³⁷, *Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko*³⁸ a *Křesťansko-demokratická unie*³⁹. Procentuální zastoupení poslankyň se u jednotlivých stran značně lišilo (od nulového zastoupení KDU po téměř 22% KSČ - viz Tabulka č. 2 v Příloze č. 1), v případě KSČ se však ukazuje určitá kontinuita v podporování účasti žen s předlistopadovými poměry. I kdybychom předpokládali, že byla dosud naplňována 30% kvóta, propad by činil zhruba 8%, což vzhledem k zastoupení žen u ostatních subjektů není příliš velké číslo.

Na základě výsledků voleb byla sestavena vláda⁴⁰, jejímž předsedou byl jmenován **Petr Pithart**. Tři místopředsednické posty připadly výhradně mužům a ve vládě byla celkem jedna žena - ministryně⁴¹ obchodu a cestovního ruchu **Vlasta Štěpová**, zvolená za Občanské fórum (www.vlada.cz).

³⁶ Které původně nemělo politické ambice, ale nakonec se voleb zúčastnilo a získalo největší množství mandátů; dále je důležité uvědomit si, že se z něj později vzešly některé z nových stran, proto bylo jeho ideové rozpětí značně široké (Mareš 2002: 123).

³⁷ V jejímž rámci již existovaly územní organizace KSČM (ibid.).

³⁸ Hlavní reprezentant porevoluční vlny moravského regionalismu (ibid.).

³⁹ Šlo o sdružení Československé strany lidové a Křesťanskodemokratické strany a na rozdíl od „národně frontovní“ ČSL vznikla z části katolicky orientovaného disentu (ibid.)

⁴⁰ Vzhledem k tomu, že v práci reflektuji pouze výsledky voleb do ČNR, jedná se o vládu České republiky.

⁴¹ V přehledu dostupném na serveru www.vlada.cz je Vlasta Štěpová uvedena jako „ministr obchodu a cestovního ruchu“.

2. 1. 2. Volby do ČNR v roce 1992

V *Občanském fóru* se již v průběhu předchozího volebního období začaly projevovat rozpory mezi pravicovými, středovými a levicovými proudy, které vyvrcholily v roce 1991 jeho rozpadem a vytvoření jednotlivých ideově vyhraněných stran. Tím se vytvořil standardnější politický systém s jasně patrnou osou levice-pravice. Z *Občanského fóra* vzešla konzervativně-liberální pravicová *Občanská demokratická strana* (ODS) a středově liberální *Občanské hnutí* (OH). Samostatně začaly působit i strany dosud existující v rámci OF - *Občanská demokratická aliance* (ODA), *Klub angažovaných nestraníků* (KAN) či *Romská občanská iniciativa* (ROI). Několik bývalých poslanců OF vytvořilo ve Federálním Shromáždění klub poslanců Sociálně demokratické orientace, což znamenalo parlamentní zastoupení i pro sociálně demokratický proud. Došlo také k rozpadu KDU a z iniciativy ČSL vzniklo hnutí *Křesťanská a demokratická unie*, na jaře 1992 se s ním sloučila *Československá strana lidová* a vznikla tak dosud existující strana s názvem *Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová* (KDU-ČSL) (Mareš 2002: 123).

Ve volbách roku 1992 zvítězila koalice ODS a KDS, druhý největší počet hlasů získala koalice *Levý blok* (tvořená KSČM a hnutím *Demokratická levice ČSFR*). Tyto volby znamenaly zisk parlamentního zastoupení i pro ČSSD a levostředovou *Liberálně sociální unii*⁴². Uspěla i KDU-ČSL (ačkoli očekávala vyšší zisky - Mareš 2002: 124) a ultrapravicová SPR-RSČ. Do ČNR se dostaly ještě další dvě strany, které však neměly zastoupení ve Federálním shromáždění, a to ODA a HSD-SMS (viz Tabulka č. 2 v Příloze č. 1).

Předsedou české vlády byl v roce 1992 jmenován **Václav Klaus**. Vládní koalici tvořila vítězná ODS, KDS, KDU-ČSL a ODA (Mareš 2002: 124). Místopředsedové byli stejně jako v minulém

⁴² Formálně byla registrována jako jednotné hnutí, fakticky se jednalo o koalici *Zemědělské strany*, ČSS a *Strany zelených* (Mareš 2002: 124).

období výhradně muži a po celé funkční období se do vlády nedostala jediná žena (www.vlada.cz).

2. 1. 3. Volby do PS PČR v roce 1996

Rozpad federace 1. 1. 1993 neměl na český stranický systém přímý vliv - většina subjektů totiž působila (nebo byla relevantní) jen na republikové úrovni. Ve vnitrostranickém rámci to však znamenalo vzestup vlivu poslanců ČNR, resp. PS PČR (Mareš 2002: 124).

V roce 1996 se KDS sloučila s ODS a část jejích členů přešla do KDU-ČSL. Koalice *Levý blok* se rozpadla vzhledem k vnitřním rozporům uvnitř KSČM, které vyvrcholily po III. sjezdu strany v červnu 1993 odštěpením *Strany demokratické levice* a strany *Levý blok*. Mezi lety 1992 a 1996 probíhaly na parlamentní i mimoparlamentní úrovni bouřlivé slučovací a transformační procesy jak v politickém středu, tak na levici a v moravském hnutí. Tyto procesy vedly ke vzniku nových subjektů. Hegemonem v levé části spektra se však stala *Česká strana sociálně demokratická*. Mimo parlament se konstitovala pravicová, silně antikomunistická *Demokratická unie* (ibid.).

Oproti minulým obdobím znamenaly volby redukci počtu parlamentních subjektů a v souvislosti s konsolidací levicové opozice, reprezentované ČSSD a navíc přítomností extrémních politických subjektů na pravici i levici také nestabilitu systému danou obtížností vytvořit v parlamentu funkční většinu. Vítězem voleb se opět stala ODS, kterou následovala ČSSD. Na třetím místě skončila KSČM; parlamentní zastoupení měly i KDU-ČSL, SPR-RSČ a ODA (Tabulka č. 4 v Příloze č. 1).

Po volbách byl premiérem jmenován stejně jako v minulém volebním období **Václav Klaus**. Počet místopředsednických míst se zvýšil ze tří na pět, všechna však byla obsazena osobami mužského pohlaví⁴³. Původní složení vlády bylo čistě mužské,

⁴³ V lednu 1997 došlo v předsednictvu po odstoupení Jana Kalvody k personální změně, na jeho místo však nastoupil opět muž – Jaroslav Šedivý (www.vlada.cz).

ovšem k 7.1.1997 byla na post ministryně spravedlnosti dosazena **Vlasta Parkanová**⁴⁴ (www.vlada.cz).

Součet mandátů ODS, KDU-ČSL a ODA na vytvoření většinové středopravicové vlády nestačil. Menšinová vláda se proto musela spolehnout na podporu ČSSD, která ji však mohla přehlasovat pouze s podporou komunistů a republikánů. V roce 1997 byli z ČSSD vyloučeni dva poslanci, z nichž jeden vstoupil do ODS, a síly se tak zdánlivě vyrovnaly. Ovšem již od prvních senátních voleb, konaných na podzim 1996, se vztahy mezi ODS a zbylými dvěma koaličními stranami začaly vyhrocovat. Zároveň se začal zhoršovat ekonomický vývoj země a byly zveřejněny informace o finančních skandálech ODS. Na podzim 1997 pak všechny tyto události vyvrcholily pádem vlády - v listopadu odešly KDU-ČSL a ODA do opozice a v ODS následovaly střety, které vyvrcholily odchodem části členů a založením nové politické strany *Unie svobody* (Mareš 2002: 125).

K 2. 1. 1998 podal předseda vlády demisi a byla ustavena polouřednická vláda nestraníka **Josefa Tošovského** tolerovaná ČSSD, KDU-ČSL, ODA a US, která svůj mandát vykonávala až do předčasných voleb v červnu téhož roku (ibid.). Místopředsedové vlády byli dva - opět muži. **Vlasta Parkanová** zůstala na postu ministryně obrany a do vlády přibyla ještě jedna žena, ministryně zdravotnictví, **Zuzana Roithová** (www.vlada.cz).

2. 1. 4. Volby do PS PČR v roce 1998

V předčasných volbách v červnu 1998 zvítězila ČSSD, na druhém místě skončila ODS a na třetím KSČM. Parlamentní zastoupení získaly ještě dvě strany - KDU-ČSL, US (viz Tabulka č. 5 v Příloze č. 1). ODA vůbec nekandidovala a pětiprocentní uzavírací klauzuli nepřekročily strany a hnutí jako například SPR-RSČ, DŽJ, DEU nebo SZ.

⁴⁴ Ve funkci vystřídala Jana Kalvodu (www.vlada.cz).

Povolební vyjednávání byla dramatická. *Občanská demokratická strana*, která ve volbách získala druhý největší počet mandátů, se s menšími stranami nedohodla a vzhledem ke zkušenostem s rozpadem koalice se rozhodla tolerovat menšinovou vládu ČSSD. Oběma stranami byla podepsána *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice* (tzv. opoziční smlouva), která byla začátkem roku 2000 prohloubena pěti dalšími dohodami (tzv. toleranční patent) (Mareš 2002: 125).

Poprvé od roku 1990 sestavovala vládu levicová strana a dalo by se tedy předpokládat, že se tato skutečnost promítne i do genderového složení vlády. Nic takového se však nestalo. Předseda vlády **Miloš Zeman** se se situací vyrovnal po svém – vládu označoval jako „vládu sebevrahů“⁴⁵, takže fakt, že v ní nesedí žádná žena, měl být chápán jako galantní krok⁴⁶. To dokladuje pokračování výroku o „vládě sebevrahů“: jakmile „zvládne ty nejtěžší problémy, které jí zanechala minulost, tak věřím, že ženy nastoupí do míst uvolněných muži“ (Vodrážka 1999). Vodrážka (ibid.) k tomu dodává: „Jinými slovy, v historicky převratných Okamžicích ženy z ‚přirozenosti‘ vykazují ducha mdlého, zatímco muži jsou samotnými Dějinami naopak předurčeni k hrdinným Obětem“.

2. 1. 5. Volby do PS PČR v roce 2002

Vzhledem k tomu, že v minulém volebním období neměly menší strany (tj. KDU-ČSL a US) podíl na vládě, se před senátními volbami v na podzim 1998 zintenzívnila jejich spolupráce a připojily se k nim další dvě menší strany bez parlamentního zastoupení – ODA a DEU. V září 1998 podepsaly tyto strany tzv. *Čtyřkoaliční smlouvu*, která je zavazovala k podpoře společných kandidátů v senátních volbách. Výsledky v senátních volbách byly pro *Čtyřkoalici* velmi příznivé, proto spolupráce stran

⁴⁵ „Tato vláda bude přinejmenším v následujících dvou letech vládou sebevrahů“ (Televizní noviny 18.7.1998)

⁴⁶ Že s ženami ve vládě Miloš Zeman nepočítal, naznačuje i další výrok: „Až budeme sestavovat vládu manekýnů, bezesporu tam budou hezčí a štíhlí muži. Tato vláda, pane redaktore, není vládou manekýnů.“ (Televizní noviny 16. 8. 1998).

pokračovala i nadále - o rok později byla v Praze podepsána druhá, tzv. *Svatováclavská čtyřkoaliční dohoda*, na jejímž základě vznikla tzv. čtyřkoaliční rada. V následujícím roce byl přijat dokument nazvaný *Společně pro změnu*, v němž byly rozvinuty vzájemné vztahy včetně spolupráce před a po parlamentních volbách.

V dubnu 2001 nastaly uvnitř *Čtyřkoalice* spory o osobu lídra (odstoupivšího Cyrila Svobodu z KDU-ČSL nakonec nahradil Karel Kühnl u US), i přesto však spolu strany vytvořily stínovou čtyřkoaliční vládu. V témže roce došlo ke sloučení US a DEU a vznikl nový subjekt US-DEU. Na přelomu let 2001 a 2002 se objevily další, tentokrát závažnější spory kvůli kritice ODA ze strany KDU-ČSL. ODA opustila kandidátky a Karel Kühnl rezignoval. Z US-DEU a KDU-ČSL se v únoru vytvořil nový subjekt, který kandidoval ve volbách - *Koalice*⁴⁷. (Mareš 2002: 125n).

Volby v roce 2002 probíhaly podle nového volebního systému (viz kap. 1.1.2.). Zvítězila v nich opět ČSSD, ve Sněmovně byly dále zastoupeny ODS, KSČM a *Koalice*⁴⁸ (viz Tabulka č. 6 v Příloze č. 1).

Předsedou vlády byl jmenován **Vladimír Špidla** z vítězné ČSSD. Místopředsednické posty byly celkem čtyři, ovšem ani jeden nepřípadl osobě ženského pohlaví. Vládu tvořily spolu s ČSSD unionisté a lidovci, ve Sněmovně však měly dohromady pouze těsnou většinu hlasů, tj. 101. Celkem byly při sestavování vlády dosazeny do funkce ministryně dvě ženy - **Petra Buzková** se stala ministryní školství, mládeže a tělovýchovy a **Marie Součková** ministryní zdravotnictví. V dubnu 2004 byla Součková nahrazena novým ministrem zdravotnictví **Jozefem Kubinyim**. Do konce působení vlády v ní zůstala jediná žena.

⁴⁷ Slučovací tendence byly do jisté míry důsledkem změny volebního zákona, který zpříšňoval výši uzavírací klauzule pro koalice stran, viz kapitola 1.1.2.

⁴⁸ V červenci 2002 byla spolupráce US-DEU a KDU-ČSL ukončena (Mareš 2002: 126).

Další změny nastaly v srpnu téhož roku, kdy byl premiérem jmenován **Stanislav Gross**. Místopředsednické posty byly opět vyhrazeny mužům. **Petra Buzková** zůstala ve funkci ministryně školství a ministryní zdravotnictví se stala opět žena - **Milada Emmerová**. Ani tato sestava však nebyla definitivní. Do konce volebního období dovedla Českou republiku vláda **Jiřího Paroubka**⁴⁹. Místopředsedové vlády byli opět výhradně muži. Počet žen se zvýšil celkem na tři - **Petru Buzkovou** a **Miladu Emmerovou** doplnila⁵⁰ nová ministryně informatiky **Dana Běrová** (na rozdíl od dvou výše jmenovaných však nebyla členkou žádné politické strany a mandát vykonávala za Unii svobody) (www.vlada.cz).

2. 1. 6. Volby do PS PČR v roce 2006

V posledních parlamentních volbách zaznamenaly vysoké volební zisky dvě velké strany - tedy vítězná ODS a ČSSD. Do Sněmovny byly zvoleny ještě tři strany - KSČM, KDU-ČSL a poprvé i Strana zelených (viz Tabulka č. 7 v Příloze č. 1).

Sestavování vlády v loňském roce bylo historicky nejdramatičtější⁵¹. Předchozí vláda podala demisi až k 16. 8. 2006 poté, co byl po tříměsíčních peripetiích konečně zvolen předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Sestavováním vlády byl pověřen předseda ODS, která ve volbách získala největší počet mandátů, **Mirek Topolánek**. Místopředsedou vlády se stal **Petr Nečas**. Celkem byly ve vládě tři ženy - ministryně zemědělství **Milena Vicenová** a ministryně školství, mládeže a tělovýchovy **Miroslava Kopicová**. Dodejme však, že ačkoli nešlo o vládu koaliční, ani jedna z nich nebyla členkou Občanské demokratické strany (www.vlada.cz).

⁴⁹ Demisi však vzhledem k nestabilní povolební situaci podala až k 16. 8. 2006 (www.vlada.cz).

⁵⁰ Dosavadní ministr informatiky za Unii svobody Vladimír Mlynář odstoupil, Dana Běrová dosud vykonávala funkci jeho náměstkyně (www.vlada.cz).

⁵¹ Důvodem byla povolební „patová“ situace – strany označované jako „pravicové“ a „levicové“ strany získaly shodný počet mandátů (situace tedy byla 100 hlasů ku 100). Problematičnost užívání pojmů „pravice“ a „levice“ zde nechávám stranou, jelikož daná situace byla prezentována jako existence dvou homogenních bloků jak médií, tak samotnými politiky. Výjimkou byl snad pouze Martin Bursík, který se bránil automatickému spojování Strany zelených s pravíci (Otázky Václava Moravce 4.6.2006).

Tato vláda však nedostala v Poslanecké sněmovně důvěru, a proto k 11. 10. 2006 podala demisi. Poté byl premiérem jmenován opět **Mirek Topolánek**. V nové koaliční vládě ODS, KDU-ČSL a Strany zelených působí byly vytvořeny tři místopředsednické posty a všechny byly obsazeny muži. Ve vládě působí celkem tři ženy: **Vlasta Parkanová** - ministryně obrany za KDU-ČSL, **Dana Kuchtová** - ministryně školství, mládeže a tělovýchovy za Stranu zelených a za tutéž stranu ministryně bez portfeje **Džamila Stehlíková**.

2. 2. Vývoj zastoupení a postavení žen v parlamentu a ve vládě v letech 1990 - 2006 podle jednotlivých politických stran

V následující části se na složení Poslanecké sněmovny a jednotlivých vlád podíváme z genderového hlediska s tím, že se zaměříme na jednotlivé politické strany, které měly parlamentní zastoupení ve většině volebních období (tj. ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS).

2. 2. 1 Zastoupení žen v parlamentu v letech 1990 - 2006 podle jednotlivých stran

Následující data naznačují, že počet poslaneckých mandátů přidělených ženám se v průběhu posledních sedmnácti letech proměňoval (docházelo k nahodilým vzestupům a propadům⁵²) a na první pohled není zřejmá žádná stálá tendence. V této kapitole statistická data pouze shrnu, interpretaci a analýzu provedu až v následující kapitole v souvislosti s popisem přístupu jednotlivých stran k otázce politické participace žen.

Znovu připomínám, že data odrážejí výsledky voleb, nikoli přehled za celé volební období, pro účely této práce je však daný přehled vhodnější, protože umožňuje srovnat počet kandidujících a reálně zvolených žen.

⁵² Hana Havelková (2006) tuto skutečnost přirovnává k loterii.

Tabulka č. 1 - Poměr žen zvolených do parlamentu v letech 1990 - 2006 podle stran.

politická strana nebo sdružení	1990	1992	1996	1998	2002	2006
ČSSD	-	12,50%	18,04%	14,87%	14,29%	12,16%
KDU-ČSL	0%	13,34%	11,11%	15%	9,52%*	15,38%
KSČM	21,88%	14,28%**	22,73%	25%	29,27%	30,77%
ODS	-	7,89%***	10,29%	11,11%	13,79%	11,11%
Celkem	13%	10,50%	15%	15%	17%	15,50%

* KDU-ČSL v tomto roce kandidovala v koalici s US-DEU (procento žen je uvedeno pouze pro KDU-ČSL)

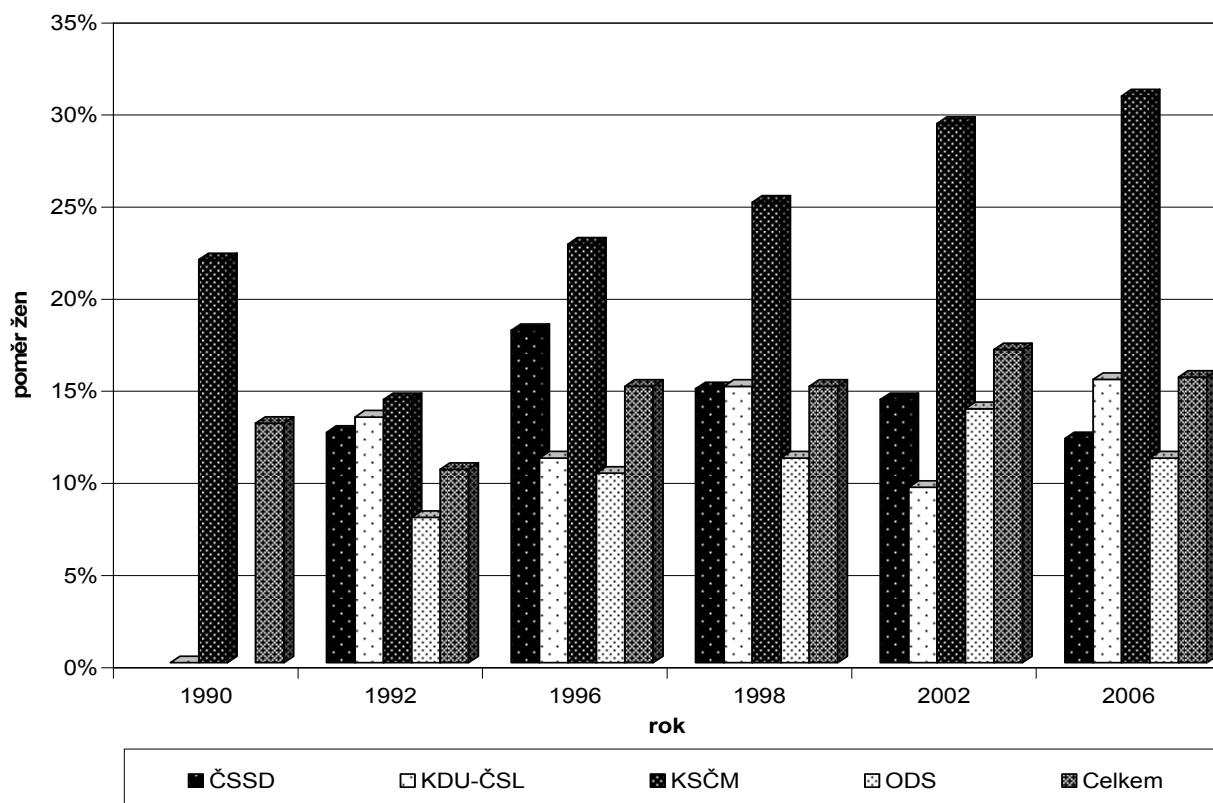
** KSČM kandidovala v rámci koalice Levý blok (procento žen je za celou koalici, v níž byla KSČM dominantní)

***ODS v tomto roce kandidovala v koalici s KDS (procento žen je za celou koalici, v níž byla ODS dominantní)

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Pro lepší přehlednost uvádím i graf sestavený na základě dat v Tabulce č. 1. Graf je oproti tabulce zjednodušen, nejsou zde již uvedeny vysvětlující poznámky k hodnotám z let 1992 a 2002 (viz Tabulka č. 1).

Graf č. 2 - Poměr žen zvolených do parlamentu v letech 1990 - 2006 podle stran

Zdroj: www.volby.cz. Graf Veronika Šprincová.

Z grafu je patrné, že jedinou stranou, které se daří postupně zvyšovat počet zvolených žen je **KSČM** (resp. KSČ). Již

jsme viděli, že ve volbách v roce 1990 byl počet zvolených žen o zhruba 8% nižší než dosavadní kvóta 30%. V následujících volbách došlo k propadu, ve všech dalších volbách se již počet zvolených žen zvyšoval bez ohledu na celkový volební výsledek strany. V posledních volbách se KSČM dokonce podařilo překonat kritickou hranici 30% zastoupení žen.

Podobně jako počet mandátů obsazených ženami se zvyšoval i počet žen na kandidátních listinách. V tomto vývoji však žádné zvraty nebyly - v prvních volbách KSČ nominovala 14,2% žen a každý další rok tento počet o přibližně 1-2% zvýšila (viz Příloha č. 1).

Opačná tendence se projevila u **ČSSD**. V roce 1990 zůstala bez parlamentního zastoupení, v dalších volbách se jí podařilo získat celkem 6,5% hlasů čili 16 poslaneckých mandátů, z nichž pouze dva (tj. 12,5%) připadlo ženám. Zastoupení žen bylo i tak nad celkovým zastoupením žen ve Sněmovně, které v té době činilo pouhých 10,5%. V následujícím roce nominovala ČSSD dokonce ještě méně žen než v předešlých volbách (14,2% oproti 15,7%), přesto se však díky nepoměrně většímu zisku mandátů - 61 zastoupení žen zvýšilo o přibližně 5,5 procentního bodu.

Počet zvolených žen právě v roce 1996 kulminoval a od té doby se postupně snižuje až na 12,2% v posledních volbách, což je historicky nejnižší číslo. V současné době je však poměr mužů a žen v poslaneckém klubu jiný, jelikož jej dva poslanci opustili. Z celkového počtu 72 poslanců je 9 žen, tj. 12,5%.

U zbylých dvou stran - tedy ODS a KDU-ČSL - se skutečně zdá, že je poměr poslanců a poslankyň nahodilý.

KDU-ČSL (resp. KDU) byla jako jediná parlamentní strana reprezentována pouze muži, kteří v roce 1990 obsadili všech 19 křesel. V následujících volbách se podařilo zvýšit zastoupení žen na 13,3%, což bylo více než poměr v celé ČNR, v dalších volbách se poměr žen a mužů dostal opět pod celkové parlamentní zastoupení žen. O dva roky později se podařilo dosáhnout 15% zastoupení, které odpovídalo celkovému poměru ve

Sněmovně, v roce 2002⁵³ došlo znovu k propadu a v posledních volbách se zastoupení žen dostalo zpět zhruba na celkový poměr ve Sněmovně, tj. na 15,4%.

Poměr nominovaných žen se až do loňských voleb, kdy bylo na kandidátních listinách rekordních 19,8% žen, příliš neměnil (viz Příloha č. 1).

V **ODS** se poměr žen a mužů v Poslanecké sněmovně vyvíjel podobně ovšem s tím rozdílem, že s výjimkou voleb v roce 2002 bylo procento žen vždy nižší než u KDU-ČSL. Zpravidla se pohybovalo mírně přes 10% (až na rok 1992, kdy činilo zastoupení poslankyň za ODS 7,9%). Největším úspěchem byl rok 2002, kdy měla ODS 8 poslankyň, což při zisku 58 mandátů činilo téměř 14% - ani tak se však strana nepřiblížila celkovému poměru ve Sněmovně, který po těchto volbách činil 17%.

Co se týká kandidujících osob, počet žen se postupně zvyšuje a v posledních volbách dosáhl rekordních 24,3%. Bohužel se tento poměrně příznivý poměr neprojevuje v počtu skutečně zvolených žen.

2. 2. 2. Postavení žen v parlamentu v letech 1990 - 2006 podle jednotlivých stran

V jednotlivých obdobích se proměňovalo i postavení žen ve Sněmovně. Předsednický post byl od roku 1990 vždy vyhrazen mužům, na místopředsednické posty se však ženám dosáhnout podařilo. Poprvé v období let 1996-1998, kdy funkci místopředsedkyně Sněmovny vykonávala vedle čtyř místopředsedů **Petra Buzková** z ČSSD, která byla na post místopředsedkyně Poslanecké sněmovny PČR zvolena i v následujícím volebním období (1998-2002), kdy se počet místopředsednických míst snížil na tři.

⁵³ V tomto roce kandidovala KDU-ČSL v koalici s US-DEU. Zvoleno bylo celkem 31 poslanců a poslankyň - 21 za KDU-ČSL, 8 za US a 2 bezpartijní -, ženám připadly 4 mandáty - 2 členkám KDU-ČSL, 1 člence US a jeden bezpartijní kandidátce. Celkový poměr zvolených žen byl vyšší (12,9%) než poměr pro samotnou KDU-ČSL (9,5%) (www.volby.cz).

Po volbách v roce 2002 byly do funkce místopředsedkyně Sněmovny zvoleny celkem tři ženy - **Jitka Kupčová** za ČSSD, **Hana Marvanová**⁵⁴ za US-DEU a **Miroslava Němcová** za ODS, vedle nich funkci místopředsedů vykonávali tři muži.

V roce 2006 byly do funkce místopředsedkyně zvoleny dvě ženy - **Miroslava Němcová** a **Lucie Talmanová**, obě členky ODS. Spolu s nimi vykonávají funkci místopředsedů tři muži (www.psp.cz).

Co se týče jednotlivých klubů v rámci Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR⁵⁵, první stranou, která do vedení svého poslaneckého klubu zvolila ženu, byla v roce 1992 KSČM s místopředsedkyní **Květou Čelišovou**. V dalším období (1996-1998) ji ve funkci vystřídala **Zuzka Bebarová-Rujbrová** a do funkce místopředsedkyně klubu ČSSD byla zvolena **Petra Buzková**.

V letech 1998-2002 měla ČSSD tři místopředsedkyně poslaneckého klubu: **Petru Buzkovou**, **Miladu Emmerovou** a **Hanu Orgoníkovou**; dvě z místopředsednických funkcí v poslaneckém klubu ODS vykonávaly ženy: **Miroslava Němcová** a **Zdeňka Horníková**. Místopředsedkyní poslaneckého klubu KSČM zůstala **Zuzka Bebarová-Rujbrová**.

Ve volebním období 2002-2006 dosadily do místopředsednických funkcí ve svých poslaneckých klubech tyto strany: ČSSD (**Petra Buzková**, **Milada Emmerová**, **Hana Orgoníková** a **Eva Nováková**), ODS (**Miroslava Němcová**, **Zdeňka Horníková** a **Lucie Talmanová**), KSČM (**Zuzka Bebarová-Rujbrová**) a poprvé i KDU-ČSL (**Michaela Šojdrová**).

V roce 2006 se do funkce předsedkyně poslaneckého klubu KDU-ČSL dostala poprvé žena - **Michaela Šojdrová**. Místopředsedkyní mají kluby ODS (**Zdeňka Horníková**), ČSSD (**Hana Orgoníková**), KSČM (**Miloslava Vostrá**, **Ivana Levá**).

Všechna data jsou převzata ze serveru www.psp.cz.

⁵⁴ Hana Marvanová však ještě v témže roce z funkce odstoupila a o rok později přestala vykonávat i poslanecký mandát (www.psp.cz).

⁵⁵ Údaje pro ČNR nejsou dostupné.

Exkurz: Činnost ministryň na půdě Parlamentu České republiky⁵⁶

Pro ilustraci na tomto místě uvádím přehled funkcí⁵⁷ ministryň na půdě Poslanecké sněmovny a Senátu – přehled se tedy týká pouze těch, které byly zvoleny do jedné z komor Parlamentu ČR. Tento přehled není v žádném případě samoučelný – spolu s následující kapitolou ukazuje, že úspěchy žen v politice bývají provázané. Uvidíme, že jde o mimořádně úspěšné ženy, které zdá se nemají problém (mj. zřejmě i na základě svých politických zkušeností a úspěchů) na vysoké posty⁵⁸ dosáhnout. Ženy, které takto aktivní a úspěšné nejsou (a viděli jsme, že existuje mnoho bariér, které jim to znemožňují) se do vysokých funkcí dostávají jen těžko, nebo spíše vůbec. Následující výčet by měl ukázat, že se tyto svým způsobem výjimečné ženy vymykají obecné situaci žen v české politice a že se rozsah funkcí vykonávaných osobami ženského pohlaví ztrácí nemusí zdát tak velký, pokud si uvědomíme, že je ve skutečnosti všechny vykonává (postupně, či současně) jedna žena (nebo několik málo žen). Data jsou převzata ze serverů www.psp.cz a www.senat.cz.

První ministryně Vlády České republiky, **Vlasta Štěpová**, byla do sněmovny zvolena za ČSSD v roce 1996. Ve sněmovně působila jako předsedkyně Stálé delegace do Parlamentního shromáždění Rady Evropy a byla členkou zahraničního výboru. V dalším volebním období byla opět zvolena za ČSSD, opět byla vedoucí Stálé delegace do Parlamentního shromáždění Rady Evropy a členkou zahraničního výboru a navíc také Podvýboru pro prezentaci České republiky v zahraničí.

Ve Federálním shromáždění byla **Vlasta Parkanová** členkou ústavně právního výboru a po volbách v červnu 1990 působila v branném a bezpečnostním výboru FS. V poslanecké sněmovně vykonávala funkci místopředsedkyně ústavně právního výboru v letech 1998–2002 a pak znovu v období 2006–2007 (v letech 2003–2006 byla jeho předsedkyní). V období let 1998 a 2006 byla členkou podvýboru pro vězeňství, od roku 2001 členkou volebního výboru. Od roku 2003 do ledna 2007⁵⁹ vykonávala funkci místopředsedkyně výboru pro obranu a bezpečnost⁶⁰, byla členkou podvýboru pro justici. V roce 2006 krátce také členkou mandátového a imunitního výboru. V průběhu tří posledních volebních období byla také členkou několika delegací a komisí.

⁵⁶ V následující části jde skutečně o Parlament České republiky, tedy jak o dolní, tak o horní komoru. Ministryně byly zastoupeny v obou komorách a kdybychom tak jako v ostatních částech práce zahrnuli pouze dolní komoru, nebyl by tento výčet kompletní.

⁵⁷ Členství ve výborech a podvýborech není u poslanců a senátorů nic výjimečného, přehled funkcí uvádím z toho důvodu, že ženy, které zastávaly post ministryně, byly zvoleny do předsednictev těchto výborů a podvýborů (případně delegací a komisí).

⁵⁸ Ať již ve straně, ve sněmovně či ve vládě.

⁵⁹ Od té doby vykonává funkci ministryně obrany (www.vlada.cz).

⁶⁰ V roce 2006 byl výbor přejmenován na Výbor pro obranu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (www.psp.cz).

Někdejší ministryně zdravotnictví **Zuzana Roithová** vykonávala v letech 1998–2002 mandát v Senátu, kde působila jako předsedkyně výboru pro zdravotnictví a sociální politiku.

Viděli jsme, že **Petra Buzková** zastávala funkci nejen ve vládě, ale i ve vedení poslanecké sněmovny. Musíme si však uvědomit, že do těchto funkcí vstupovala již jako zkušená politička – aktivní byla v České národní radě, kde byla členkou a později místopředsedkyní mandátového a imunitního výboru a ošetřovatelkou výboru petičního, pro lidská práva a národnosti České národní rady. Tytéž funkce vykonávala kontinuálně i po vzniku PS PČR až do konce volebního období v roce 1996. V následujícím volebním období vykonávala funkci místopředsedkyně organizačního výboru a byla členkou Stálé komise pro sdělovací prostředky. V letech 1998–2002 byla znovu zvolena místopředsedkyní organizačního výboru a zároveň vykonávala funkci ověřovatelky téhož výboru. Stejně jako v předešlém volebním období byla členkou Stálé komise pro sdělovací prostředky. Navíc vykonávala funkci předsedkyně podvýboru pro přípravu zákonů o zásadách jednání a styku obou komor Parlamentu. Během svého posledního působení v parlamentu již nevykonávala ve sněmovně žádné funkce.

Její stranická kolegyně, ministryně zdravotnictví **Milada Emmerová**, byla do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR poprvé zvolena v roce 1996. V tomto volebním období vykonávala funkci místopředsedkyně výboru pro sociální politiku a zdravotnictví. V následujícím volebním období byla do této funkce opět zvolena a zároveň působila v pěti podvýborech. Od roku 2002 do roku 2004 vykonávala funkci předsedkyně výboru pro sociální politiku a zdravotnictví, byla členkou Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti a opět působila v šesti podvýborech.

2. 2. 2. Zastoupení žen ve vládě podle jednotlivých stran

Z kapitoly 2.1. je zřejmé, že situace žen ve vládě byla a dosud je o poznání horší než v poslanecké sněmovně. Za celých šestnáct let byly členkami jedné vlády maximálně tři ženy – a to za doby působení Jiřího Paroubka ve funkci premiéra (tj. od dubna 2005 do srpna 2006⁶¹) a v současné vládě Mirka Topolánka, která svůj mandát vykonává od ledna 2007. Vždy však zastávaly „pouze“ post ministryně a nikdy nedosáhly vyšších vládních funkcí⁶².

⁶¹ Milada Emmerová předala funkci až k 12. 10. 2005 (www.vlada.cz).

⁶² Předsedové i místopředsedové vlády byli výhradně muži a stejně tomu bylo i s předsedy Legislativní rady vlády (www.vlada.cz).

Na základě přehledu genderového složení vlád nyní shrneme, které politické strany delegovaly své členky na ministerské posty a zda byly či jsou tyto ženy aktivní i uvnitř strany.

První ženou v české vládě⁶³ byla **Vlasta Štěpová**, která byla do České národní rady zvolena za *Občanské fórum*. Ve volbách do PS PČR v roce 1996 byla nominována a zvolena za Českou stranu sociálně demokratickou (www.psp.cz).

Další ministryně byla jmenována až v roce 1997, a to **Vlasta Parkanová**, zvolená za *Občanskou demokratickou alianci*, která ve funkci ministryně vystřídala tehdejšího stranického kolegu Jana Kalvodu. V politice však působila již od roku 1990, kdy byla kooptována do Federálního shromáždění za *Občanské fórum*, v prosinci 1991 vstoupila do ODA a vykonávala mandát za tuto stranu. V rámci strany vykonávala byla členkou ústředního sněmu a předsedkyní bezpečnostní sekce. V roce 1998 z ODA vystoupila. V PS PČR vykonává mandát nepřetržitě od roku 1997⁶⁴ dodnes. V volbách v roce 1996 kandidovala za *Občanskou demokratickou alianci*, v následujícím volebním období již jako nezávislá na kandidátce *Křesťanské a demokratické unie - Československé strany lidové*. V roce 2001 do KDU-ČSL vstoupila a od té doby členství ve straně nezměnila (www.kdu.cz). Za tuto stranu vykonávala v roce 1998 funkci ministryně spravedlnosti a od roku 2007 vykonává funkci ministryně obrany (www.psp.cz). Připomeňme také, že mimo funkce ve vládě či v poslanecké sněmovně vykonává Vlasta Parkanová od roku 2006 také funkci místopředsedkyně strany (www.kdu.cz).

Ve vládě **Josefa Tošovského**, jmenované v roce 1998, doplnila **Vlastu Parkanovou** další žena - ministryně zdravotnictví **Zuzana Roithová**. Tuto funkci vykonávala jako nestranička za KDU-ČSL. V témže roce byla zvolena za Čtyřkoalici (v níž kandidovala za KDU-ČSL) do Senátu České republiky. O rok později se stala

⁶³ Vzhledem k tomu, že v práci reflektuji pouze zastoupení žen v ČNR, zaměřuji se na tomto místě pouze na vládu České republiky. Ve federální vládě ČSFR seděly v letech 1989-1990 dokonce dvě ženy, a to Květoslava Kořínková a Dagmar Burešová, obě za OF (www.vlada.cz, portal.justice.cz).

⁶⁴ Do sněmovny nebyla zvolena přímo ve volbách v roce 1996, poslanecký mandát začala vykonávat v prosinci 1997, kdy nahradila poslance Miroslava Leštinu (www.psp.cz).

členkou strany (www.kdu.cz). Od května 2001 do listopadu 2003 byla místopředsedkyní KDU-ČSL se zodpovědností za programové věci a zahraniční vztahy, předsedkyní Programové rady, místopředsedkyní komise pro sociální věci a rodinu KDU-ČSL, členkou zdravotní komise KDU-ČSL, členkou Celostátního výboru KDU-ČSL a Celostátní konference KDU-ČSL. Senátorský mandát vykonávala až do července 2002. V roce 2004 se na výzvu Klubu senátorů KDU-ČSL rozhodla kandidovat do Evropského parlamentu. Ve volbách uspěla a mandát vykonává dosud.

Další ženy se ve vládě objevily až po čtyřech letech - jednou z nich byla ministryně školství **Petra Buzková**, členka *České strany sociálně demokratické* a druhou její stranická kolegyně, ministryně zdravotnictví, **Marie Součková**.

Petra Buzková vstoupila do politiky na parlamentní úrovni již v roce 1992, kdy od června do prosince vykonávala mandát v České národní radě za *Českou stranu sociálně demokratickou*. Od 1. 1. 1993⁶⁵ byla poslankyní Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Od té doby vykonávala poslanecký mandát nepřetržitě až do roku 2006, kdy z politiky odešla⁶⁶. V letech 1990 - 2000 působila také jako místopředsedkyně ČSSD (www.vlada.cz).

Ministryně zdravotnictví **Marie Součková** vykonávala funkci za ČSSD. Ve straně zároveň působila jako místopředsedkyně, a to od roku 2002 do roku 2006. Její nástupkyní byla stranická kolegyně **Milada Emmerová**, která do strany vstoupila v roce 1994, ale nevykonávala v jejím rámci žádné významné funkce. (www.vlada.cz)

Dvě ministryně současné vlády - ministryně školství, mládeže a tělovýchovy **Dana Kuchtová** a ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny **Džamila Stehlíková** - zastupují obě

⁶⁵ K 1. 1. 1993 s rozpadem federace zanikla Česká národní rada a jejím nástupnickým orgánem se stala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. (www.psp.cz)

⁶⁶ Odchod z politiky oznámila Buzková v červnu 2006 (viz např. BLAŽKOVÁ, J., FRYDECKÁ, L. *Petra Buzková opouští politiku, bude advokátkou*. MF DNES 10.06.2006, s. A1.), ovšem již na podzim téhož roku kandidovala v komunálních volbách do Zastupitelstva hlavního města Prahy za ČSSD. Ve volbách uspěla, svého mandátu se však vzdala (*Buzková se vzdala postu pražské zastupitelky*. [online] Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/buzkova-se-vzdala-postu-prazske-zastupitelky-fqd-/domaci.asp?c=A061130_153028_domaci_nel>. Naposledy navštíveno 17.5.2007).

Stranu zelených. **Dana Kuchtová** vstoupila do politiky již v roce 1989 jako členka *Občanského fóra*. Členkou *Strany zelených* je od roku 2003, v následujícím roce byla zvolena 1. místopředsedkyní – tuto funkci vykonává dodnes. Od roku 2006 je zastupitelkou a místostarostkou Českého Krumlova. **Džamila Stehlíková** je od roku 1998 členkou zastupitelstva města Chomutov, v letech 2003 – 2006 byla členkou městské rady. Od října 2005 do února 2007 byla místopředsedkyní *Strany zelených*, od února 2007 je členkou Republikové rady SZ (www.zeleni.cz).

Zbývající ministryně nebyly členkou žádné politické strany – **Dana Bérová** vykonávala funkci ministryně za *Unii svobody* a **Milena Vicenová** a **Miroslava Kopicová** za *Občanskou demokratickou stranu* (www.vlada.cz).

Na závěr tedy shrňme, že nejvíce ministryň bylo členkami **České strany sociálně demokratické** – celkem tři, do strany později vstoupila i první ministryně Vlasta Štěpová. Dvě ministryně jsou členkami **Strany zelených**, stejný počet žen do funkce navrhla **KDU-ČSL** (ačkoli Zuzana Roithová v době svého jmenování nebyla členkou strany), dvě ministryně vykonávaly mandát za **Občanskou demokratickou stranu**, ani jedna z nich však nebyla členkou strany, a jednu ministryni do funkce dosadila **Unie svobody**, ani ta však nebyla členkou strany.

3. Podpora účasti žen v politice uvnitř českých parlamentních stran

V předchozí kapitole jsme viděli, jak se vyvíjelo zastoupení žen v parlamentu⁶⁷ za jednotlivé politické strany od roku 1990 dodnes. V této kapitole se zaměříme na podporu politické participace žen uvnitř stran aktuálně zastoupených v PS PČR⁶⁸ a prozkoumáme, zdali jsou tyto dva jevy (tedy podpora žen a jejich zastoupení) vzájemně provázané, či nikoli.

Využijí zde konkrétní textové materiály stran a částečně také rozhovory⁶⁹ se členkami ženských organizací uvnitř stran⁷⁰.

3. 1. Česká strana sociálně demokratická

Česká strana sociálně demokratická patří na levou část politického spektra k typu socialistických stran. Na základě tohoto profilu lze předpokládat, že problematika zastoupení žen bude stranou nějak reflektována (Graf č. 1. v kapitole 1.2.1.).

Jako jedna ze dvou českých parlamentních stran má ČSSD ve svých stanovách⁷¹ zakotveny kvóty pro zastoupení žen v orgánech strany ve výši 25% (Stanovy ČSSD). Nejméně jedna žena musí být místopředsedkyní strany - v současné době (stejně jako v minulých obdobích) je však tato kvóta brána jako maximální (Rozhovor D - D1). Funkci místopředsedkyně vykonává **Jana Vaňhová**, která tuto funkci vykonávala již v minulém období. Z deseti volených členů předsednictva musejí být nejméně tři ženy, i tato kvóta však dosud byla vždy chápána jako

⁶⁷ Tím v práci rozumíme zastoupení v České národní radě (1990 – 1992) a Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (1996 – 2006).

⁶⁸ Jde tedy celkem o pět stran – ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS a Stranu zelených – viz Tabulka č. 6 v Příloze č. 1.

⁶⁹ Přesná forma dotazníku je k dispozici v Příloze č. 2 této práce. Katalog výroků, s nimiž pracuji v Příloze č. 3.

⁷⁰ Jednotlivé strany jsou v následujících podkapitolách řazeny abecedně, aby nebyla nijak (byť nepřímo) naznačována jejich preference.

⁷¹ Jedná se o čl. 23, čl. 25, čl. 26 a čl. 29

maximální. Poradní hlas v předsednictvu strany má navíc i předsedkyně Sociálně demokratických žen (Stanovy ČSSD).

Otázku rovnosti mužů a žen strana zahrnuje i do svého programu. V dlouhodobém programu strany je v sekci Lidská práva bod 4. 9. 1 Rovnost mužů a žen v tomto znění:

Ačkoli během dvacátého století došlo v postavení žen ve společnosti k obrovskému pokroku, mnohé neoprávněné nerovnosti stále přetrvávají. Ženy jsou nedostatečně zastoupené v mocenských a rozhodovacích procesech, dostávají menší mzdu než muži, stávají se oběťmi (domácího) násilí, nesou valnou část odpovědnosti za péči o děti či staré rodiče a o domácnost.

ČSSD bude v souladu s politikou Evropské unie prosazovat důsledné uplatňování vyrovnávání příležitosti (metody genderového mainstreamingu). V praxi to znamená nejen zavádět taková opatření, která otevřou ženám cestu k paritnímu postavení ve všech významných společenských aktivitách, ale také uplatňovat hledisko rovných příležitostí ve všech existujících politikách, strategiích a plánech.

ČSSD si je vědoma, že prosazování rovnosti žen a mužů ve společnosti je složitou civilizační výzvou, a že země, která nedokáže plně využít schopnosti svých žen, se odsuzuje k zaostalosti. (Dlouhodobý program ČSSD)

ČSSD se k podpoře rovných příležitostí se přihlašuje i ve svém volebním programu z roku 2006 nazvaném „Jistoty a prosperita“. V něm je obsažena sekce „zaměstnané ženy“. V tomto bodě je deklarována rovnost příležitostí a odměňování, levné základní zboží a služby, zlepšení finanční situace, kompenzace zvýšených nákladů na bydlení, vymáhání výživného, ochrana před domácím násilím, usnadnění péče o děti, daňová zvýhodnění zaměstnavatele rodiče pečujícího o dítě a ochranu spotřebitelů (Volební program ČSSD). Vidíme tedy, že tato sekce je konglomerátem různých slibů, z nichž některé nejsou příliš genderově relevantní (např. poslední bod – ochrana spotřebitelů).

Na rovině proklamací se zdá, že strana je prosazování generové rovnosti otevřena, když se však podíváme na reálný stav, není situace zdaleka tak pozitivní. Například v materiálech k XXXIV. sjezdu, který proběhl letos v březnu jsou navrženy změny, vedoucí ke zlepšení postavení žen v politice.

V projevu předsedy strany zaznělo:

Modernizace strany se neobejde bez zvýšení počtu mladých lidí a žen na kandidátkách sociální demokracie, především pak na volitelných místech. Za tímto účelem je třeba v blízké budoucnosti zvážit zavedení systému přiměřených kvót. Nebudeme dělat v tomto směru žádnou revoluci, ale podle výzkumů, které si necháváme v souvislosti s modernizací dělat, větší zastoupení (samozřejmě odborně a politicky zdatných) žen a mladých lidí na kandidátkách strany zvýší pravděpodobnost jejich volby a celkově přispěje k větší atraktivnosti strany ve vzdělanější části populace. Do tohoto úsilí je třeba více zapojit organizace Sociálně demokratických žen a Mladých sociálních demokratů. (Sjezdové materiály; zvýrazněno V. Š.)

Zprávu o činnosti SDŽ předložila Jana Vaňhová, místopředsedkyně ČSSD odpovědná za organizaci vně strany a organizaci blízké straně:

Bez výrazného volebního úspěchu u žen není schopna, jak ukazují evropské zkušenosti, uspět žádná sociálně demokratická strana ve volbách. Zavedení příslušných kvót pro ženy ve výši 30% tuto výhodu vůči našemu největšímu politickému oponentu dále zvýrazňuje.

(...)

Předseda ČSSD Jiří Paroubek se společně se zástupkyněmi sociálně demokratických žen a nevládních neziskových organizací shodl na potřebě otevření diskuse a opatřeních směřujících k vyššímu zastoupení žen v politice, mimo jiné i cestou poměrného pevně stanoveného podílu v orgánech strany. Součástí této diskuse bude i návrh změny volebních řádů pro primární volby při sestavování kandidátních listin pro volby do obecních a krajských zastupitelstev a do obou komor Parlamentu ČR.

Komentář k připravovanému sjezdu poskytla i jedna z respondentek (Rozhovor C - C1). Žádný návrh na zavedení kvót pro sestavování kandidátních listin však při hlasování neprošel.

Stranická základna je v současné době tvořena 31,6% žen (Rozhovor C - C2), což není mnoho, za poslední tři roky však došlo k nárůstu (Rozhovor C - C3). I tak by kvóty mohly ženám ve straně pomoci, protože v kapitole 2.2.1. jsme viděli, že se počet zvolených žen od roku 1996 stále snižuje a procento žen na kandidátních listinách kolísá. Sestavování kandidátních listin je upraveno Stanovami, čl. 16. Jednotlivé kandidující osoby navrhuje Okresní konference ČSSD a následně schvaluje Krajská konference ČSSD (Stanovy ČSSD). Nominace tedy probíhají na základě primární volby bez jakéhokoli zohledňování pohlaví kandidujících osob (Rozhovory C, D - C5, D3).

Argumentem pro zavádění kvót při sestavování kandidátních listin je fakt, že členky ČSSD na vysokých postech jsou spíše v pozici *tokenů* (viz kapitola 1.2.2.) - viděli jsme, že strana má (kvótou zaručenou) místopředsedkyni, měla své ministryně, předsedkyni poslaneckého klubu i Sněmovny, všechny tyto funkce však ve své osobě spojovala jediná žena, a to Petra Buzková. A i jiné ženy, které nějakou podobně prestižní funkci vykonávaly, byly navrhovány i do funkcí dalších. Zdá se tedy, že řadové členky nemají šanci být do podobných funkcí zvoleny.

Respondentky, s nimiž jsem hovořila vidí problém v samotné členské základně, nikoli ve vedení strany, které si problém uvědomuje a snaží se hledat možnosti řešení (Rozhovory C, D - C4, D2). Jako další překážka se jeví nedávný podíl strany na vládě - ideologie strany se tak dostala do pozadí na úkor otázek moci (Rozhovor D - D4).

Součástí strany je hnutí Sociálně demokratické ženy, kterým se budu blíže zabývat v následující kapitole (4.3.)

3. 2. KDU - ČSL

Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová patří spíše do středu politického spektra k typu religiózních stran. Na základě tohoto zařazení bychom mohli předpokládat, že reprezentace žen bude vůbec nejnižší (Graf č. 2 v kapitole 1.2.2.). Skutečnost však spíše odpovídá přirovnání Hany Havelkové (2006) k loterii⁷² - zastoupení žen za KDU-ČSL se rok od roku měnilo a není tak možné vysledovat nějakou stálou tendenci.

V dokumentech strany není problematika rovných příležitostí nijak explicitně reflektována. Programové cíle jsou zaměřeny především na rodinu, ovšem s nevysloveným předpokladem zachování tradičních genderových rolí (Volební program KDU-ČSL). Zjistit, jak se tedy KDU-ČSL k problému účasti žen v politice opravdu staví, proto není vůbec jednoduché. Položila jsem tedy tuto otázku představitelkám *Sdružení žen KDU-ČSL* (Rozhovory A, B).

Jedna z respondentek se k přímé otázce nevyjádřila nijak konkrétně a druhá odpověděla, že strana účast žen v politice podporuje (Rozhovor B - B1). Tato podpora však zůstává na úrovni „společenské podpory“ založení *Sdružení žen KDU-ČSL* (Rozhovor B - B2).

Sestavování kandidátních listin upravuje §26 Stanov (Stanovy KDU-ČSL). Výběr kandidátů probíhá na základě demokratické primární volby, některé krajské lídry/ně navrhuje vedení strany, zároveň však procházejí volbou uvnitř členské základny (Rozhovor A - A1). Tato volba je buď přímá - volí každý člen strany, ve většině případů však probíhají tzv. „primárkové konference“, jichž se účastní členové krajských výborů (Rozhovor B - B3). Žádné formální opatření týkající se žen na kandidátkách neexistuje. V posledních parlamentních volbách však bylo přijato doporučení, aby na „volitelných místech byly zastoupeny ženy“ (Rozhovory A, B - A2, B4). Vzhledem k tomu, že

⁷² Podrobnější vysvětlení tohoto konceptu viz Havelková 2002: 93.

toto doporučení bylo přijato poprvé a že u volebních výsledků KDU-ČSL nelze vysledovat nějakou stálou tendenci ohledně zastoupení žen, nelze jeho účinnost příliš hodnotit. Pravdou je, že procento poslaneckých mandátů KDU-ČSL obsazených ženami bylo v posledních volbách historicky nejvyšší.

Stranická základna je přitom genderově vyrovnaná - přes 50% tvoří ženy (Rozhovory A, B - A3, B5). Přijetí formálních kvót by tedy mohlo situaci žen v KDU-ČSL zásadně zlepšit. Tomuto tématu se budu následně věnovat v kapitole 4.2. v souvislosti se *Sdružením žen KDU-ČSL*, které je součástí strany je od roku 2005.

Proměnlivost přístupu k otázce politické participace žen se projevuje i ve vládě i ve stranických strukturách. V současné době se situace jeví poměrně pozitivně - strana má místopředsedkyni a ministryni v jedné osobě, Vlastu Parkanovou a vůbec poprvé i předsedkyni poslaneckého klubu. Tuto funkci vykonává předsedkyně *Sdružení žen* Michaela Šojdrová. Tuto situaci však podobně jako v případě ČSSD můžeme chápat jako tokenismus - vysoké funkce ve své osobě sdružuje jen několik málo žen s dlouholetou politickou kariérou. Jiné vysvětlení nabízí dvouleté působení *Sdružení žen*, vzhledem k tak krátké době však lze jen těžko hodnotit jeho skutečný vliv.

3. 3. Komunistická strana Čech a Moravy

Jedno z nejvyšších zastoupení žen bychom na základě ideologie a typu měli očekávat od *Komunistické strany Čech a Moravy* - jde o levicovou, komunistickou stranu.

V posledních volbách se explicitní zdůraznění genderově relevantních témat objevilo i ve volebním programu strany:

Nikdo nesmí být vylučován z úsilí o řešení společenských problémů a hledání cest rozvoje společnosti.

[KSČM proto prosazuje:]

Odstranění všech forem diskriminace menšin a jednotlivců, včetně migrantů.

Stejná práva a životní podmínky pro muže a ženy a důsledné postihování domácího násilí všeho druhu.

Svobodné sdružování občanů, bohatou spolkovou činností a nejrůznější formy občanských aktivit. Vytváření podnikových rad zaměstnanců. Rozvíjení spolupráce s odborovými organizacemi s důrazem na podporu odborových práv, podporu ženského hnutí a ženských zájmových organizací s cílem překonat nerovné postavení žen.

Posilování role odborů a podnikových rad zaměstnanců při ochraně zájmů pracovníků a bezpečnosti při práci. Postih zaměstnavatele, který diskriminuje zaměstnance za nezletilé děti nebo za využívání práva na rodičovskou dovolenou. Postihování diskriminace všeho druhu.

Ochranu práva žen na rozhodování o vlastním těle, hrazení antikoncepce ze zdravotního pojištění na podporu plánovaného rodičovství.

Obnovení sítě mateřských škol, bezplatný pobyt a finančně dostupné stravování pro děti. Vytváření podmínek pro 100% docházku dětí do posledního předškolního ročníku. (Volební program KSČM)

V přehledu vývoje poměru zastoupení žen a mužů v parlamentu v letech 1990–2006 (kap. 2.2.1.) jsme viděli, že v případě KSČM lze pozorovat jasnou tendenci ke zvyšování zastoupení žen v rozhodovacích orgánech, což se projevuje i zvyšováním poměru žen na kandidátních listinách strany. Pravidla nominace kandidátů upravují Stanovy strany, bod č. 34 (Stanovy KSČM):

Stranické orgány sestavují kandidátní listiny pro volby do zastupitelstev a zákonodárského sboru na základě primárních voleb, jejichž pravidla schvaluje ÚV KSČM.

V bodě č. 43 je specifikována role členské schůze:

d) rozhoduje o svých zástupcích do jiných orgánů a aktivů, navrhuje kandidáty a sestavuje kandidátní listiny do místních zastupitelstev, podle článku 34 stanov, navrhuje kandidáty do zastupitelských a zákonodárných sborů, schvaluje pokyny pro jednání, která vedou jménem strany zástupci ze ZO KSČM s jinými orgány nebo organizacemi

A body č. 50 a 52 upravují nominace na okresních úrovních:

Okresní konference

a) volí předsedu OV KSČM, který je zároveň volen členem OV KSČM a výkonného výboru OV KSČM (ve zkratce VV OV KSČM), volí nebo potvrzuje členy OV KSČM, navržené nebo zvolené členskými schůzemi ZO KSČM. Volí členy okresní revizní komise a jejího předsedu (ve zkratce ORK KSČM) a členy ORoK KSČM a jejího předsedu, dále volí člena ÚV KSČM, delegáty na sjezd, celostranickou konferenci, zástupce do krajské rady KSČM (ve zkratce KR KSČM), doporučuje kandidáty do Ústřední revizní komise KSČM (ve zkratce ÚRK KSČM), ÚRoK KSČM nebo jiných stranických orgánů, komisí a aktivů, schvaluje kandidáty z okresu pro volby do zastupitelstev kraje a zákonodárných sborů podle článku 34 stanov

Okresní výbor KSČM

e) rozhoduje o ukončení členství podle článku 12 písm. b) stanov, o svých zástupcích do stranických orgánů a aktivů, navrhuje kandidáty do zastupitelstva kraje, zákonodárných sborů a evropského parlamentu, posuzuje a potvrzuje kandidátní listiny do obecních zastupitelstev vytvořených podle článku 34 stanov

K sestavování kandidátních listin se vyjádřily i dotazované členky strany (Rozhovory E, F - E1, F1). Žádné formální opatření směrem k ženám neexistuje, schváleno bylo pouze doporučení, aby byly ženy dosazovány do třetího místa (Rozhovory E, F - E2, F2). Poměr mužů a žen v členské základně je vcelku vyrovnaný (Rozhovory E, F - E3, F3), takže lze předpokládat, že zavedení formální kvóty by mohlo zastoupení žen ještě zvýšit.

Vysvětlení relativní ochoty prosazovat ženy ve straně je však třeba hledat vedle ideologického zaměření strany ve skutečnosti, že za celých 16 let neměla nikdy podíl a moci a zdá se, že ani výhledově tohoto podílu nedosáhne. Prosazováním žen do vysokých funkcí tak strana příliš neriskuje. Na tento fakt upozornila v souvislosti se situací ČSSD respondentka z této strany (Rozhovor D, D4).

Podporu politické participace žen ve straně zhodnotily i členky strany, s nimiž jsem hovořila. Jedna z nich soudí, že strana se tomuto problému věnuje jen málo (Rozhovor E - E4), druhá pozitivně reflektuje zájem strany o otázku politické reprezentace žen, má však výhrady k absenci nějakých konkrétních opatření ve straně (Rozhovory E, F - E4, F4).

Přímo uvnitř strany žádná ženská organizace neexistuje. V následující části práce však uvidíme, že je propojena s občanským sdružením Levicové kluby žen.

3. 4. Občanská demokratická strana

Občanskou demokratickou stranu řadíme na pravici. Přiřadit ji k jednomu typu strany, jak jsou definovány v kapitole 1.2.1., je však problematické. Odpovídá kombinaci konzervativního a liberálního typu. Co se týká otázek relevantních k mé práci, převládají spíše liberální rysy.

Strana má dlouhodobě velmi nízké zastoupení žen ve Sněmovně, od roku 1990 nikdy nedosáhlo výše celkového průměru počtu poslankyň. I v případě ODS je případné přirovnání k loterii (Havelková 2006), vzhledem k absenci jakýchkoli pozitivních opatření a jejich odmítání, jsou ženy nominovány pouze náhodně.

Ve Stanovách ODS (Stanovy ODS) nejsou ženy nijak zohledněny, stejně tak neexistují žádná opatření při sestavování kandidátních listin či volbách do stranických orgánů apod. Kandidujících osob se týká několik bodů Stanov:

2. Hlavní úkoly strany

b. vybírat kandidáty a pomáhat jim ve volbách

3. Předseda místního sdružení

f. iniciativně vyhledává a navrhuje vhodné kandidáty

6. Místní sněm

i. navrhuje kandidáty pro volby do Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, do zastupitelstva kraje a kandidáty do orgánů strany (Stanovy ODS)

Postoje strany zcela odpovídají neoliberálnímu přesvědčení o rovnosti příležitostí - vycházejí z domnění, že v současné společnosti již neexistují překážky politické participace žen a je tedy pouze na nich, nakolik jsou schopné se v politice prosadit. V tomto duchu také odpověděly zástupkyně strany na můj dotaz ohledně postojů strany k problematice politické participace žen.

Dalším příkladem této čistě neoliberální pozice strany byl projev předsedy Mirka Topolánka k zahájení *Roku rovných příležitostí pro všechny*, který vyvolal vlnu kritiky jak z řad českých političek, tak ze strany Evropské unie⁷³.

Ženy jsou ve straně v pozici *tokenů* - nejlepším příkladem je asi Miroslava Němcová, která vykonávala funkci místopředsedkyně strany i Poslanecké sněmovny. Avšak poté, co nebyla do funkce místopředsedkyně strany znovu zvolena, objevila se v médiích její prohlášení o potřebě řešení otázky politické participace žen.⁷⁴

Při sestavování jednobarevné menšinové vlády v loňském roce obsadila ODS ženami dva ministerské posty - šlo o ministerstvo zemědělství a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Tato skutečnost je však oslabena dvěma faktory - jednak šance na získání důvěry vlády byly vzhledem k poměrům ve Sněmovně

⁷³ Články k tomuto tématu viz www.ta-gita.cz.

⁷⁴ Viz BENNEROVÁ, L. *Jak se Miroslava Němcová poučí z krizového vývoje?*. 5.12.2006. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.padesatprocent.cz/clanky-a-publikace/lb-nemcova.php>>; HOŘENÍ, M. *Pozdní procitnutí Miroslavy Němcové*. 8.12.2006. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.ta-gita.cz/ohlasy/pozdni-procitnuti-miroslavy-nemcove/>>.

malé (viz kap. 2.1.6.)⁷⁵ a jednalo se nikoli o členky strany, ale spíše o odbornice v daných oblastech.

Vzhledem k tomu, že ve straně neexistuje žádné ženské sdružení a v otázce podpory politické participace žen nelze mluvit o vývoji⁷⁶, nebudu se touto stranou ve své práci již dále zabývat.

3. 5. Strana zelených

Poslední stranou, které je v současné době zastoupena v Poslanecké sněmovně a ve vládě, je *Strana zelených*. Nelze ji přiřadit ani k jedné skupině, ukazuje však, že zřejmě bude reprezentovat v naší politice chybějící typ středové strany. Svým programovým zaměřením spadá ke stranám enviromentálním (viz kap. 1.2.1.), což ji předurčuje k největšímu zastoupení žen v parlamentu. K tomu přistupuje ještě další faktor, který zmiňuje Caul (1997), a to novost⁷⁷ strany na politické scéně.

Oba tyto předpoklady Strana zelených ve volbách v roce 2006 potvrdila - na kandidátní listiny navrhla celkem 33,8% žen. Poměr zvolených poslankyň činí dokonce 50%. Musíme si však uvědomit, že strana získala pouze šest mandátů, takže je otázkou, jaký by byl poměr v případě zisku většího množství mandátů. Docílení takto vyrovnaného výsledku bylo dáno v první řadě zavedením formálního pozitivního opatření - kvóty.

Volební program z roku 2006 - „Kvalita života“ - reflektuje genderová témata, navíc je psán genderově neutrálním jazykem (ve všech oblastech se vyhýbá generickému maskulinu). Z hlediska mé práce jsou relevantní následující body (Kvalita života):

Prosazujeme rovná práva mužů a žen v zaměstnání, v přístupu ke vzdělání, v rodinném životě. Podporujeme přijetí

⁷⁵ V podstatě lze říci, že šlo o obrácené pojetí obsazení žen do „vlády sebevrahů“ - viz kap. 2.1.4.

⁷⁶ Strana je ve svém názoru konzistentní - po celou dobu svého zastoupení v Parlamentu mluví o rovnosti příležitostí, která jak mužům, tak ženám zajišťuje přístup k rozhodovacím pozicím.

⁷⁷ *Strana zelených* funguje již počátku od 90. let, ovšem až před minulými volbami průzkumy ukázaly její šance na překročení 5% uzavírací klauzule a ve volbách strana skutečně získala 6,3% (viz kap. 2.1.6.). V tomto smyslu je *Strana zelených* novým hráčem na poli parlamentní politiky.

antidiskriminačního zákona. Přivádíme do veřejného života novou generaci političek. (str. 8)

Na kandidátních listinách najdete více než jednu třetinu žen. (str. 9)

Proti diskriminaci, a také za vyrovnávací postupy

Podporujeme přijetí antidiskriminačního zákona, který je pro jeho větší účinnost třeba doplnit. Diskriminace a nerovné zacházení se mohou dotknout kohokoliv. Zákon proto plní nejen funkci právní ochrany, ale bude mít také významný osvětově-výchovný charakter. Rovnost před zákonem nepředstavuje pouze hodnotu etickou. Spravedlivá společnost rovných příležitostí je předpokladem zdravého hospodářství, které je závislé především na plném využití lidských zdrojů.

Budeme také podporovat přiměřené vyrovnávací akce a dočasné postupy, jimiž se zmenšuje dosavadní nerovnost či historické znevýhodnění jedněch vůči druhým - žen, zdravotně postižených, příslušníků etnických menšin - hlavně Romů, ale i seniorů, uprchlíků a cizinců, žijících na českém území. (str. 33)

Zaměříme se na znevýhodněné skupiny - ženy, mladistvé, starší občany

Naše politika zaměstnanosti se zaměří na skupiny, které jsou na trhu práce přímo znevýhodněny - ženy, osoby s nižším vzděláním, občany ve strukturálně postižených regionech, generaci na začátku a konci produktivního období, živnostníky. (str. 43)

Celá jedna část programu (6.3 Ženy a muži - neměříme dvojitým metrem) je věnována čistě oblasti prosazování rovných příležitostí. Jsou zde prezentována stanoviska k následujícím tématům: rovný přístup k mužům a ženám a nediskriminace na základě pohlaví, stejné mzdy žen a mužů za stejnou práci, efektivní a rovná podpora rodičovství, rovný přístup ke vzdělání, rodině přátelské prostředí, ochrana žen před násilím, právo ženy na rozhodnutí v otázkách antikoncepce a interrupce, ochrana dětí před pornografií a registrované partnerství (Kvalita života 2006: 43-47).

Ve Stanovách SZ se k mechanismu sestavování kandidátních listin obecně vztahují následující body (Stanovy SZ):

ČLÁNEK 17

Republiková rada

2. RR je tvořena

- a) dvaceti členy volenými sjezdem,
- b) dvěma zástupci KO volenými KK SZ,
- c) předsednictvem SZ s právem hlasovacím,
- d) poslanci a senátory Parlamentu ČR, zvolenými za SZ, kteří jsou členy SZ.

3. RR je nejvyšším výkonným orgánem SZ v období mezi sjezdy a

d) dále schvaluje:

vi. strategii voleb a kandidáty do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Primární volby probíhají ve třech kolech - na úrovni základních organizací, dále pak na úrovni krajů (zde je zohledňována kvóta); konečné schvalování kandidátů provádí Republiková rada (Rozhovor s Michalem Uhlem).

Kvóta pro orgány strany je zakotvena ve Stanovách SZ, v čl. 28 (Stanovy SZ):

ČLÁNEK 28

Společná ustanovení

4. *Ve volených orgánech má být v každé završené trojici členů nejméně jeden člen opačného pohlaví. Pokud po kole voleb není tato kvóta naplněna, v následujícím kole se volí pouze kandidáti nedostatečně zastoupeného pohlaví.*

Kvóta ve stejné podobě je používána i při sestavování kandidátních listin. Předseda odborné sekce gender, Michal Uhl, mi však v osobním rozhovoru sdělil, že původní návrh byl tzv. „zipový systém“ (střídání osob podle pohlaví). Strana se však potýká s nedostatkem žen v členské základně - snaží se ho proto kompenzovat dosazováním žen na přední místa (Rozhovor s Michalem Uhlem). Na základě této informace můžeme vysvětlit

paritní zastoupení ve Sněmovně i přes poměr žen na kandidátkách ve výši 33,8%.

Předsedou Strany zelených je muž, 1. místopředsedkyní je žena - Dana Kuchtová, z dalších pěti místopředsednických míst je jedno obsazeno ženou. Ve vedení Republikové rady jsou dva muži (jeden z nich předseda) a jedna žena - Jana Drápalová. Republikovou radu tvoří 20 členů volených sjezdem, dva zástupci z každého kraje a členové předsednictva SZ a poslanci zvolení za Stranu zelených - z celkového počtu 56 je 15 žen, tj. 26,8%.

Zelení žádnou ženskou organizaci nemají - podle Michala Uhla indikuje existence takové organizace ve straně problém se zajištěním politické participace žen. Zelení podle něj tyto problémy vzhledem k výše zmíněným opatřením nemají, a proto není potřeba zakládat programově ženskou ani programově mužskou organizaci. Expertním zázemím strany v otázce prosazování rovných příležitostí je jedna z odborných sekcí - sekce gender -, která působí i vně strany, jejím cílem je především eliminovat genderové nedostatky v médiích (Osobní rozhovor s Michalem Uhlem).

4. Ženské organizace spojené s českými parlamentními stranami

V předchozí části práce jsme viděli, že ženské organizace jsou propojeny se třemi stranami⁷⁸ v současné době zastoupenými v Poslanecké sněmovně. V této kapitole se na tyto organizace⁷⁹ zaměříme podrobněji - na jejich vznik, historii, statut, programové cíle, činnost apod.

4. 1. Levicové kluby žen

4. 1. 1. Založení organizace

Levicové kluby žen (LKŽ) byly založeny v roce 1992 jako občanské sdružení „*levicově orientovaných žen v úsilí o rovnoprávné postavení žen ve společnosti v souladu s přijatými zákony a mezinárodními dokumenty*“ (Petrová 1994: 66). Se zakládáním klubů jsou spojena dvě jména - **Hana Entlerová** a **Květoslava Čelišová** (Rozhovory E, F - E5, F5).

Důvodem založení tohoto sdružení byla snaha sdružit ženy levicového smýšlení a vyplnit tak prázdný prostor, který do té doby zaujímal Český svaz žen⁸⁰ (Rozhovor E - E7).

Původně se uvažovalo o sdružení uvnitř strany, ovšem tento návrh byl zamítnut s odůvodněním, že členky KSČM chtějí pracovat s muži uvnitř strany a odmítají existenci nějaké ženské frakce. Později si však uvědomily, že ženy ve straně nemají rovnoprávné postavení a je potřeba, aby takové sdružení existovalo - nechtěly se však oddělovat od jiných žen, a proto nakonec založily občanské sdružení (Rozhovor F - F8).

Vzhledem ke skutečnosti, že obě zakládající členky byly zároveň členkami KSČM, mělo založení sdružení za cíl dostat stranu zpět do veřejného života (ačkoli aktivity zpravidla

⁷⁸ Jak jsem uvedla již v úvodu, jedná se o ČSSD (Sociálně demokratické ženy), KDU-ČSL (Sdružení žen KDU-ČSL) a KSČM (Levicové kluby žen).

⁷⁹ Jednotlivé organizace jsou v následujících podkapitolách řazeny (ze stejného důvodu jako politické strany v kapitole 3) abecedně.

⁸⁰ Po roce 1989 začala činnost Českého svazu žen stagnovat, navíc se od té doby profiluje jako politicky neutrální (Rozhovory E, F - E6, F6).

neměly politický charakter - viz kap. 4.1.3.) (Rozhovor E - E8). Z tohoto důvodu byly také reakce na založení sdružení ze strany členů i členek KSČM kladné (Rozhovor E - E9).

4. 1. 2. Struktura a organizace

Vzhledem k tomu, že sdružení není pevně propojeno se stranou, tvoří členstvo jak členky a členové KSČM, tak i lidé levicového smýšlení bez stranické příslušnosti. Ve vedení jsou však zpravidla členky strany (Rozhovory E, F - E10, F7). Mužům se sdružení neuzavírá, jejich účast je naopak vítána (Rozhovor E - E12, E13). Členství není pojímáno nějak formálně, jde spíše o dobrovolné sdružování podobně smýšlejících lidí, mnohdy jsou členky LKŽ současně členkami Českého svazu žen (Rozhovor E - E11). Propojení se stranou tedy existuje zejména na základě stranické příslušnosti žen ve vedení Levicových klubů žen.

Organizační struktura není stejně jako členství nějak pevně daná - kluby existují v místech, kde jsou ženy (a muži) ochotné takový klub založit a provozovat. Jednotlivé místní organizace zastřešuje na celostátní úrovni Republiková rada Levicových klubů žen (Petrová 1994: 66), která zároveň komunikuje s orgány strany (Rozhovor E - E13).

4. 1. 3. Náplň činnosti

Náplň činnosti sdružení je poměrně široká. Hana Petrová (1994: 66) rozděluje aktivity do čtyř skupin:

- 1. Osvětové aktivity:** seznamování s historií ženského hnutí, s legislativou týkající se žen a rodiny, s materiály týkajícími se dalších aspektů života žen (ochrana zdraví, zdravý způsob života, plánované rodičovství, ekologie) apod.
- 2. Politické aktivity:** příprava členek do funkcí v zastupitelstvech, zákonodárných sborech, levicových politických stranách; vyvíjení tlaku na přijímání legislativy k realizaci rovnoprávného postavení žen;

spolupráce s ženskými organizacemi u nás i s ženskými levicovými organizacemi ve světě; zaujímání stanovisko k různým problémům společenského života

3. **Zájmové aktivity:** pořádání kurzů a kroužků, organizace společenských akcí, akcí pro děti apod.
4. **Sociální aktivity:** organizace sbírek a podpůrné akce na realizaci všeobecně prospěšných cílů; aktivní pomoc rodinám ve svízelné situaci; podílení se na vytváření sociálních fondů apod.

Respondentky v rozhovorech popisovaly činnost podobně (Rozhovor F - F9). Od doby založení se však aktivity částečně proměnily, a to ve dvou směrech - byly omezeny občansko-politické aktivity⁸¹ a naopak se zvyšují aktivity na podporu rovných příležitostí (Rozhovor E - E17).

Ohledně otázky kvót byly obě respondentky zajedno - jsou vhodným pozitivním opatřením, jejich zavádění by však měla předcházet vnitrostranická diskuse (Rozhovor F - E14, F13). Návrhy, které LKŽ straně podávají jsou různé - upřednostňována je maximální varianta, avšak za úspěch by LKŽ považovaly i doporučení (Rozhovor E - E20, F14).

Levicové kluby žen spolupracují s různými neziskovými organizacemi - s Českým svazem žen, Gender studies, Fórem 50%. Spolupráce s ženskými organizacemi probíhá (podobně jako spolupráce s Fórem 50%) spíše na individuální úrovni poslankyň, a to zejména ve spojitosti s projednáváním zákonů. Ani zahraniční spolupráce není nijak bohatá, europoslankyně Věra Flasarová je však aktivní ve Výboru pro rovné příležitosti Evropského parlamentu. Navíc jsou Levicové kluby žen členkami Světové federace žen (Rozhovor F - E18, E19, F10, F11, F12).

⁸¹ Nejvýznamnější byla aktivita zaměřená na obnovení památníku i růžového sadu v Lidicích a sochy Jožky Jabůrkové (Rozhovor E - E15, E16).

4. 2. Sdružení žen KDU-ČSL

4. 2. 1. Založení organizace

Založení „nejmladšího“ ženského sdružení uvnitř české parlamentní strany předcházelo dlouhodobé zvyšování frekvence tématu politické participace žen v rámci stranické diskuse. Vyvrcholením tohoto trendu byla tzv. Domanínská výzva, ve které se *„členky KDU-ČSL rozhodly založit podle platných stanov KDU-ČSL podle §9 odst. 9 zájmové sdružení s pracovním názvem Sdružení žen KDU-ČSL.“* (Jílková 2005: 73). Tato výzva byla zformulována v březnu 2004 na semináři *Žena a křesťansko-demokratická politika*. Ustavující sněm se konal 2. října téhož roku v Praze (Matúšková: 2004).

Jílková (2005: 73) ve své práci komentuje založení *Sdružení žen* následovně: *„Ustavením Sdružení žen byla završena dlouhodobá snaha žen⁸² a také některých mužů vybudovat uvnitř KDU-ČSL první řádnou a standardní ženskou frakci, která se zavázala k prosazování oprávněných nároků žen, a to nejen v otázce rovného zastoupení v rozhodovacích procesech.“*

Sdružení žen KDU-ČSL stačilo do konce roku 2004 přijmout *Stanovy Sdružení*, definovat své programové priority a zvolit orgány. Předsedkyní Sdružení žen KDU-ČSL se stala Michaela Šojdrová (Jílková 2005: 73). Ta také stála spolu s Karlou Řezáčovou ze Zlína u nápadu založit *Sdružení žen*, aktivní v tomto směru byla i Eva Nováková - matka Michaely Šojdrové (Rozhovory A, B - A4, B6). Dotazované členky *Sdružení žen* považují nápad založit sdružení za přirozené vyvrcholení problému nedostatečné možnosti žen dosahovat vysokých funkcí v rozhodovacích orgánech ani ve straně (Rozhovory A, B - A5, B7, B8).

⁸² Marie Jílková (2005: 71) shrnuje tyto aktivity následovně: *„Nositelkou ‚ženského‘ tématu po Ivaně Janů, i když nijak důrazně, byla Eva Nováková, v období 1992-1996 poslankyně KDU-ČSL. Nevyvíjela příliš silný tlak na aktivizaci žen v KDU-ČSL, zúčastňovala se mezinárodních setkání křesťansko-demokratických političek a informovala o nich ve vnitrostranickém tisku. (...) Větší důraz na téma ženy v KDU-ČSL přinesla kandidatura a posléze zvolení Michaely Šojdrové poslankyně PSP v roce 1996. Podstatně navázala na profeminní aktivity Evy Novákové, své matky, dalo by se říci, že téma ‚zdedila‘.“*

Reakce na založení Sdružení žen byly rozporuplné, a to jak ze strany mužů tak žen. Negativní reakce byly mnohdy nepřímé a členky sdružení je vnímaly spíše intuitivně (Rozhovor A - A6).

4. 1. 2. Struktura a organizace

Sdružení žen KDU-ČSL je organizováno na krajském principu. Předsednictvo se snaží motivovat další členky KDU-ČSL, aby zakládaly další sdružení - ve stranickém tisku je informuje o školeních, které pořádá s cílem naučit ženy, jak krajskou organizaci založit a spravovat (Rozhovor A, B - A7, B11).

Organizační struktura je zakotvena ve Stanovách, čl. IV:

Celostátní organizace

Krajská organizace

Městský nebo Místní klub /dále jen klub/ (Stanovy Sdružení žen KDU-ČSL)

Orgány Sdružení jsou podle téhož bodu tyto:

1. *Orgány celostátní organizace:*

Celostátní sněm, celostátní výbor, celostátní dozorčí rada

2. *Orgány krajské organizace:*

Krajská konference, Krajský výbor

3. *Orgány klubu:*

členská schůze, výbor

Celostátní organizace je nejvyšším orgánem Sdružení a schází se minimálně 1x za 2 roky nebo požádá-li o to nejméně 1/3 krajských organizací. Delegátky celostátního sněmu s právem hlasovacím jsou členky *celostátního výboru, celostátní dozorčí rady, předsedkyně krajských výborů a delegátky, zvolené podle klíče stanoveného celostátním výborem*. V její kompetenci je *schvalovat Stanovy a Jednací řád a rozhodovat o jejich změně, schvalovat roční uzávěrku, projednávat plány a návrhy činnosti předložené výborem, odvolávat se proti rozhodnutí výboru, jednat o zániku Sdružení*. CO dále volí *celostátní výbor, předsedkyni a místopředsedkyně, dozorčí radu; navrhuje*

kandidátky do celostátních orgánů strany, zastupitelských sborů event. dalších veřejných funkcí. Celostátní sněm může jmenovat čestného člena Sdružení.

Celostátní výbor Sdružení je výkonným orgánem, má nejméně 19 členek, které volí ze svého středu *tajemnici a hospodářku*. Výbor je složen z: *předsedkyně, 2 místopředsedkyní, tajemnice, hospodářky a zástupkyň krajů*. Výbor zabezpečuje úkoly dané *stanovami a celostátním sněmem, stanoví klíč k volbě delegátek celostátního sněmu, svolává a organizuje celostátní sněm*, pro jednotlivé činnosti může výbor vytvářet *pracovní skupiny a jmenovat jejich vedoucí; v pracovní skupině mohou být i nečlenové Sdružení*.

Celostátní dozorčí rada je pětičlenná. Ze svého středu si volí *předsedkyni, dohlíží na plnění usnesení, realizaci cílů a hospodaření; podává zprávu celostátnímu sněmu*.

Analogicky k celostátní struktuře je Sdružení organizováno i na místní a krajské úrovni (Stanovy Sdružení žen KDU-ČSL).

Statut sdružení uvnitř strany je dán §9 Stanov KDU-ČSL:

Organizační struktura a orgány KDU-ČSL

(1) *Organizační strukturu KDU-ČSL tvoří:*

d) *Místní nebo městské organizace (dále jen místní).*

(9) *V rámci strany se mohou ustavit profesní, zájmová či regionální sdružení nebo kluby. Řídí se vlastními statuty, které nesmí být v rozporu se základními stranickými dokumenty a které schvalují příslušné výbory strany. V případě, že činnost nebo statuty těchto sdružení nebo klubů odporují základním stranickým dokumentům, jejich činnost pozastaví případně je rozpustí celostátní výbor strany. Proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat k celostátnímu rozhodčímu sboru do 15 dnů. (Stanovy KDU-ČSL)*

Členstvo je tvořeno členkami KDU-ČSL i sympatizantkami strany (Statut Sdružení žen KDU-ČSL bod II.). Na členství mužů

není nijak pamatováno - sdružení je zaměřeno na ženy (Rozhovor B - B13).

4. 1. 3. Náplň činnosti

Ve svém Statutu sdružení deklaruje následující cíle:

- *Vyjadřovat se k aktuálním politickým a celospolečenským problémům, podávat návrhy a náměty k jejich řešení.*
- *Usilovat o pozvednutí důstojnosti ženy, rodiny, rodičovství, posilovat práva rodiny jako základní jednotky společnosti.*
- *Formulovat, provádět a sledovat politiku s ohledem na ženu a rodinu.*
- *Hájit život ve všech jeho podobách, přispívat k porozumění a šíření dobré vůle mezi lidmi a tím spoluvytvářet politiku jako službu.*
- *Spolupracovat s představiteli a orgány KDU-ČSL na všech úrovních.*
- *Spolupracovat s ostatními i zahraničními, především ženskými, rodinnými a dalšími organizacemi v zájmu naplnění cílů Sdružení.*
- *Prosazovat oprávněné nároky na zastoupení žen ve veřejném životě, v orgánech KDU-ČSL a zastupitelských sborech. K tomu jim pomáhat vytvářet podmínky.*
- *V souladu s výše uvedenými cíly sdružení zaměří svoji činnost především na pořádání, vzdělávacích, výchovných, kulturních a společenských akcí. (Stanovy Sdružení žen KDU-ČSL, bod II. Poslání a cíle sdružení)*

Mnoho bodů programu je tedy v souladu s celkovou politikou KDU-ČSL. Představitelky sdružení v rozhovoru definovaly náplň činnosti SŽ KDU-ČSL v souladu s těmito cíli (Rozhovory A, B - A8, B13). Činnost je zaměřena jak dovnitř strany, tak i navenek - jednak na veřejnost a jednak na spolupráci s ženskými organizacemi (Rozhovory A, B - A9, B14). Mezi tyto organizace patří Sociálně demokratické ženy, Mateřská centra, Fond ohrožených dětí, Gender studies a Fórum 50%. Ze zahraničních organizací jsou to Sdružení žen KDH a Frauen Union CDU-CSU (Rozhovor B - B15).

Pro moji práci je nejzásadnější bod „prosazovat oprávněné nároky na zastoupení žen ve veřejném životě, v orgánech KDU-ČSL a zastupitelských sborech“. Ptala jsem se proto představitelky organizace, jak konkrétně chtějí tento bod prosazovat. Respondentky však nebyly v této otázce jednotné – zatímco jedna vidí řešení v zavádění kvót, druhá je zásadně odmítá (Rozhovory A, B – A10, B16).

4. 3. Sociálně demokratické ženy

4. 3. 1. Založení organizace

Uvnitř sociálně demokratických stran je existence ženského hnutí otázkou tradice⁸³, proto jsou *Sociálně demokratické ženy* (SDŽ) nejdéle působícím ženským hnutím uvnitř politické strany.

Jako „zájmové hnutí pracující uvnitř ČSSD“ (Tomeš 2005: 194) bylo založeno 28. října 1990 prvním řádným sněmem SDŽ v Olomouci. Organizátorkami sněmu byly: Petra Buzková, Eva Fischerová, Eva Kapounová, Alice Pišteláková, Dana Pohanková, Milada Skřivanová. Založení předcházela konference žen ČSSD v březnu 1990 v Praze v hotelu Tichý (Petrová 1994: 98). Ještě téhož roku předložily SDŽ na sjezdu ČSSD programové teze, které se staly součástí programu strany (Petrová 1994: 98).

V únoru 1991 se v Olomouci uskutečnila „První řádná konference Moravskoslezských žen, která volila Zemský výbor sociálně demokratických žen Moravy a Slezska, předsedkyní byla zvolena Eva Fischerová, místopředsedkyní Ludmila Kapounová a Dana Pohanková, tajemnicí Milada Skřivanová.“ (Sociálně demokratické ženy SDŽ). Tato konference zvolila delegátky na XXV. Sjezd ČSSD a na První řádnou celostátní konferenci SDŽ, která se konala 4. března 1991 v Obecním domě v Praze. Zde pak byla zvolena první Ústřední rada SDŽ, jejíž předsedkyní se

⁸³ Sociálně demokratické ženy existovaly již v prvorepublikové sociálně demokratické straně (přesné názvy stran se po r. 1918 měnily, proto zůstávám u obecného označení „sociální demokracie“) – viz např. Tomeš 2005.

stala Petra Buzková, místopředsedkyní Eva Fischerová a generální tajemnicí Marie Paukejová (ibid.).

V letech 1991 - 1999 bylo hnutí SDŽ organizováno na „zemském principu“ Čechy, Morava a Slezsko. Od 1. 1. 2000, po nabytí účinnosti zákona o vyšších územně správních celcích došlo k reorganizaci na regionální a posléze *Krajské organizace SDŽ*. (ibid.)

Předsedkyně se od doby založení vystřídalaly celkem tři: od doby založení do roku 1993 jí byla Petra Buzková, v letech 1993 - 2004 tuto funkci vykonávala Jana Volfová a od roku 2005 dodnes Jindřiška Maršová (ibid.).

Důvodů založení strany bylo několik - již zmiňovaná tradice, inspirace u sesterských stran v zahraničí, snaha přilákat nové členy a členky, voliče a voličky (Rozhovor D - D5) a v neposlední řadě i úsilí prosazovat více žen do politiky (Rozhovor C - C7).

V době založení hnutí byly reakce podle jedné respondentky velmi pozitivní (Rozhovor C - C8). Druhá respondentka hodnotila vnímání hnutí v polovině 90. let a označila je za kontroverzní, a to jak ze strany členů, tak ze strany členek strany (Rozhovor D - D6, D7).

4. 1. 2. Struktura a organizace

Ačkoli se *Sociálně demokratické ženy* samy označují jako „hnutí“ a nikoli jako „sdružení“ či „organizace“, na což mě v rozhovoru upozornila členka tohoto hnutí (Rozhovor C - C9), struktura je organizována hierarchicky, analogicky ke struktuře celé strany.

Stanovy ČSSD hovoří o hnutí v čl. 38:

ČÁST 11.

Sociálně demokratické ženy, Klub seniorů a další zájmová hnutí v rámci ČSSD

Čl. 38

SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ ŽENY

- /1/ SDŽ jsou zájmovým hnutím pracujícím v rámci ČSSD.*
- /2/ Členkou SDŽ se může stát každá členka ČSSD.*
- /3/ Posláním SDŽ je*
 - a) vytvářet program zaměřený na ženy a rodinu, navrhopvat jej k zařazení do programu ČSSD a aktivně se podílet na jeho plnění i mimo rámec ČSSD,*
 - b) iniciovat řešení všech problémů týkajících se postavení žen v ČSSD,*
 - c) prosazovat optimální zastoupení žen v orgánech ČSSD,*
- /4/ Členky SDŽ se podle potřeby a možnosti sdružují na úrovních odpovídajících organizační struktuře ČSSD.*
- /5/ Okresní nebo krajské orgány SDŽ mohou jmenovat a odvolávat svou pověřenou představitelku v okresních a krajských orgánech ČSSD. Jmenování a odvolání této představitelky příslušné okresní nebo krajské SDŽ oznámí příslušnému OVV nebo KVV, který ji zve na svá zasedání.*
- /6/ Bližší podrobnosti jsou obsaženy ve Statutu SDŽ schváleném ÚVV. (Stanovy ČSSD)*

Základní politickou jednotkou a organizační složkou SDŽ jsou *Kluby SDŽ*, které „dle možností sledují organizační strukturu místních organizací ČSSD a podílejí se na jejich činnosti“ (Statut SDŽ). Na okresní a krajské úrovni se tyto kluby sdružují, analogicky s organizační strukturou ČSSD – od nejnižších úrovní jsou to *Okresní sdružení SDŽ*, *Krajská sdružení SDŽ* a nejvyšším orgánem je *Celostátní konference SDŽ*. V období mezi Celostátními konferencemi SDŽ řídí činnost *Ústřední rada SDŽ*, kterou tvoří *předsednictvo SDŽ* (předsedkyně, místopředsedkyně pro organizaci hnutí SDŽ, statutární místopředsedkyně a tři další místopředsedkyně), *předsedkyně jednotlivých krajských organizací* a další *zástupkyně krajů*, zvolené krajskou konferencí, s hlasem poradním se účastní hosté schválení ÚR SDŽ a *Ústřední kontrolní komisi SDŽ*. Tato komise se zaměřuje na kontrolu: *dodržování politického programu, cílů a hlavních úkolů SDŽ, dodržování Statutu SDŽ, plnění usnesení orgánů SDŽ, činnosti SDŽ a souladu s usneseními, Programem a Stanovami SDŽ. „ÚKK*

SDŽ spolupracuje s ÚKK ČSSD, její členky zve na svá zasedání s hlasem poradním" (Statut SDŽ).

Členstvo sdružení tvoří jak členky, tak sympatizantky ČSSD. Ne všechny členky ČSSD jsou však automaticky také členkami SDŽ, jak je tomu např. v Rakousku nebo Německu. Členky jsou přijímány na základě přihlášek (Rozhovor C - C10). Skutečnost, že je možnost přijímat i sympatizantky strany je chápána jako výhoda (Rozhovor D - D8). Sdružení je otevřeno i mužům (Rozhovory C, D - C11, D9).

4. 1. 3. Náplň činnosti

Sociálně demokratické ženy deklarují v Programovém prohlášení Sociálně demokratických žen své cíle: *prosazovat ženy do politického, hospodářského a veřejného života na principu rovných příležitostí, obhajovat zájmy žen, iniciovat a účastnit se řešení jejich problémů, pomáhat při vzdělávání a zapojování žen do aktivního politického života a při rozšiřování členské základny ČSSD, prosazovat zastoupení žen v orgánech ČSSD a na kandidátních listinách ČSSD na všech úrovních.*

Vedle toho vytyčují i obecnější politické cíle, zaměřené především na ženy a mateřství: *zkvalitnění vzdělávání, mimoškolní činnost dětí, zlepšení situace osamělých rodičů se závislými dětmi, péče o životní prostředí a možnost žen rozhodovat o svém mateřství.*

Hlavní náplní činnosti je podle respondentek osvěta v oblasti prosazování rovných příležitostí - pořádání konferencí, seminářů, a školení pro političky (Rozhovor C - C12). Sdružení se snaží podobným způsobem působit nejen dovnitř strany, ale i na veřejnost. Činnost zaměřená vně strany je navíc doplněna i o volnočasové, například sportovní aktivity (Rozhovor C - C13). Druhá respondentka však byla k činnosti sdružení kritičtější - v posledních letech podle ní

sdružení nepůsobí na veřejnost, ale uzavírá se do sebe (Rozhovor D - D10).

Jako vhodný nástroj ke zvýšení politické participace žen považují SDŽ zavedení kvót. Na posledním sjezdu strany byl tento návrh přednesen, avšak hlasováním neprošel (viz kap. 3.1.). Přednesený návrh měl více variant, od parity (kterou sdružení preferuje) až po minimální návrh ve výši 20% (Rozhovor C - C1, C14). I v této otázce se mezi dotazovanými členkami objevil rozpor - druhá respondentka nevidí vzhledem k pozici hnutí ve straně příliš velkou šanci SDŽ na prosazení jakýchkoli opatření (Rozhovor D - D11). Zároveň spatřuje problém v tom, že se stále hovoří o „kvótách“ a nikoli o „paritě“ (Rozhovor D - D12).

Za doby předsednictví Jany Volfové byla iniciována tzv. „stínová vláda žen“. Oficiálně byla představena 16. března 2000 v reakci na tehdejší ryze mužskou menšinovou vládu ČSSD v čele s Milošem Zemanem (viz kap. 2.1.4.), který prohlásil, že *„dosud nenašel ženu, jež by mohla zastávat místo v jeho vládě“* (Štěpánová cit. in Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 48). Ve stínové vládě bylo celkem 18 žen z řad političek, úřednic, představitelk podnikatelské sféry a neziskového sektoru. Žádná z nich však nebyla dosazena na „post“ stínové předsedkyně vlády. Změněna byla i struktura ministerstev - například úplně chybělo ministerstvo obrany, navíc naopak přibyla ministerstva lidských práv, cestovního ruchu a MŠMT bylo rozděleno na dvě samostatné ministerstva: ministerstvo školství a ministerstvo mládeže a sportu (Rakušanová, Václavíková-Helšusová 2006: 48).

Na jedné straně se tedy projekt vymezoval vůči soudobé absenci žen ve vládě, na druhou stranu se explicitně vymezil i vůči feminizmu. Média a politici vnímali celý projekt jako recesi (ibid.).

V současné době však hnutí žádné takové aktivity neinicuje a zdá se, že spíše stagnuje a funguje jako jakási paralelní

struktura v rámci strany, což je do značné míry dáno i věkovou strukturou žen v organizaci (Rozhovor D - D13).

SDŽ jsou členkami Asociace pro rovné příležitosti, v rámci České republiky spolupracují se *Sdružením žen KDU-ČSL, Stranou zelených, Fórem 50%* a *Gender studies*. Dále jsou členkami SIW (*Socialist International Women*) a na zahraniční úrovni spolupracují s *Nadací Friedricha Eberta a Renner Institutem*. Spolupráce probíhá i s Evropskou sociálně demokratickou stranou (Party of European Socialists - PES) (Rozhovor C - C15).

5. Reflexe problému politické participace žen představitelkami organizací spojených s českými parlamentními stranami

V poslední kapitole bude prezentován výsledek analýzy rozhovorů s představitelkami ženských organizací spojených s parlamentními stranami. Cílem analýzy bylo zachytit reflexi problému účasti žen v politice ženami, které se na různých úrovních politiky angažují a jsou zároveň aktivními členkami ženských organizací.

Výsledky analýzy tedy slouží jako doplnění teoretických předpokladů a empirických dat o kvalitativní rozměr – tedy subjektivní vnímání problému politické participace žen ze strany samotných političek.

5. 1. Metoda výzkumu a analýzy

5. 1. 1. Popis metody

Ke kvalitativní analýze rozhovorů jsem využila **zakotvené teorie** dle Corbin a Strausse (1999). Tato metoda umožňuje vytvořit skrytou, tedy zakotvenou teorii ve získaných datech. Tato teorie je založena na systematickém shromažďování údajů o zkoumaném jevu a jejich následné analýzou (Corbin, Strauss 1999: 14). V průběhu analýzy se „vynoří“ teorie prostřednictvím odkrývání nových významných jevů.

Analýza získaných dat probíhá na třech úrovních kódování, z nichž každá odpovídá určitému typu abstrakce. V první fázi se jedná o tzv. **otevřené kódování**, kdy dochází ke konceptualizaci údajů. Nejprve musí být proveden rozbor jednotky analýzy (věty, odstavce či myšlenky) a následně její pojmenování. Tato pojmenování již nazýváme kódy a můžeme je rozlišit na dva typy: „in vivo“ kódy – výroky či označení použitá samotnými respondenty či respondentkami a konstruované kódy – formulované badatelem nebo badatelkou. Na základě

podobnosti popisovaných jevů jsou jednotlivé kódy sdružovány do kategorií. Kategorie jsou abstraktnější než kódy. Jevy, které zachycují lze odlišovat na základě vlastností a dimenzí a lze je řadit do škál či subkategorií. Kategorie lze tedy dimenzionalizovat (Corbin, Strauss 1999: 42 - 48).

V další fázi analýzy probíhá tzv. **axiální kódování**. Dosud zpracované údaje jsou znovu uspořádány a novým způsobem pospojovány. Badatel/ka hledá nová spojení a vztahy mezi kategoriemi i jednotlivými jevy. Tato fáze kódování je induktivně-deduktivní - je zaměřeno na objevení a rozvinutí kategorií ve smyslu příčinných podmínek, které ji způsobují a konkrétní dimenzionální umístění tohoto jevu co se týká jeho vlastností, kontextu, strategií jednání a interakce a následků (Corbin, Strauss 1999: 84).

V poslední fázi badatel/ka provádí tzv. **selektivní kódování**. Jedná se o nejvyšší stupeň abstrakce, kdy je určena jedna *centrální kategorie*, která se systematicky vztahuje k ostatním kategoriím, které pak slouží jako *pomocné kategorie*. Centrální kategorie by měla pojmut hlavní problém a na jejím základě by mělo být možné konceptualizovat příběh, vytvořit kostru příběhu (Corbin, Strauss 1999: 88n). Úplným dokončením procesu zakotvení teorie je její ověření podle získaných údajů (Corbin, Strauss 1999: 99).

Zároveň byly respektovány také zásady feministického výzkumu - mezi tazatelkou a respondentkami byl zachován rovnocenný vztah, respondentky měly možnost pokládat otázky a zasahovat tak do průběhu rozhovoru. Byl tak překonán klasický rozpor mezi subjektem (badatelem/kou) a objektem (respondentem/kou). Dotazované ženy nebyly „*objektem badatelského zájmu, ale subjektem*“ (Kiczková 2006: 20). Vztah badatelka - respondentka byl proto koncipován jako subjekt - subjekt. Překonáním subjekt-objektového paradigmatu tak byl vytvořen předpoklad „*autentického, kvalitativního, individuálního vyjádření*

jednotlivých osudů⁸⁴ žen" (ibid.). Jedině tak lze totiž pochopit „*jak a jaké strategie si jednotlivé ženy vytvářeli v systému moci na různých rovinách a v rozličných situacích.*“ (Kiczková 2006: 21).

Další věc, kterou jsem při svém výzkumu zohlednila byl kontext - v případě mého výzkumu šlo zejména o zjišťování biografických údajů a popis politické kariéry jednotlivých žen a jejich motivací vstupu do politiky. Zachována byla i zásada *zodpovědnosti a důvěry* - ve výrocích, které jsem v práci použila jsem se snažila eliminovat všechny údaje, které by mohly narušit anonymitu respondentek; se všemi rozhovory bylo nakládáno důvěrně. Respondentky byly o všech těchto skutečnostech ubezpečeny ještě před zahájením rozhovoru (Kiczková 2006: 22).

Při výzkumech elit, kam spadá i mé zkoumání představitelk ženských organizací spojených s českými parlamentními stranami, je však problematika moci poněkud posunuta, jelikož samy dotazované osoby mají ve vztahu badatel/ka - respondent/ka moc danou jednak jejich společenským postavením a jednak exkluzivitou informací, které jsou ochotni/y poskytnout. O to více je však nutné zachovávat anonymitu respondentek.

5. 1. 2. Výběr respondentek

Vzorek respondentek koresponduje s tématem celé práce i s výzkumnou otázkou analytické části práce. Kritéria jejich výběru byla tedy následující: *členství v parlamentní straně, aktivní zkušenost s politikou a členství v ženské organizaci spojené s danou stranou*. Celkem jsem vybrala šest respondentek - každá z nich je buď v současné době zastoupena ve vedení ženské organizace, nebo má s pozicí vedení zkušenost.

Čtyři respondentky napříč stranami byly ve věku kolem 45 let, dvě byly zhruba o deset let starší. Vzdělanostní

⁸⁴ V případě této práce zkušeností političek s možností kariérního postupu.

struktura vzorku byla poměrně homogenní - jen dvě respondentky neměly vysokoškolské, ale středoškolské vzdělání. Co se týká profese, tři ženy jsou poslankyně (dvě z nich jsou původně učitelky, jedna zahradní architektka), jedna koordinátorka portálu ve veřejné správě a zastupitelka, dvě další vykonávají funkce ve straně (nebo ženské organizaci strany) - jedna je původním povoláním zdravotní sestra a druhá před vstupem do politiky vykonávala manažerskou funkci ve velkém podniku. Tři respondentky jsou vdané a tři rozvedené, všechny mají děti.

5. 1. 3. Výzkumná otázka a struktura dotazníku

Výzkumná otázka:

„Jak reflektují problém kariérního vzestupu političek ženy aktivní v ženských organizacích spojených s českými parlamentními stranami?“

Dotazník byl však vzhledem k širšímu tématu práce koncipován obsažněji. Při formulování tematických okruhů a otázek jsem vycházela z teoretických východisek předvedených v první kapitole práce (zejm. v části 1.3.) a z informačních nedostatků v materiálech stran či jednotlivých organizací. Vzhledem ke snaze získat co nejpřesnější informace byl dotazník koncipován jako strukturovaný. Při formulaci otázek směřující k osobě respondentky jsem vycházela z dotazníku k práci Věry Řiháčkové (2000).

Tematické okruhy otázek jsem vymežila celkem tři:

- 1. dotazy směřující na respondentku osobně**
- 2. dotazy zaměřené na politickou stranu**
- 3. dotazy zaměřené na ženskou organizaci**

V každém okruhu byly přesně formulované otevřené otázky. Jejich počet se lišil dle potřeby získávání informací o dané oblasti. K některým otázkám byly doplněny i podotázky, které byly respondentce kladeny v případě, že do své odpovědi nezahrnula všechny potřebné informace.

K analýze jsem využila pouze část výroků respondentek - odpovědi, které měly čistě informační charakter⁸⁵ jsem využila v předchozí kapitole⁸⁶, část odpovědí⁸⁷ slouží pouze k zachycení kontextu výroků určených k analýze.

5. 1. 4. Průběh dotazování

Vybrané respondentky jsem oslovila prostřednictvím e-mailu nebo telefonicky na základě kontaktních informací získaných na internetu, nebo přes sekretariát strany. V žádosti o spolupráci jsem se představila a stručně jsem popsala i téma své bakalářské práce. Odpovědi na moji žádost byly vesměs kladné, jediný problém nastal v případě stávající předsedkyně Republikové rady Levicových klubů žen, která se z osobních důvodů nemohla dotazování zúčastnit, a proto jsem místo ní vybrala jinou respondentku.

Čas i místo rozhovoru jsem ponechala na respondentkách, zpravidla se rozhodly pro setkání na pracovišti. Vzhledem k pracovní vytíženosti političek a různé době získávání kontaktů na ně probíhaly rozhovory v průběhu února a března, poslední rozhovor byl vzhledem k hledání náhradní respondentky uskutečněn až v květnu 2007. Různá byla i délka rozhovorů, která se pohybovala v rozmezí od 30 do 70 minut.

Všechny respondentky byly ujištěny o zachování anonymity a všechny souhlasily s nahráváním rozhovoru na diktafon. Přepisy rozhovorů (kap. 5 a Příloha č. 3) jsou původní, úprava proběhla pouze po formální stránce - tvary obecné češtiny byly nahrazeny tvary spisovnými, byla vypuštěna přebytečná

⁸⁵ Jedná se o otázky 1.1, 2.2, 2.3 a 3.1.

⁸⁶ Viz Příloha č. 3.

⁸⁷ Odpovědi na otázky 1.2, 1.3, 1.4 a 1.7.

ukazovací zájmena a další „vycpávkové“ výrazy. V hranatých závorkách jsou doplněna slova umožňující lépe pochopit odpověď respondentky (zpravidla jde o zasazení odpovědi do původní otázky).

5. 2. Analýza rozhovorů

V konečné fázi analýzy rozhovorů jsem vyčlenila celkem šest kategorií, které vyplynuly z výroků respondentek. Některé jevy se skutečně ukázaly na rovině „in vivo“ kódů, jiné bylo možno uchopit pouze na základě interpretace. Z těchto kategorií v závěru vyplynula i tzv. *centrální kategorie*, kterou se budu zabývat v kapitole 5.3.

Každé respondentce bylo náhodně přiřazeno písmeno abecedy (A-F), kterým jsou jednotlivé výroky označeny.

5. 2. 1. Vnitřní bariéry

Všechny respondentky vnímají jako překážku kariérního postupu – nebo vůbec vstupu – žen v politice vnitřní bariéry, tedy bariéry na straně samotných žen.

Pokud se na tyto bariéry podíváme blíže, zjistíme, že lze vysledovat dva způsoby pojmání vnitřních bariér, které nejlépe vystihují pojmy: *esencialistický* a *antiesencialistický*.

Jako jednu ze zásadních bariér popisovaly respondentky nedostatečné sebevědomí a sebeúctu žen.

„Vidím, že v mnoha případech je to [necht' žen vstupovat do politiky] z důvodu nezájmu, nedostatečné sebedůvěry při prosazování těch žen.“ (B)

A myslím si, že právě jednou z těch bariér je, že jednak ty ženy si nevěří, že jsou málo ambiciózní a jakoby si myslí, že když mají rodinu a mají děti, že nelze skloubit tu profesní kariéru s rodinou. (F)

Já jsem přesvědčená, že mnoho věcí si také bohužel způsobujeme samy, protože ženy jsou, alespoň tak, jak jsem se setkala, jsou méně ambiciózní některé, jistě ne všechny, dneska už ty mladé ženy jsou jiné, než jsme byly my. Ale pořád se vcelku ponižují, že neumí tolik, co ten muž. (F)

Příčiny nedostatečného sebevědomí dotazované političky explicitně nereflektují. Z rozhovorů však vyplynulo, že především křesťansko-demokratické ženy vnímají odlišné psychologické a politické kvality žen, které vycházejí se samotného faktu, že jsou ženy.

„Je fakt, že když pak volíte [místa na kandidátce] 1, 2, 3, tak řada těch chlapů je vybavená do té doby lépe, protože teď máme [míněno ženy] třeba nervy, rozčilujeme se, vidíme nespravedlnosti víc než chlapi.“ (A)

„A v tom si myslím, že jsou chlapi lepší, oni jsou lépe vybaveni k boji, ke strategii a k tomu nepouštět city do světa.“ (A)

Tyto výroky tedy zcela odpovídají esencialistickému přístupu. „Ženské charakteristiky“ vnímají respondentky jako bariéru na základě své osobní zkušenosti.

„Takovou bariérou, aspoň pro mne, je to, že se necítím nepostradatelná a nenahraditelná, zatímco mnozí mužové ano. Když probíhají různé nominace, kandidatury na různé posty, tak muž cítí samozřejmost, že má kandidovat a má být zvolen, zatímco u žen je to věc, kterou nepovažují za nejdůležitější nebo za nutnou.“ (B)

Ostatní respondentky nevnímají vnitřní bariéry na základě „vrozených“ vlastností. Příčiny bariér na straně žen spatřují v rodinné výchově a životní zkušenosti. V myšlení žen identifikují genderově stereotypní pojetí ženské role i vlastností, pro ženy typických. Politika je podle nich vnímána jako špatná věc a ženy samy podle nich podléhají předsudkům ohledně „ženské“ a „mužské“ role.

„Ta první a ta hlavní bariéra je v myšlení žen... a nejenom žen, že politika je špatná věc, že je špinavá, že se to pro ženu nehodí, že se nedá zvládnout kombinovat rodinu a takhle náročnou práci a v podstatě mnohé z těch žen se nechávají tímhle odradit – jak by je vnímalo okolí, že nejsou schopny jaksi skloubit politickou činnost a rodinnou a tak dále a tak dále, takže jsou to v podstatě bariéry, které máme i ve vědomí a předsudky, které se přenáší dál.“ (D)

Tak bariér je spousta (...) předsudky a stereotypy v hlavách mužů i žen, když to řeknu takto, protože jinak společnost jako celek v podstatě si přeje, aby bylo více žen v politice, jenom se stále hledají cesty, jak toho dosáhnout. (E)

Některé bariéry identifikovaly respondentky přímo v myšlení a názorech svých stranických kolegyně.

Ona [výše postavení kolegyně ze strany] je ten typ, který by to [že za svoji pozici vděčí i ženské organizaci] neuznal, protože se domnívá, že je natolik soběstačná a významná, že měla být takto volena. (B)

Máme u nás i názory od žen, které jsou třeba ve výkonném výboru, to znamená, že už se dostaly řekněme ve stranických strukturách na nejvyšší tu úroveň, že v podstatě to není potřeba, protože, když oni to dokázali, nebo ony to dokázaly, tak že ty ostatní to také mohou dokázat pokud chtějí. (E)

Další vnitřní bariérou, která nevyplývala z výroků přímo, ale až na základě jejich důkladné analýzy je jev, který jsem popsala již v teoretické části práce – Herta Nagel-Docekal (2007: 252) upozorňuje, že i kdyby byla diskriminována pouze jedna žena, jsou tím postiženy ženy všechny.

Z rozhovorů tedy vyplývala snaha respondentek sebe sama z problému vyloučit. Odmítají připustit, že se samy s odlišným zacházením setkaly. A nebo toto setkání oslabují zdůrazněním

vlastních schopností, které mužům „nedovolí“, aby se k nim chovali jinak než ke svým mužským kolegům.

Takovou [bariéru], kterou bych mohla dokladovat, tak [s tou jsem se] ne[setkala]. Například to, že se angažujete v politice, tak to vám do očí nikdo neřekne. (A)

Vzhledem k mému založení, i k profesnímu založení, protože já jsem od dvaadvadesátého roku do šestadvadesátého roku předsedkyně výrobního družstva... velkého (...) tak těžko by mě někdo z mé profese řekl, že něčemu nerozumím, to určitě ne. Ale než se vyjasní postoje s někým, tak muži mají vůbec ve zvyku ve vyšších funkcích se k ženám chovat pejorativně. (C)

Tyto výroky poukazují také na skutečnost, že genderová senzitivita respondentek je poměrně nízká. Potvrzuje se tak teoretický předpoklad Hany Havelkové (2006: 33), který jsem uvedla v kapitole 1.2.2. – tedy, že pojem „diskriminace“ je vnímán pouze v silném významu a subtilnější projevy takového zacházení nebyly schopny dotazované ženy rozpoznat.

To [marginalizaci žen ve straně] ne[pozoruji]. Ale je pravda, že když se sejde celostátní konference, tak je to vyloženě záležitost mužů, že tam převažují muži. (B)

Odlišné zacházení snad ani ne[pozoruji]. V některých případech možná šlo o určité podceňování, o pochybnosti, zda to zvládnou jako žena a třeba překvapení, že jsem to zvládla jako žena. (B)

S tím [odlišným zacházením na základě pohlaví] jsem se opravdu nesečkala. S tím, že by se to až tak vyhrotilo, tak to tedy ne. Možná kdybych třeba neodváděla úkol, že by mi to najevo dali, ale zatím jsem se s tím nesečkala. (F)

5. 2. 2. Vnější bariéry

Jako zásadnější vnímají ženy druhý typ bariér, a to bariéry vnitřní – ať již ve společnosti nebo přímo ve straně. Jako

společenskou bariéru často identifikovaly stereotypní genderové představy na straně mužů⁸⁸.

[Co mým pojmem] předsudky mužů? No někteří dokonce ještě nepochopili, že máme volební právo jako ženy, takže mají pocit, že ženy nemají v politice co dělat. (C)

Ta bariéra je skutečně v předsudcích, v hlavách těch lidí, když se automaticky předpokládá větší odpovědnost té ženy za domácnost, za rodinu a to je myslím takové základní. (E)

Politická nebo žena, která chce vstoupit do politiky, to má vždycky těžké. Já vždycky dávám ten příklad, když já jsem kandidovala a seděla jsem vedle svého kolegy, který také kandidoval za naši stranu do poslanecké sněmovny, tak mne se zeptali, jak skloubím svůj rodinný život s životem pracovním, zatímco tedy mého kolegy se na to nikdo nezeptal. (E)

Ačkoli mnoho si mnoho respondentek odlišné zacházení vědomě nepřipouští a odmítají, že by s ním měly osobní zkušenost, při analýze výroků a kódování jednotlivých jevů se ve všech rozhovorech se objevily příklady takového chování ze strany mužů:

Tak bariér je spousta (...) předsudky a stereotypy v hlavách mužů i žen, když to řeknu takto, protože jinak společnost jako celek v podstatě si přeje, aby bylo více žen v politice, jenom se stále hledají cesty, jak toho dosáhnout. (E)

Odlišné zacházení snad ani ne[pozoruji]. V některých případech možná šlo o určité podceňování, o pochybnosti, zda to zvládnou jako žena a třeba překvapení, že jsem to zvládla jako žena. (B)

Co se týká, když já jsem šla... když jsem se rozhodla, že budu kandidovat do veřejné politiky, tak musím říct, že i já jsem se sešla s tím, že jsem musela prokazovat (...), že možná umím víc než ten druhý a nebylo to lehké. Nebylo to lehké, že jsem se tedy na kandidátku dostala do čela, bylo to o tvrdé práci, takže ne

⁸⁸ Fungování genderových stereotypů u žen jsem popsala v rámci předchozí kategorie.

(...), že by někdo veřejně vystupoval a říkal: „My tě tam nechceme.“, ale cítila jsem, že musím makat na 100% jak se říká... možná i víc. (F)

Jako velmi diskriminační popisovaly ženy časté zpochybňování kvalit žen ze strany mužů, které slouží jako argument nedostatečného zastoupení žen na kandidátních listinách i v orgánech strany.

My máme [ve straně] (...) dostatek kvalitních žen - to byla vždycky taková námitka, že prostě to bude nějaké trdlo a tak dále, ale my si nemyslíme, že by se tam dostala nějaká žena, která nemá přesně ty parametry - jak po stránce odborné, tak po stránce veřejného vystupování a podobně, [dostatek] zkušeností životních, to určitě ne. (C)

Potom dojde k tomu střetu, kdy začne se vykládat: „My ty ženy nemáme.“ a „Ony ty ženy nejsou.“ a mě vždycky strašlivě zlobí, když se tam k tomu ještě přidá slovo „kvalitní“. (F)

Jedna respondentka však zpochybnila i sám pojem „kvalitní žena“.

Když jsem poukazovala na to [marginalizaci žen], že to je špatně, tak mi bylo řečeno: „Ale my nemáme žádné kvalitní ženy.“ Takže skutečně - u mužů se neříká: „My nemáme žádné kvalitní muže.“, ale u žen se to klidně požaduje. Ale nikdo ještě neřekl, co je kvalitní žena a co kvalitní muž tedy. To jsem nikde neslyšela. (E)

Další bariéru, kterou respondentky vnímají jako důležitou je nastavení fungování politiky. V současné době je vnímána jako špinavá, neefektivní činnost. V této podobě je politika podle respondentek pro ženy neatraktivní, a proto zůstávají raději ve svých tradičních rolích.

Na jednu stranu tvrdá soutěž, na druhou stranu spousta neefektivně stráveného času. Což mnoha ženám, a tedy i mně třeba

vadí, takže se třeba takovéto neproduktivní činnosti celkem vyhýbají, mají jiné zájmy. (B)

Ony si už uvědomují, že politika je dneska pánský klub, kde ty ženy musí nejprve přijmout pravidla pánského klubu, a teprve potom mohou v té politice být. (E)

Členky ženských sekcí uvnitř stran vnímají jako výrazné bariéry kariérního postupu v politice také nastavení samotných politických stran. Identifikovaly mnohé faktory, které odpovídají teoretickému výkladu v kapitole 1.2.2. V první řadě je to ideologické zařazení strany.

V KDU je to [nedostatečné zastoupení žen] samozřejmě tím, že je konzervativní strana. (A)

Na levé části politického spektra však respondentka pojala ideologii strany zcela opačně, tedy jako faktor působící ve prospěch podpory žen. Takto chápaný pojem ideologie potom spadá spíše do kategorie 5. 2. 5 - strategie prosazování genderové rovnosti.

Koneckonců levicovost té strany nás předurčuje k tomu, abychom byli v této věci lepší než ostatní, ale samozřejmě nemůžeme předstihnout v tuto chvíli Stranu zelených, která ty kvóty už má. (E)

Dvě respondentky popsaly poměrně specifické vnější překážky - první z nich vnímá jako bariéru vstupu žen do politiky obecnou nechuť vstupovat do politické strany a aktivně se tam angažovat. Příčinu existence této bariéry spatřuje respondentka v „historické zkušenosti se stranictvím“ po roce 1948, kdy byla narušena kontinuita prvorepublikového vývoje.

Ale ono to [nedostatečné uznání ženské organizace v rámci České republiky] souvisí i s obecnou nechutí vůbec - a vzhledem k naší historické zkušenosti - vstupovat do politických stran. Ta masovost, kdy vídeňská organizace má 200 000 členů SPÖ, to u nás

už nikdy asi nebude. (...) Za první republiky, přihlášení se k politické straně, to byl životní styl - lidé měli jedno nakladatelství, knihkupectví, Včelu, spotřební družstva a tak dále, to už naprosto určitě prosím nikdy nebude. (C)

Další specifickou bariérou prosazování žen, nebo spíše prosazování pozitivních opatření je samotný pojem „kvóta“, který je strany (nejen) mužů vnímán velmi negativně. Jedna z dotazovaných političek vidí řešení v používání pojmu „parita“, který nemá tak negativní konotace.

My jsme měli v tuto chvíli jedinečnou možnost, abychom vůbec o těch kvótách přestali mluvit a abychom rovnou naběhli na to, čemu se říká „parita“. (...) Kdyby se to naformulovalo jinak, tak asi zřejmě by to nebyl takový problém a takový „červený hadr“. (...) Když se začne mluvit o kvótách v jakékoliv podobě, tak samozřejmě už to tím „červeným hadrem“ je a potom to vyvolává samozřejmě ostrou diskusi a samozřejmě třeba silácké výroky na obou stranách. (...) Ale já mám vnitřní pocit a obavu, že díky tomu, že se přešlo na to, že tedy kvóta a jaká kvóta, tak že v téhle chvíli spíše uškodilo celému tomu procesu prosazování žen do politiky. (D)

Jako zásadní bariéru identifikují všechny respondentky mechanismus sestavování kandidátní listin. Jednak považují za diskriminační samotný mechanismus sestavování kandidátek, kterému se však budu věnovat v souvislosti s kategorií nazvanou „mechanismy marginalizace žen“.

Bariér je spousta, právě od pravidel primární volby při sestavování kandidátek v jednotlivých politických stranách až po předsudky a stereotypy v hlavách mužů i žen. (E)

5. 2. 3. Genderové rozdíly

Na základě výroků respondentek jsem stanovila kategorii, kterou nejlépe vystihuje označení „genderové rozdíly“. Do této kategorie spadá více jevů, které je možné sdružovat do

subtilnějších podkategorií. Opět se zde projevuje tendence k esencialistickému pojmání genderových rozdílů.

Některé rozdíly byly političkami reflektovány na základě tradičních představ o „mužských“ a „ženských vlastnostech“:

(...) ta ženská povaha není taková agresivní jako ta mužská. (A)

A v tom si myslím, že jsou chlapi lepší, oni jsou lépe vybavení k boji, ke strategii a k tomu nepouštět city do světa. (...) Já osobně si tedy myslím... chlapi mají lepší předpoklady, umějí to lépe zvládnout a dotáhnout, ale ženské jsou strašlivě pracovité a silné v té důkladnosti (A)

Oni ti muži... jistě, oni dělají tu vysokou politiku, oni řeší důležité problémy, ale ta žena do toho vnáší takový ten každodenní, normální život, kdy... nebudeme přece říkat, že něco jiného je rodina a něco jiného je společnost (...) a ženy tam to ratio určitě přinesou a přinesou tam praktické věci, jsou určitě trpělivější (...), že by pro tu společnost bylo opravdu přínosem, kdyby se vyrovnala taková ta razantnost někdy těch mužů a to přemýšlení a jakoby vrácení do běžného života. (F)

Myslím si, že ženy sledují spíše konkrétní cíle, nějaké věcné řešení. Chtějí vidět nějaký praktický výsledek. Což muže tak moc netrápí. (B)

Jiné respondentky naopak zaujaly neesencialistický přístup (tato dualita se objevila již v rámci první kategorie) a tematizovaly genderové rozdíly relevantní k otázce politické participace žen a možností jejich kariérního postupu na základě rodinné výchovy a životní zkušenosti.

Určitě [je rozdíl ve způsobu rozhodování žen a mužů]. Já si myslím, že tak jako muži - a tu výhodu teď momentálně ztratili - měli obrovskou zkušenost když byli ve vojenské základní službě. Tam byli předmětem buď velení, a nebo sami veleli. Už četa pět lidí je vlastně velení. A tuto zkušenost si odnášeli do svého profesního života. A my ženy, vzhledem k tomu, že řídíme domácnost, a to už je ekonomická jednotka... rozhodujete se, máte

zodpovědnost nějakou, tak i tuto zkušenost, bez ohledu na to jaký pracovní post zastávají ženy, tak tuto zkušenost my si taky odnášíme do politického života. (C)

Já si myslím, že úplně tak ten rozdíl [ve způsobu rozhodování žen a mužů] není, i když ono se říká, že ženy jsou schopnější vnímat nebo být empatičtější, jsou více náchylné ke kompromisu, jsou schopny vyjednávat a tak dále. To určitě platí u mnohých žen, ale neplatí to stoprocentně u všech, takže si myslím, že v zásadě je to spíš o rozdílnosti povah jednotlivých lidí, nikoli to tom, že by ta schopnost jednotlivých lidí opravdu byla jiná. (E)

A ono je [to] na základě životní zkušenosti, není to [tak], že má někdo uvažování proto, že je žena nebo proto, že je muž, protože jsme všichni nějakým způsobem formováni jednak rodinnou výchovou, životní zkušeností a jednak také těmi stereotypy, které se nějakým způsobem vytvářejí. (D)

Rozdíly mezi muži a ženami (ať již „vrozené“ nebo založené na výchově a zkušenosti) se podle dotazovaných političek projevují i ve vztazích uvnitř skupin mužů a žen. Tyto rozdíly pak považují za zásadní ohledně možnosti prosazování genderové rovnosti. Zatímco muži jsou schopni překonat vzájemné rozpory a sjednotit se na určitých politických cílech,

V politice ten tlak je v tom, že ti muži jsou vždycky schopni se domluvit. Jeden den si téměř jaksi dají do úst, ale druhý den se domluví společný postup a vydrží u něj. (D)

(...) tím, jak je těch žen v politice málo, tak (...) se snaží být ty ženy konformní v rámci té své politické strany a snaží se jim vyrovnat. To znamená snaží se jim konkurovat a přejímají i jejich chování. Ale pokud by těch na úrovni parlamentu, a i na těch nižších příčkách, bylo víc a nebyly by nuceny mezi sebou bojovat, jakoby se zalíbit těm mužům, tak v té chvíli to uvažování je tam jiné. A ono je [to] na základě životní zkušenosti, není to [tak], že má někdo uvažování proto, že je žena nebo proto, že je muž, protože jsme všichni nějakým způsobem formováni jednak rodinnou výchovou, životní zkušeností a jednak také těmi stereotypy, které se nějakým způsobem vytvářejí. (D)

ženy se takto strategickému postupu teprve učí, což jejich snahy do značné míry paralyzuje.

Taky jsme si prošly [tím], že jsme byly [já a kolegyně z ženské organizace] ve dvou táborech - já jakoby zastupuji tábor velkoměstských ženských, který jsou pro modernizaci strany. A [jméno kolegyně z ženské organizace] to vede do toho konsensu, toho křesťanství, které nemá provokovat. Což je ideální, ale já jsem samozřejmě chtěla, aby se strana modernizovala, protože jinak nemá ve městech šanci. Takže docházelo k takovým střetnutím, ale řekla bych, že se celkem překonala, protože já jsem nehodlala opustit tu svoji pozici. (A)

Jiná respondentka se vyhnula vlastní reflexi a pojala problém genderové podmíněnosti vztahů ve skupinách sociologicky.

Spíš bych se obrátila na sociologický fenomén, kdy každá minoritní skupina - i když mluvit o ženách, kterých je 51% ve společnosti je [nesmyslné mluvit jako o minoritě], ale ve straně nás je [méně než mužů] - má tendenci proti sobě velice bojovat. I kdyby se muži ocitli v této pozici, tak určitě taky nebudou jednotní a taky mezi nimi budou rozepře. (C)

Některé genderové odlišnosti, vnímané respondentkami jako vrozené by podle nich mohly sloužit jako argument ve prospěch vstupu žen do politiky s cílem vnést do ní ženský prvek a tím ji kultivovat. V současném klimatu se však tyto „ženské přednosti“ jeví spíše jako bariéra:

Protože [v politice], když tam ta inteligentní žena přijde a tohle zažije, tak pro ní je to takové zranění, jak si to vezme, to je když vás někdo znásilní - ta bezmoc, vy tam jste za ty lidi, máte druhý největší počet hlasů od voličů, máte mandát to [že se děje nějaká nespravedlnost,] za ně říct a nemáte možnost to prohlásit a změnit. A teď to uvidíte - já si myslím, že ženské, pokud mají nějaké dobré jádro, tak jenom to vydržet je tak hrozné. (A)

Oni ti muži... jistě, oni dělají tu vysokou politiku, oni řeší důležité problémy, ale ta žena do toho vnáší takový ten každodenní, normální život, kdy... nebudeme přece říkat, že něco jiného je rodina a něco jiného je společnost, to jsou základní věci, které mají společné... a ženy tam to ratio určitě přinesou a přinesou tam praktické věci, jsou určitě trpělivější (...), že by pro tu společnost bylo opravdu přínosem, kdyby se vyrovnala taková ta razantnost někdy těch mužů a to přemýšlení a jakoby vrácení do běžného života. (F)

Takovou bariérou, aspoň pro mne, je to, že se necítím nepostradatelná a nenahraditelná, zatímco mnozí mužové ano. Když probíhají různé nominace, kandidatury na různé posty, tak muž cítí samozřejmost, že má kandidovat a má být zvolen, zatímco u žen je to věc, kterou nepovažují za nejdůležitější nebo za nutnou. (B)

Zásadní rozdíl mezi muži a ženami spatřují respondentky ve vnímání problému politické participace žen. Zatímco ženy se podle nich zaujímají k této otázce (ať již kladně či záporně) postoj, muži podle nich tento problém často úplně ignorují.

Protože například on [jméno stranického kolegy] (...) řekl, že jeho téma bude víc žen do politiky, to má od [jméno jeho manželky] a hned byl telefon od [jméno vysoce postaveného stranického kolegy], který je hrozně chytrý, schopný člověk, je jistý, ovšem ne v tom, co dělám já. Nicméně je hodně chytrý a vyzná se v ekonomice - prostě [jméno stranického kolegy] seřval, co si to dovolil v rozporu s naším programem, ale nakonec pak, když s ním mluvíte, tak on si prostě neuvědomí, že jemu se to taky hodí do politiky. (A)

Je [to] zajímavé, ale ČSSD je opravdu taková dost šovinistická, dost mužská strana a nechtěli o tom naši kolegové o tomto zakotvení ani slyšet. Ale na druhou stranu na základě těch zkušeností, protože nikdo dnes nepochybuje, že ženy jsou profesně, politicky rovnocennými partnery, ale aby se to řeklo nahlas, že to tak je, tak to stálo neuvěřitelné úsilí. Vždycky pro každou minoritu je to neuvěřitelně těžké a vždycky ta

minorita musí být neuvěřitelně aktivní a dobře připravená, aby se tohle přijalo, aby se to stalo. (C)

Odlišnosti dané pohlavím tematizovala jedna respondentka jako pozitivum - „tradiční“ chování mužů vůči ženám by podle ní mělo být zachováno jako součást společenského chování.

Pokud ano, tak [jsem se s odlišným zacházením na základě pohlaví setkala] v tom dobrém slova smyslu. To znamená, že já se domnívám, že rovnoprávnost žen a mužů nespočívá v tom, že bych chtěla boxovat nebo fárat do dolů a že bych nechtěla, aby mně muž podržel dveře, když vstupuji, aby mi pomohl do kabátu, aby mi přinesl květinu, po případě aby mi pochválil účes nebo můj nový kostýmek. Myslím si, že pokud jsem se setkala právě s odlišným chováním, tak v tom dobrém slova smyslu, že se ke mně muži chovali jako gentlemani, jako rytíři. A to je myslím, že je třeba nejenom uchovat, ale dokonce znovu obnovovat, protože někteří si mylně vysvětlují tu snahu o rovnoprávnost v tom, že snad my ženy bychom chtěly vypadat jako muži a chtěly bychom, aby se k nám jako k mužům chovali, to v žádném případě. (E)

Respondentka vůbec netematizuje hranici, kdy jde ještě o „slušné chování“ a kdy už lze hovořit o diskriminaci. Znovu se zde tedy projevuje jen slabá genderová senzitivita.

5. 2. 4. Mechanismy marginalizace žen

Mechanismů marginalizace žen ve stranách vyplynulo při analýze rozhovorů několik. Jako nejzásadnější se jeví způsob sestavování kandidátních listin.

Tam [na setkání žen političek] jsem se setkala se starostkami, s místostarostkami... a oni vypráví. Je tam řada jiných žen, které vypráví, jak z žen dělají křoví. Protože tahle blbá malá strana, má reálně volitelné [místa] 1, 2, 3, 4 i na té Moravě. Takže, když nejste na těch prvních místech, tak prostě nemáte žádnou šanci. (A)

A dále považují za bariéru reálný průběh nominací a absenci účinných pozitivních opatření.

Takže v praxi to vypadá tak, že ten způsob je tak, že se lídři [při sestavování kandidátních listin] dohodnou bez ohledu na kvalitu lidí, tak v podstatě tu kandidátku dohodnou tak, jak by měla vypadat. (D)

Tam [při sestavování kandidátních listin prostřednictvím nominace členskou základnou] jste vystavena soutěži, kde jsou určité bariéry. Samozřejmě když obešlete celou členskou základnu reklamním letákem, máte větší šanci. Pak druhá věc: když jste vidět, když se o vás ví (...) to tam všechno hraje [roli]. (A)

[Při sestavování kandidátních listin] se samozřejmě stanoví nějaká kritéria a tam jsou samozřejmě kritéria, která jsou obrácena směrem k tomu, aby ten člověk byl samozřejmě profesně zdatný, aby byl bezúhonný, aby uměl mediálně vystoupit, aby byl přijatelný pro tu veřejnost. (B)

Nebylo to lehké, že jsem se tedy na kandidátku dostala do čela, bylo to o tvrdé práci, takže ne že by to bylo až tak, že by vystupoval někdo veřejně a říkal: „My tě tam nechceme.“, ale cítila jsem, že musím makat na 100% jak se říká... možná i víc. (F)

Uvnitř strany definovaly ženy další marginalizační mechanismus, a tím je boj o pozice ve straně.

A tam [na setkání s jinými členkami strany] se dozvídáte jak s nimi jednájí. V Olomouci jsou naprosto skvělé ženské - udělaly si reklamu „Sedm statečných“ (sedm statečných žen do krajských voleb) a oni jim ti chlapi zakázali ji propagovat, protože se cítili ohroženi, že je přeskáčou [na kandidátkách]. (A)

V podstatě spousta těch ženských tam jde jenom proto, aby posílila víceméně pozici mužů v té straně. (C)

Tak to normálně probíhá [, že jsou ženy ve straně marginalizovány], protože ti kolegové si obvykle vyberou tu, která jim nejméně vadí a která je neohrožuje v té jejich pozici,

takže takové ty schopné ženy, které by opravdu mohly umět... a které by třeba výhledově mohly aspirovat jako Angela Merkelová na pozici kancléřky, tak ty jsou obvykle odstrkovány. (C)

V rozhovorech respondentky často uváděly, že ve stranách dochází k „genderové segregaci činností“ – zatímco muži stále vykonávají řídicí funkce spojené s ideologií, ženy jsou často odstrkovány k „praktickým“ činnostem. I zde se tedy projevuje stereotypní vnímání žen jako pečovatelek.

Tak ono to [marginalizace žen] potom vyplývá buď s tématem, o kterém se jedná – protože, já to velice pocítuji v odborných komisích, které jsou vlastně odborným zázemím strany, jsou odborné komise, kde se vůbec nepočítalo s ženami. Profesně, dá se říct, že ve všech... když vezmeme vzdělání, vysoké školy, tak máme dopravní inženýrky, máme atomové inženýrky a tak dále, ale v těchto odborných komisích, jsou odborné komise, kde není vůbec zastoupení žen, to znamená my se tam snažíme delegovat některé členky, samozřejmě na základě jejich odbornosti. (C)

Jistě, já vždycky dávám jenom takový příklad toho, kdy vlastně ti muži, kteří si zvykli, že tam ty ženy vlastně nejsou – třeba ve vedení okresů, tak takový to: „No, u nás v generálním štábu jsme také žádné ženy neměli a jak nám to pěkně fungovalo.“ Takže takové to – ženy jsou dobré na to, aby nám uvařily kávu, aby nám zajistily, když děláme Den dětí nebo nějakou oslavu k Mezinárodnímu dni žen nebo něco takového, tak jsou dobré k té organizační práci, k zajištění a tak dále, ale politiku, tu my si budeme dělat sami. Takže s tím jsem se často setkala. (E)

Jedna respondentka identifikovala poměrně neobvyklý a velmi skrytý mechanismus marginalizace žen, a to nastavení pojmu „kompetence“.

Většinou v Čechách je špatně nastaven pojem „kompetence“ – na západ od našich hranic je kompetence, když máte vysokou školu... máte medicínu, tak jste kompetentní někomu vyřezat slepé střevo u nás jste jinak kompetentní – za Rakouska-Uherska – u nás jste kompetentní tehdy, když si sednete na nějakou židli, tak se

předpokládá. A bohužel to vzdělání u nás s těmi židlemi není provázané. Proto doktor hudebních věd sedí na židli, která je... a teď to hodně přeženu, předseda dozorčí rady v atomové elektrárně Temelín - a automaticky se předpokládá, když si na tu židli sedne, že je kompetentní, ale nebývá kompetentní. (C)

Z analýzy dále vyplynulo, že ženy, které podporují rovné příležitosti jsou v důsledku marginalizovány dvakrát - jednak na základě svého pohlaví a v druhém plánu kvůli podpoře tématu, které je ze strany mužů vnímáno jako kontroverzní.

Nicméně už jenom ten fakt, že u toho jsem cítil [vyvolává reakce typu]: „Prosím, nedělej to, škodí ti to.“ a v téhle konzervativní straně dvojnásob. (A)

Protože jsem nositelkou určitého tématu té politické strany, které je i uvnitř strany kontroverzním tématem, tak samozřejmě jsem narazila i s názory svých kolegů, kteří se s tímto názorem neztotožňují a nevnímají ho tak, jak ho třeba vnímám já, tak samozřejmě tam ta bariéra a ty překážky byly a jsou poměrně velké. (D)

Je tam [bariéra]... chlapi v tom kolektivu jsou na to strašně alergičtí, na tyhle věci [prosazování žen do politiky]. (A)

5. 2. 5. Strategie prosazování genderové rovnosti

Respondentky v rozhovorech popisovaly různé možnosti a strategie, jak ve stranách efektivně prosazovat rovné příležitosti. Některé strategie v podstatě odpovídají opatřením popsáním v kapitole 1.2.2., jiné jsou naprosto originální.

To je případ i první z nich - jedna z respondentek si vytvořila vlastní mechanismus nátlaku na mužské kolegy ve straně. Jako nátlakovou skupinu využila manželky předních představitelů strany, které pak neformálně působí na své manžely.

A pak jsem udělala ještě jednu věc, že jsem, když jsem byla zvolená [do funkce v rámci ženského sdružení], tak jsem požádala, aby vlastně ty ženské i doma působily na chlapy, aby ty dámy [členky] zvolily [do vyšších funkcí] manželky nejvýznamnějších mužů, aby vlastně ty ženské i doma působily na chlapy, aby proti tomu [ženské organizaci] ne[protestovali], protože by to bylo blbé, kdyby mluvili proti vlastním manželkám. No a to se podařilo. (A)

Na levé straně politického spektra pojala respondentka ideologii strany nikoli jako bariéru, jak se ukázalo v jiném rozhovoru, ale naopak jako možnost, jak na stranu apelovat.

Koneckonců levicovost té strany nás předurčuje k tomu, abychom byli v této věci lepší než ostatní, ale samozřejmě nemůžeme předstihnout v tuto chvíli Stranu zelených, která ty kvóty už má. (E)

Další strategie, které respondentky popisovaly jsou víceméně standardní a odpovídají teoretickým zjištěním – jedná se především o prosazování zavádění pozitivních opatření, prosazování tématu do vnitrostranické diskuse a provádění školení a osvěty političek. Právě k tomu účelu by podle nich měly sloužit ženské organizace ve stranách.

Náplní činnosti [ženské organizace] je podporovat ženy v jejich aktivitě, povzbuzovat je a navzájem se vzdělávat, pořádat semináře, školení připravovat je [političky] na politickou kariéru i v rámci strany, v rámci volených orgánů. (B)

Třeba jenom tím, že děláme ty semináře a snažíme se povzbudit sebevědomí těch žen, aby do té politiky vlastně vstupovaly, aby se nebály, to znamená snažíme se je vybavit pro to, že v tuto chvíli budou skutečně v tom pánském klubu a musí tedy dokázat třeba... někdy se od nich očekává více schopností, více znalostí, což je špatně, ale nedá se nic dělat. Prostě musíme se o to snažit, takže tím... a plus prosazování tedy těch opatření nebo pravidel formálních, neformálních zasahovat do toho tak, aby se

to změnilo, aby to ty ženy, naše ženy, vlastně v té politice měly lepší a snažíme se prosazovat i takové ty semináře a školení třeba pro zastupitele, kde mnohdy máme naše starostky, máme zastupitelky, takže i jim pomoci. (E)

Vlastně my je [kolegyně z ženské organizace] učíme dělat „ženské buňky“. Když jsme byly na té schůzi [členek strany], tak velmi často bylo slyšet, že se představila kandidátka [ve své stranické organizaci] a teď tam ta ženská seděla a oni dělali, že tam není. Tak [je učíme], aby si uvědomovaly, že je nutné, aby tam byly dvě, tři a jedna druhou doporučily. (A)

S tím souvisí i další cesta, jak efektivně prosazovat rovné příležitosti v politice, a tou je snaha o vytvoření jedné velké ženské organizace, která by sdružovala političky napříč stranami. Tuto strategii však prosazují pouze dvě respondentky, obě z jedné politické strany.

Do budoucna bych si přála, aby v naší zemi existovala jedna velká ženská organizace, když to řeknu takhle, která bude ovlivňovat tu politiku státu. To znamená, že v těch stranách to jsou ta opatření v těch stranách, ale opatření ohledně těch státních, tak tam by kromě té Rady vlády pro problematiku vlastně mužů a žen nebo pro ty rovné příležitosti, která ale v tuto chvíli nepracuje, protože byla to rada, kterou si vytvořila minulá vláda a tato vláda nepokračuje dál v té činnosti, tak že bude existovat i silná řekněme ženská loby, která bude působit jak na tu exekutivu, tak na zákonodárnou moc u nás. Je potřeba, abychom ty síly netříštily, protože existuje řada neziskových organizací, které se touto problematikou zabývají, pak existují Sociálně demokratické ženy, křesťanské ženy, levicové ženy a já nevím jaké všechny možné ženy, ale že by ta spolupráce měla být větší. (E)

Další poměrně standardní strategií, kterou dotazované političky uváděly je finanční podpora ženského sdružení, nebo využívání vnějších impulzů - ať už ze strany Evropské unie nebo veřejnosti.

Zajímavou a potenciálně velmi účinnou strategií je apel na ekonomickou výhodnost řešení rovných příležitostí založená na

argumentu, že konkurenceschopnost země je pevně svázána s řešením otázky rovných příležitostí.

Země, které mají vyřešené rovné příležitosti a zapojení žen do veřejného života, jsou nejkonkurenceschopnější, takže to už s tím souvisí - severské země Norsko, Švédsko, Dánsko, takže jednoznačně to souvisí i s vyspělostí země. A pokud chceme být konkurenceschopní - já si neumím představit, že bychom nechtěli - tak si musíme vyřešit rovné příležitosti. (C)

Některé respondentky definovaly svoji osobní nebo dokonce „ženskou“ strategii.

Nikdy jsem neřekla nic, že bych se hádala, že se to má dělat jako je to v jiné straně... nikdy jsem neřekla ani slovo. Jsem diplomatická, opírám se o to, jak to šlo v jiných evropských zemích. (A)

Musím říct, že se snažím působit jako žena. Ne jako vyložené taková tvrdá politička a tak dále, ale myslím si, že ženy by to měly využít, protože to je něco jiného než má ten muž a že to nespočívá v tom, že se „načančám“ a vezmu si něco krásného na sebe, to už vůbec ne, ale myslím si, že v tom způsobu jednání, v té vstřícnosti, trpělivosti a diskusi, kdy já třeba vím, nebo jsem přesvědčena na devadesát procent, že mám pravdu - ono, co to je pravda, ale prostě, že ten můj názor je správný -, tak se snažím ho vydiskutovat a prodiskutovat se svými kolegy a nejsem okamžitě ješitná, netvrdím, že ta moje pravda je jediná správná, prostě se snažím, tak jako asi i v tom partnerství doma, že to je o diskusi a přesvědčení někoho o tom svém postoji, který považují za správný. (F)

Někdy [používám ženskou strategii]. Když si toho člověka vážím, toho chlapa, tak mi nedělá problém se na něj usmívat a říct mu to, co je ta ženská strategie: „Jsi dobrý, tohle fakt umíš a já ti s tím chci pomoci.“ A to si myslím, že umím v velké míře. Jenže já to umím dělat jenom u takových lidí jako je [jména politiků] prostě lidi, o kterých vím, že mě převyšují, a nejsem toho schopná, když vím, že ten chlap je neschopný a mám problém to na sobě nedat vidět. (A)

5. 2. 6. Zájmy žen a problém reprezentace

Poslední kategorii jsem nazvala na základě jednoho teoretického předpokladu „zájmy žen a problém reprezentace“. Některé výpovědi respondentek totiž přesně odpovídaly teoretickému pojetí problému v práci Anne Phillips (1998b).

Jednak šlo o identifikaci „ženských“ témat, kterými jsou domácí násilí, péče o děti a seniory, zvyšování porodnosti a nezaměstnanost žen.

Ženský pohled na věc je ne že jiný, ale výrazně doplňující. A ženská témata, které ženy dnes obhajují (...) si myslím nemůže interpretovat muž. Určitě [jde] o zvýšení porodnosti a podmínky, jak zvýšit porodnost, podmínky mladým rodinám, mladým ženám [tato témata] si myslím, že by měly interpretovat ženy... naprosto určitě [je mohou interpretovat] daleko lépe. Další věc je, že ženy musí daleko více pracovat, a to souvisí s nezaměstnaností žen, protože nezaměstnanost [žen] je o 5 procentních bodů vyšší než [nezaměstnanost] mužů. Myslíme si, že [řešení] jak skloubit profesní kariéru ženy s veřejným životem a vůbec se starostí o seniory, o rodiny a o děti se určitě nezrodí v hlavách mužů, a potom třetí téma, o kterém se zatím ještě vůbec nezačalo hovořit v této společnosti, a to je starost o seniory. Starost o seniory, nastavení parametrů různých služeb a tak dále si myslím, že je také výrazně ženské téma. To jsou tři výrazná ženská témata, která jsou v této společnosti existenční. A myslím, že by o nich měly mluvit hlavně ženy - a mohou o nich mluvit až tam budou. (C)

Takže samozřejmě, když se hovoří o těch záležitostech jako například domácí násilí na ženách nebo domácí násilí obecně, tak tam pak zřejmě ten potenciál lze využít, ale je to někdy velice obtížné, protože ten přístup, který k tomu mají muži, kteří vůbec nejsou ochotni připouštět, že se něco takového může stát a hlavně si vůbec nepřipouštějí, že se to může týkat i jich, a už vůbec si nepřipouštějí, že se to může týkat i jejich rodiny, tak to je někdy opravdu hodně těžké. (D)

V otázce reprezentace vycházela respondentka z předpokladu, že ženy a jejich zájmy budou nejlépe reprezentovat zase ženy - gender tedy tematizuje jako politicky relevantní kategorii.

Navíc zakládá nárok na reprezentaci na ekonomickém základě - daních.

Dokonce jsou i tři kraje do krajského zastupitelstva, kde je těch mandátů nepoměrně více než do poslanecké sněmovny, kde vlastně také není žádná žena, což není vůbec přípustné, protože to už se jedná, když to zvažíme minimálně o 1 200 000 lidí v rámci republiky, které nemají... to znamená 6 000 000 žen je vlastně stranou politického zastoupení. To je to, protože naše společnost se nedělí na ženy a muže, ta se skládá z žen a mužů a 51% žen jsou daňoví poplatníci. (C)

5. 3. Závěry analýzy

Z těchto pomocných kategorií jsem se v závěrečné fázi analýzy pokusila na základě selektivního kódování vytvořit centrální kategorii, která by postihovala výzkumnou otázku vcelku. Tuto kategorii jsem nazvala **apolitická solidarita**. Pod tímto pojmem rozumím zajímavý paradox - členky ženských organizací spojených s českými parlamentními stranami si na jedné straně uvědomují potřebu solidarity a spolupráce (což je ostatně i motivací k zakládání těchto organizací), na druhé straně však (zatím) nedokáží zaměřit tuto solidaritu na konkrétní politické cíle.

Mnohé členky stále zůstávají v zajetí genderových stereotypů a nejsou schopny budovat solidaritu žen se zaměřením na jasný politický cíl. Jednotlivé politické snahy jsou roztržštěny a kroky jednotlivých sdružení (a členek v rámci těchto sdružení) jsou mnohdy naprosto nekonzistentní, což tyto snahy zásadně omezuje nebo dokonce úplně paralyzuje.

S tím souvisí i neschopnost nalézt efektivní způsob, jak do tématu prosazování žen v politice zapojit muže ve straně, jejichž postupy jsou v mnohém konzistentnější a homogennější.

Zdá se však, že koncipování solidarity na nepolitické, ale spíše osobní úrovni je dáno i velmi malým zastoupením žen v politice - jak ve funkcích ve stranách, tak v rozhodovacích orgánech.

Závěr

V závěru práce si znovu pokládám otázku, kterou jsem zmínila již v úvodu: *Pomohou si (v otázce prosazování politické participace žen) strany samy?* A na základě empiricko-analytické části práce odpovídám, že zřejmě ne.

Možná se odpověď na tuto otázku časem změní, současná podoba ženských organizací, které jsou s parlamentními stranami spojené, tomu však nenasvědčuje. Navíc všechny organizace delegují část zodpovědnosti na neziskové organizace, především na Fórum 50% a vůbec nevyužívají svého propojení se stranou, které jim dává ohromné možnosti působení na stranu.

Navíc se ukazuje, že ženy, které se touto otázkou zabývají nedokážou vytyčit a následovat společné postupy, a to ani na individuální rovině, ani v rámci organizací a ani na mezi těmito organizacemi. Rozhovory s političkami ukázaly, že ačkoli se dokáží domluvit v rovině obecných deklamací a formulovat své cíle, co se týká praktických postupů, jsou ženy naprosto nekonzistentní - ať už si tuto skutečnost uvědomují či nikoli.

Volání po jedné velké ženské organizaci zatím výrazně zaznívá pouze ze strany členek KSČM, vzhledem k pozici strany na politické scéně však nelze očekávat, že bude v brzké době vyslyšeno.

Jeden z hlavních problémů spatřuji v tom, že ženy v parlamentních stranách stále figurují v pozici *tokenů* a nejsou proto motivovány účinně se sdružovat a spolupracovat s vidinou jasného politického cíle.

Jedinou výjimkou je *Strana zelených*, která je však v Poslanecké sněmovně zastoupena první volební období, a proto lze těžko odhadnout, jak se bude dále vyvíjet. V současné době hraje jednu významnou úlohu - slouží stranám, které mají vůli se otázkou podpory politické participace žen zabývat, jako vzor. V rozhovorech s členkami ženských organizací spojených s parlamentními stranami se tato tendence zřetelně projevila.

Je jasné, že čas sám o sobě problém nevyřeší a je tedy čistě na politických stranách a ženách v nich, jak se svého úkolu zhostí. Určité snahy v tomto směru jsou, zatím se však ukazují jako neefektivní - podávání návrhů na pozitivní opatření není efektivní strategií. Strany tyto návrhy odmítají.

Situace je tak uzavřena v bludném kruhu přesvědčování, apelování a podávání návrhů, které jsou ve stranách opakovaně odmítány.

Navíc ve všech stranách, které měly v posledních sedmnácti letech podíl na moci (kromě strany Zelených) byly ženy pouze v pozici tokenů - Petra Buzková v ČSSD, Vlasta Parkanová v KDU-ČSL a Miroslava Němcová v ODS.

Strany si samy nepomohou - jedinou nadějí na zvýšení politické participace a reprezentace žen jsou tedy nadstranické organizace. V tomto směru hraje nejdůležitější roli Fórum 50%.

Bibliografie:

BARŠA, P. 2002. *Panství člověka a touha ženy: feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-06-7.

BUTLER, J. 1998. „Subject of Sex/Gender/Desire“. In: PHILLIPS, A. (ed.). *Feminism and Politics*. New York : Oxford University Press. ISBN: 0-19-878205-5.

Caul, M.C. 1997. „Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties“ (August 15, 1997). Center for the Study of Democracy. Paper 97-08. [online].

Dostupné z WWW <<http://repositories.cdlib.org/csd/97-08>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2007.

DAHLERUP, D. 1998. „Using Quota's to Increase Women's Political Representation“. In: *Women in Parliament Beyond Numbers*. International IDEA, Stockholm. Aktualizovaná verze článku dostupná z WWW <<http://archive.idea.int/women/parl/ch4a.htm>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2007.

DUŠEK, T. 2004. „K diskusi politiků o volební reformě: od voleb 1998 do rozhodnutí Ústavního soudu“. In: NOVÁK, M., LEBEDA, T. (eds.) *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, s. 365-374. ISBN 80-86473-88-0.

FIALA, P. 2004. „Kritická interpretace ‚zákonů‘ o vlivu volebních systémů na stranické systémy“. In: NOVÁK, M., LEBEDA, T. (eds.) *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, s. 365-374. ISBN 80-86473-88-0.

FILADELFIOVÁ, J. 2002. „O ženách, moci a politice: úvahy, fakty, súvislosti“. In: CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (eds.). *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. 1. vyd. Bratislava : Aspekt, s. 13-81. ISBN 80-85549-30-1.

FORD, L. E. 2002. *Women and Politics: The Pursuit of Equality*. 1. vyd. Boston : Houghton Mifflin Company. ISBN 0-618-06338-2.

HAVELKOVÁ, H. 2002. „Politická reprezentace žen v České republice“. In: CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (eds.). *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. 1. vyd. Bratislava : Aspekt, s. 82-100. ISBN 80-85549-30-1.

HAVELKOVÁ, H. 2004. „První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly“. In: FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. (eds.) *ABC feminizmu*. Brno : Nesehnutí. ISBN 80-903228-3-2.

HAVELKOVÁ, H. 2006. „Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989“. In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989*. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, , s. 25-42. ISBN 80-7330-101-6.

KICZKOVÁ, Z. 2006. *Pamät' žien: o skúsenosti sebutvárania v biografických rozhovoroch*. Bratislava : Iris. ISBN 80-89018-96-3.

KŘÍŽKOVÁ, A. 2003. „Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci genderového režimu organizace“. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, Vol. 39, No. 4, s. 447-467. ISSN 0038-0288.

LEBEDA, T. 2004a. „Stručný přehled volebních systémů“. In: NOVÁK, M., LEBEDA, T. (eds.) *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, s. 19-43. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, T. 2004b. „Konečná podoba volebního systému pro poslaneckou sněmovnu: otazníky nad vynucenou úpravou z roku 2002“. In: NOVÁK, M., LEBEDA, T. (eds.) *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, s. 231-249. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, T. 2004a. „Volební reforma v ČR: zmařený pokus z let 1998-2002“. In: NOVÁK, M., LEBEDA, T. (eds.) *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, s. 347-364. ISBN 80-86473-88-0.

MAREŠ, M. 2002. „Česká republika“. In: FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. (eds.) *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, s. 121-153. ISBN 80-210-3036-4.

MATÚŠKOVÁ, Š. 2006. *Frakce žen v rámci českých parlamentních stran*. 2. 6. 2004. [online].

Dostupné z WWW <<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183754>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2007.

NAGL-DOCEKAL, H. 2007. *Feministická filozofie: výsledky, problémy, perspektivy*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-68-7.

NOVÁK, M. 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-22-2.

PAVLÍK, P. 2004. *Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů*. Praha : Gender studies. ISBN 80-86520-04-8.

PETROVÁ, H. et al. 1994. *Alty a soprány (kapesní atlas ženských iniciativ)*. Praha : Gender Studies Centre. ISBN nepřiděleno.

PHILLIPS, A. (ed.) 1998a. *Feminism and Politics*. New York : Oxford University Press. ISBN: 0-19-878205-5.

PHILLIPS, A. 1998b. „Democracy and Representation: Or, Why Should it Matter Who Our Representatives Are?“ In: *Feminism and Politics*. New York : Oxford University Press, 224-240. ISBN: 0-19-878205-5.

RAKUŠANOVÁ, P. 2003. „Ženy v politice a postoje veřejnosti“. In: *Naše společnost: aktuální informace o české společnosti. Bulletin Centra pro výzkum veřejného mínění*. č. 1-2, roč. 2003. Praha : Sociologický ústav AV ČR, s. 25-28. ISSN 1214-438X.

RAKUŠANOVÁ, P. 2006a. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha : Fórum 50%. ISBN 80-239-7438-6.

RAKUŠANOVÁ, P. 2006b. *Zastoupení žen v české politice v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2006: Trendy a výzvy*. Praha : Fórum 50%. ISBN nepřiděleno.

RAKUŠANOVÁ, P., VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, L. 2006. „Ženy v mužské politice“. In: HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.). *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů pro roce 1989*. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, s. 43-60. ISBN 80-7330-101-6.

RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. 2003. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.

SAPIRO, V. 1998. „When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women“. In: *Feminism and Politics*. New York : Oxford University Press, s. 161-192. ISBN: 0-19-878205-5.

STRAUSS, A., CORBIN, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice : Albert. ISBN 80-85834-60-X.

TOMEŠ, J. 2005. *Průkopníci a pokračovatelé. Osobnosti v dějinách České sociální demokracie 1878-2005*. 2. vyd. Praha : Česká strana sociálně demokratická. ISBN nepřiděleno.

TONG, R. 1995. *Feminist Thought. A Comprehensive Introduction*. 5. vyd. London : Routledge. ISBN 0-415-07874-1.

VODRÁŽKA, M. 1999. *Esej o politickém harémismu : kritická zpráva o stavu feminismu v Čechách*. Brno : Zvláštní vydání. ISBN 80-85436-62-0.

YOUNG, I. M. 1997. *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, N.J. : Princeton University Press. ISBN 0-691-01200-8.

Kvalifikační práce:

JÍLKOVÁ, M. 2005. *Reflexe tématu rovných příležitostí v politice KDU-ČSL*. Brno : Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra politologie. 99 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

ŘIHÁČKOVÁ, V. 2000. *Ženy v komunální politice*. Praha : Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut politologických studií. 47 s. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Blanka Říhová, CSc.

Zdroje statistických dat:

server www.volby.cz

server www.vlada.cz

server www.psp.cz

Další prameny:

Dlouhodobý program ČSSD [online]. Dostupné z WWW <<http://www.cssd.cz/nas-program/dlouhodoby-program>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2005.

Kvalita života [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/>>. Naposledy navštíveno
17. 5. 2005.

Sjezdové materiály ČSSD [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.cssd.cz/s10565>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2005.

Stanovy ČSSD [online]. Dostupné z WWW <<http://www.cssd.cz/o-nas/Stanovy-CSSD>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2005.

Stanovy KDU-ČSL [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10153&IDCl=18241>>. Naposledy
navštíveno 17. 5. 2005.

Stanovy KSČM [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2680&category=>>. Naposledy navštíveno
17. 5. 2005.

Stanovy ODS [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.ods.cz/clenstvi/stanovy.php?row=1&col=4>>. Naposledy navštíveno
17. 5. 2005.

Stanovy SZ [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.zeleni.cz/42/clanek/stanovy-strany-zelenych/>>. Naposledy
navštíveno 17. 5. 2005.

Statut Sdružení žen KDU-ČSL [online]. Dostupné z WWW
<<http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10327&IDCl=13053>>. Naposledy
navštíveno 17. 5. 2005.

Volební program ČSSD [online]. Dostupné z WWW <<http://www.cssd.cz/nas-program/volebni-program>>. Naposledy navštíveno 17. 5. 2005.

Interní materiály získané od představitelky SDŽ

Statut Sociálně demokratických žen
Programové prohlášení Sociálně demokratických žen
Sociálně demokratické ženy SDŽ

Rozhovory

Rozhovory s představitelkami Sdružení žen KDU-ČSL
Rozhovory s představitelkami Sociálně demokratických žen
Rozhovory s představitelkami Levicových klubů žen

Osobní rozhovor s Michalem Uhlem, předsedou odborné sekce gender Strany zelených, 28. března 2006.

Přílohy

Příloha č. 1

Zastoupení politických stran v parlamentu a počet mandátů obsazených ženami v letech 1990 – 2006

Tabulka č. 2 - Výsledky voleb a zastoupení žen v ČNR v roce 1990.

politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
OF	49,5	12,85	127	18	14,17
KSČ	13,2	14,20	32	7	21,88
MORSL	10,3	11,76	22	1	4,55
KDU	8,4	12,26	19	0	0
Celkem				26	13

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová

Tabulka č. 3 - Výsledky voleb a zastoupení žen v ČNR v roce 1992.

politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
Koalice ODS, KDS	29,7	11,44	76	6	7,89
Levý blok	14,1	17,57	35	5	14,28
ČSSD	6,5	15,68	16	2	12,50
LSU	6,5	9,60	16	1	6,25
KDU-ČSL	6,3	10,97	15	2	13,34
SPR-RSČ	6,0	12,04	14	2	14,29
ODA	5,9	20,25	14	1	7,14
HSD-SMS	5,9	25,63	14	2	14,29
Celkem				21	10,50

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Tabulka č. 4 - Výsledky voleb a zastoupení žen v PS PČR v roce 1996.

politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
ODS	29,6	14,10	68	7	10,29
ČSSD	26,4	14,19	61	11	18,04
KSČM	10,3	18,45	22	5	22,73
KDU-ČSL	8,1	13,42	18	2	11,11
SPR-RSČ	8,0	16,16	18	5	27,79
ODA	6,4	16,78	13	0	0
Celkem				30	15

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Tabulka č. 5 - Výsledky voleb a zastoupení žen v PS PČR v roce 1998.

politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
ČSSD	32,3	16,90	74	11	14,87
ODS	27,7	18,46	63	7	11,11
KSČM	11,0	20,48	24	6	25
KDU-ČSL	9,0	14,43	20	3	15
US	8,6	18,18	19	3	15,78
Celkem				30	15

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Tabulka č. 6 - Výsledky voleb a zastoupení žen v PS PČR v roce 2002.

Politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
ČSSD	30,2	25,15	70	10	14,29
ODS	24,5	18,37	58	8	13,79
KSČM	18,5	21,94	41	12	29,27
Koalice KDU-ČSL, US-DEU	14,3	15,79	31	4	12,90
Celkem				34	17

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Tabulka č. 7 - Výsledky voleb a zastoupení žen v PS PČR v roce 2006.

politická strana nebo sdružení	zisk hlasů ve volbách (%)	kandidující osoby ženského pohlaví (%)	zisk mandátů celkem	počet mandátů obsazených ženami	zastoupení žen (%)
ODS	35,4	24,26	81	9	11,11
ČSSD	32,3	23,17	74	9	12,16
KSČM	12,8	26,54	26	8	30,77
KDU-ČSL	7,2	19,82	13	2	15,38
Strana zelených	6,3	33,83	6	3	50
Celkem				31	15,50

Zdroj: www.volby.cz. Tabulka Veronika Šprincová.

Příloha č. 2

Dotazník pro členky organizací uvnitř českých parlamentních stran

I. Dotazy týkající se respondentky osobně:

- 1.1 Biografické údaje respondentky (věk, vzdělání, povolání, rodinný stav)
- 1.2 Jak byste popsala Váš vztah k politice?
- 1.3 Kdy jste Vy osobně vstoupila do politického života?
- 1.4 Jakým způsobem (*na jaké úrovni*)?
- 1.5 Co bylo důvodem?
- 1.6 Jaké byly Vaše další kroky v politice?
- 1.7 Změnila jste někdy členství ve straně?
- 1.8 Jaký je váš názor na zastoupení žen v české politice?
- 1.9 Existují podle Vás nějaké bariéry vstupu žen do politiky? *Jaké?*
Pokud ano, setkala jste se s nějakými osobně? Jakými?
- 1.10 Pozorujete na základě Vašich zkušeností nějaký rozdíl ve způsobu rozhodování žen a mužů?
- 1.11 Setkala jste se někdy při svých jednáních s odlišným zacházením na základě pohlaví?
- 1.12 Používáte při svých jednáních určitou „ženskou strategii“, získanou předchozí životní zkušeností? *Jakou?*

II. Dotazy zaměřené na celou politickou stranu:

- 2.1 Jak se Vaše strana staví k podpoře účasti žen v politice?
- 2.2 Jaký je poměr žen a mužů v členské základně strany?
- 2.3 Jaký je poměr žen a mužů ve vedení strany?
- 2.4 Jakým způsobem sestavuje Vaše strana kandidátní listiny?
- 2.5 Setkala jste se ve Vaší straně s marginalizací žen?
- 2.6 Používá Vaše strana nějaká opatření na zvýšení účasti žen v politice?

2.7 Vyjadřují si ženy uvnitř strany navzájem podporu nebo se aktivně podporují?

III. Dotazy zaměřené na ženské sdružení strany:

3.1 Kdy se ve Vaší straně poprvé objevil nápad založit sdružení žen? Kdo s ním přišel?

3.2 Co bylo důvodem?

3.3 Kdy bylo sdružení skutečně založeno?

3.4 Za jakých okolností?

3.5 Jaké byly ve straně reakce na založení takového sdružení? (*ze strany členů i členek strany*)

3.6 Jaký má sdružení statut uvnitř strany?

3.7 Kdo tvoří členstvo sdružení (*ženy – muži, straníci – nestraníci*)?

3.8 Co je náplní činnosti sdružení (*na začátku – dnes, zaměření dovnitř strany – navenek*)?

Pokud je cílem sdružení dostat více žen do politiky (vyšších funkcí ve straně) – jak?

3.9 Jak se Vaše sdružení staví k používání kvót? (*ano – ne, proč, příp. jaký druh kvót*)

3.10 Spolupracuje sdružení s podobnými sdruženími v jiných politických stranách?

3.11 Spolupracuje sdružení s nadstranickými organizacemi zabývajícími se tematikou žen v politice? *Jak?*

3.12 Spolupracuje sdružení se zahraničními organizacemi? *Jak?*

Příloha č. 3

Výroky vybrané z rozhovorů s představitelkami ženských organizací uvnitř politických stran, na které je v práci odkazováno

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou A:

- A1 *[Sestavování kandidátních listin probíhá] demokratickou volbou - něco stanovuje vedení strany, některé lídry. Dohodnou se na lídrech v krajích... ale zároveň ti lídři, například v Praze, procházejí volbou v členské základně.*
- A2 *Celostátní konference přijala před volbami doporučení na zvýšení žen.*
- A3 *Poměr je... 52% tvoří ženy.*
- A4 *[S nápadem založit ženské sdružení přišla] Míša Šojdrová, myslím [v roce] 2004.*
- A5 *[Důvodem založení sdružení bylo,] že se do vedení strany nemohla dostat žádná žena.*
- A6 *Takové veřejné [reakce na založení sdružení nebyly] žádné. Oni vám to neřeknou veřejně, ale ví se to v kuloárech... takové to, že nemáte otravovat.*
- A7 *Je několik krajských sdružení a se postupně zakládají [další] a samozřejmě, že když někde nenajdete nějakou tu dámu, která si to vezme za své a vyjde s tím... my se snažíme vlastně z toho ústředního [sdružení] vytvářet ty podmínky, s tím, že do stranického tisku napíšeme, že pro ty dámy děláme školení a na tom školení jim se snažíme vytvořit podmínky, aby uměly udělat to sdružení.*
- A8 *[Náplní činnosti sdružení je] vyjadřovat se k věcem, které jsou sociální - týkají se žen, rodin. Pak to další je vzájemná podpora, zejména ve volbách... Dáváme návody k tomu, jak se prosadit na ty kandidátky, jak se podpořit, jak vyhledávat ženy, vzdělávat se máme program, který tohle všechno obnáší a samozřejmě jsou tam i body, který konvenují s programem s KDU.*
- A9 *Já třeba pro někoho něco dělám v komunální politice a teď vidíte, že ten člověk se chce vůbec nějak zapojit, takže ho přizvu, ať pracuje na tom poli kamarádek, které tam něco děláme. Dělalý jsme různé semináře k sociálním zákonům, a pak jsme dělaly vzdělávání - [zaměřené] na veřejné vystupování, jak máte psát tiskovou zprávu, jak máte vystupovat, takové to, co všechno souvisí s politikou. A to teď dělá skvěle podle mého Fórum padesát [procent]. Tam [na semináře pořádané ženskou organizací] nezveme jenom členky strany, tam zveme [i] příznivkyně.*

A10 Jsme pro kvóty (...) jak to mají Zelení - do každé trojice jedna žena... nebo jeden muž... To je dostačující, protože, když tam jednou [ženy] vstoupí a udělají si tam ty vazby, tak se tam udrží... stačí kvóty na přechodnou dobu, takhle to bylo v řadě států.

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou B:

B1 Strana to podporuje, protože si je vědoma tohoto vnitřního hendikepu, který má KDU má přes padesát procent členek-žen a zastoupení žen klesá s výší toho orgánu.

B2 Strana podpořila vznik Sdružení žen KDU-ČSL i finančně i řekněme tou podporou společenskou, že tomu dala prostor.

B3 Jsou primární volby - buď přímé, takže každý člen, a nebo nepřímé, takže jsou primárkové konference, kde volí krajské výbory, což je ve většině případů.

B4 Tak tam [při sestavování kandidátních listin] není žádná povinnost nebo podmínka účasti žen. Bylo tam pouze doporučení, že by na čelných volitelných místech měly být ženy zastoupeny.

B5 Zhruba 51 procent je žen.

B6 Nemůžu říct, že by to napadlo jednu osobu. Aktivní byla i paní Řezáčová, tajemnice krajské organizace ve Zlíně, Eva Nováková a část žen i tady v Praze.

B7 Ten nápad vznikl přirozeně. Protože, když jsem nastoupila do poslancecké sněmovny právě v roce 1996, tak jsem byla jediná poslankyně a bylo mi jasné, že to není správné, že to není přirozené a že se s tím musí něco dělat. Takže jsem začala dělat taková setkání pro ženy v KDU-ČSL. Od toho roku 96 jsem každý rok udělala takové setkání minimálně dvakrát a tam jsme si uvědomily, že v jiných stranách jsou založena sdružení, takže jsme se v létě 2004... to byl přípravný výbor... pak na podzim, v roce 2004 na podzim, v říjnu se sešla valná hromada těch členek, bylo to asi 160 a schválily jsme stanovy, program a zvolily jsme vedení. Takže to, co jsme dělaly jakoby dobrovolně, nahodile, neorganizovaně, tak jsme udělaly organizovaně a umožnily jsme členství i nečlenkám KDU-ČSL, s tím, že v těch vrcholových orgánech mohou být pouze členky KDU-ČSL.

B8 Je fakt, že to bylo i v souvislosti s tím, že ty ženy se nedostávaly do těch vrcholných orgánů. Podařilo se nám zvolit místopředsedkyni Zuzanu Roithovou, pak už zase bylo vedení bez ženy a pak... pořád to bylo takové, že ty ženy tam prostě nebyly vidět na té špičce.

B9 U moudrých mužů byly [reakce na založení sdružení] pozitivní, u hloupých mužů byly hloupé a takové jako... přehlíživé.

- B10 *Ta reakce [na založení sdružení ze strany žen] byla... myslím si, že příznivá... já to nemůžu hodnotit... nebo nemůžu... nechci hodnotit někoho, že tam třeba nevstoupil, že by to třeba nepodpořily. Některé ženy to sdružení nepovažují za nezbytné, a myslím si, že ten čas ukazuje tu nutnost, čas sám o sobě to prostě nevyřeší.*
- B11 *[Při zakládání sdružení] nám pomohla KDU-ČSL, podpořila nás v tom. Na začátku byl sněm, který proběhl tady v Praze, celkem úspěšně, naplánovaly jsme si nějakou činnost, od té doby každý rok děláme nějaké semináře, vznikly krajské organizace. ta činnost není nějaká... že bych řekla, že by to způsobilo nějaký převrat, ale ty ženy o sobě vědí a schází se celostátní výbor Sdružení žen, který připravuje různá usnesení... ehm... organizuje právě tyto odborné konference.*
- B12 *Ne [členem sdružení není žádný muž]. Není to ve stanovách. Máme stanovy a v těch stanovách je to zaměřeno na ženy - Sdružení žen.*
- B13 *[Náplní činnosti sdružení je] podporovat ženy v jejich aktivitě, povzbuzovat je navzájem se vzdělávat, pořádat semináře, školení připravovat je na tu politickou kariéru i v rámci strany, v rámci volených orgánů a tak dále. A zároveň připomínkovat program strany, vyjadřovat se k politice strany z hlediska rodiny a ženy.*
- B14 *Máme spolupráci s našimi partnerskými organizacemi. My jsme i zvaly zástupkyně z ODS, sociální demokracie, ze Slovenska, z Německa, máme tyhle kontakty. Ta činnost navenek není moc častá, ale je tady tímto způsobem.*
- B15 *[Organizace, se kterými spolupracujeme jsou] Sdružení žen KDH ve na Slovensku, tady jsou to Sociálně demokratické ženy (...) Mateřská centra s Rút Kolínskou, ta nás často navštěvuje, pak spolupracujeme s Fondem ohrožených dětí, s paní Baudyšovou, s Gender studies a Fórem 50%. V Německu pak s Frauen Union CDU-CSU.*
- B16 *My to máme přímo v programu, že chceme, aby minimálně v orgánech strany bylo zastoupeno minimálně 30% žen. Nemáme to ve stanovách, ale jako doporučení. Nástroj jsme zatím nevolily nějaký vynucovací, nějaké kvóty, nějaký formální... ten nástroj je podle našeho názoru v povzbuzení a v aktivitě těch žen. V mnoha případech vidím je to [nedostatečné zastoupení žen v politice] z důvodu nezájmu, nedostatečné sebedůvěry při prosazování žen, takže volíme cestu toho neformalizovaného prosazování.*

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou C:

- C1 *V pátek začíná [sjezd strany], kdy jedna ze změny ve stanovách ČSSD je zvýšení podílu [žen] v orgánech strany z pětadvaceti na třetinu a*

- zajištění podílu kvót na volitelných místech kandidátky a je to momentálně ve třech návrzích - 20%, 25%, nebo třetina. My samozřejmě požadujeme tu třetinu, ale - teď to řeknu otevřeně - kdybychom se střetli na kompromisu 25%, tak bychom to na nějakou přechodnou dobu braly jako dobrou výchozí základnu.
- C2 Nás[žen] je 31,6%.
- C3 Já si myslím, že za poslední tři roky došlo k výraznému posunu i díky tomu, že do strany dlouhodobě za ty tři roky přichází 40% žen. To znamená ten původní dvacetiprocentní podíl žen, který jsme měli ve straně - 20, 25% se zahušťuje na těch 31,6%, což je v současné době teď počet žen v ČSSD.
- C5 Loni v Portu byl přijat významný dokument, který vyzývá ty strany, které nemají 40% podíl žen v orgánech strany, tak aby změnilo tento postup a zavedly prostě postupy, které povedou až k tomu vyrovnání 50 na 50 a podepsal ho i náš předseda strany Jiří Paroubek, tak si myslím, že to akceptuje i ČSSD a uvidíme.
- C5 Je to [sestavování kandidátních listin] vlastně pouze na základě primárních voleb, a není tam jakékoli zakotvení o tom, kolik žen by mělo být na kandidátních listinách, a proto dochází k té tragické události a myslím si, že vlastně i to bylo loňské volby, ať krajské a nebo do parlamentu, je výrazem toho, že se něco musí změnit a musí se to změnit nějakým nařízením, protože podíl [žen v parlamentu za stranu] oproti minulému období ještě klesl.
- C6 To [ženské hnutí] zakládala Eva Fišerová z Olomouce, Petra Buzková, vlastně mladá sociální demokratka tehdejší, ta se stala předsedkyní, a Dana Pohanková.
- C7 Důvodem [založení ženského hnutí] určitě bylo prosazovat ženy, protože už tehdy bylo pocítováno, že těch žen je [v politice] nedostatek.
- C8 [Reakce na založení ženského hnutí byly] velice pozitivní. Všechny sociálně demokratické strany v Evropě a všechny sociálně demokratické strany i ve světě mají tuto složku. V různé formě, jak jsme řekly, ale mají... o tom se nepochybuje. O institutu hnutí sociálně demokratických žen se nepochybuje.
- C9 Jenom aby nedošlo k nějakému omylu. Sociálně demokratické ženy jsou hnutí uprostřed sociálních demokratů.
- C10 U nás [v ČR] se to posunulo s tím, že máme jak členky ČSSD, ale ty musí být stran příhlášek - to znamená ne každá členka ČSSD je automaticky členkou Sociálně demokratických žen, jak je to třeba tedy v Rakousku a v Německu, ale přihlašuje se do toho hnutí a mohou to být ještě k tomu ty sympatizantky.

- C11 *Muži by tam mohli být, je tam zakotven institut odborných komisí. Kdybychom je zakládaly, tak jejich členy mohou být i muži.*
- C12 *Jednak je to forma panelových diskusí, seminářů a vyplývá to z toho, co jsme řekly, že politika je sociálně-kulturní hierarchizovaná činnost a každá generace se to [musí znovu učit], to znamená jakmile přichází nové členky, mladé členky do SDŽ, tak pořád se pořád se školí, pořád se vysvětluje.*
- C13 *My pořádáme různá setkání, pořádáme semináře nejenom pro členky, ale třeba i pro starostky, místostarostky, které jsou nezávislé, a tím je vlastně získáváme i na naši stranu, takže to působí i vně politické strany. To [sdružení] se neuzavírá do sebe. A mělo by, když vlastně to jsou všechno peníze, tak i když vydáváme nějaké zdroje, tak vždycky by to mělo být pro veřejnost, to znamená, že v Pelhřimově konáme třeba volejbalový turnaj pro veřejnost, bude tam 150 družstev pod záštitou SDŽ a ČSSD.*
- C14 *V našem Programovém prohlášení konečná věta zní, tak jak zní jedna věta změněné francouzské ústavy, a to, že zákon umožňuje rovné zastoupení přístupu k volebním místům (...) a proto by to mělo být samozřejmě 50 na 50 - i ta společnost se skládá z 51% žen a 49% mužů. Samozřejmě... toho se budeme snažit dosáhnout, jen nelze říkat, teď budeme chtít 50 na 50, protože to by nikdo neschválil. Takže zkusme přechodné období, uvidíme na jak dlouho, uvidíme, kolik se schválí - my bychom samozřejmě chtěly třetinu, když to bude teď jedna čtvrtina dejme tomu, dvou, tříleté přechodné období, a pak nasadíme latku zase výše až pak to dosáhne toho přirozeného biologického stavu vlastně.*
- C15 *Pořádáme semináře a panelové diskuse, to je taky kvůli tomu, aby se sdružily zdroje samozřejmě, jak s Fórem 50%, Gender studies, tak s Nadací Friedricha Eberta, tak Renner Institutem... kdo nás osloví a my taky oslovujeme (...) jsme členkami PES a SIW.*

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou D:

- D1 *Ve vedení, je v podstatě naplněná kvóta, to znamená, že musí být jedna místopředsedkyně žena, tak ve vedení strany je tedy jedna žena mezi těmi šesti místopředsedy. V rámci předsednictva strany, tak tam teď není zvolená žádná žena, to znamená, že většinou jsou to předsedové krajů - těch je 14 plus je tam 10 takzvaných osobností, které jsou voleny ústředním výkonným výborem, a tam je naplněna maximálně ta tříčlenná kvóta, protože z těch deseti musí být minimálně tři ženy. A už nikdy to není, že tam může být tři a více, takže vždycky to ÚVV naplní jenom ty požadované tři a víc o tom nepřemýšlí... že to může být dvě a více... nebo, že ve vedení strany nemusí být jenom jedna, že*

tam mohou být dvě a více. Ne, máme tam mít jednu, tak tam dáme tu jednu.

- D2 *Strana ty věci podporuje, vždycky je v programu měla a dejme tomu je i realizovala nějakým způsobem, ale aby jako došlo k tomu reálnému naplnění v sestavování kandidátních listin, aby se skutečně zvýšil reálný počet žen, tak tam je ta diskuse opravdu na začátku a rozdíl je v přístupu ve vedení strany, které se teď snaží a bohužel ta členská základna, která víceméně zatím neví v podstatě vůbec o co jde a neví, jak tyto věci řešit.*
- D3 *Sestavuje je takzvaně v primárních volbách, ale ty primární volby vypadají obvykle tak, že se volí lídři jednotlivých okresů, a ti lídři jednotlivých okresů obvykle podle počtu členů a podle váhy hlasu, které potom jsou v tom regionálním výboru, tak potom jsou na těch kandidátkách. Takže v praxi to vypadá tak, že se lídři dohodnou bez ohledu na kvalitu lidí. V podstatě tu kandidátku dohodnou tak, jak by měla vypadat.*
- D4 *Revoluční změna nebude možná, protože v každé politické straně jde v první řadě o moc a teprve potom, tedy až na tom „b“ je nějaká otázka třeba politických hodnot a tak podobně a díky tomu, že ta moje politická strana nějakou dobu byla u moci, u vlády, tak si zvykla spíše na tu variantu „a“, takže potom se horko těžko znovu vrací do opozice, nějakou dobu to trvá, a potom taky k těm svým programovým hodnotám.*
- D5 *Těch důvodů tam bylo několik - jednak to bylo navázání na tu tradici, o které jsem mluvila, druhý důvod byl ten, že se mé kolegyně poučily u těch sesterských stran v zahraničí, protože obvykle každá ta politická strana v zahraničí má nějakou takovou skupinu nebo organizaci, ať už vně, nebo uvnitř strany, která skutečně zastupuje zájmy žen. A hlavně, on je to zdroj voličů a dalších členů, protože ve chvíli, pokud mám organizaci postavenou tak, že mi víceméně nabírá sympatizanty té strany, tak potom mám jednak rezervoár potenciálních lidí, potenciálních členů, ale také mám rezervoár voličů.*
- D6 *Já to [reakce na ženské hnutí ve straně] můžu hodnotit až od toho roku devadesát pět, nebo devadesát čtyři, kdy jsem do toho vstoupila víceméně aktivně a od začátku to hnutí pod vedením Jany Volfové bylo v té straně vnímáno velice kontroverzně.*
- D7 *Bohužel [kontroverze] byla vnímána ze strany členů i členek, protože ne všechny členky sociální demokracie se stávaly členkami Sociálně demokratických žen. Další problém byl takový, že ne všechny ženy, které do SDŽ vstupovaly, tak byly ztotožněny s tím, co vlastně to sdružení má dělat a co má v rámci té strany prosazovat.*

- D8 Má právě tu výhodu, že i když je to hnutí uvnitř strany, tak si podrželo tu možnost, že může přijímat i nečlenky Sociální demokracie. To znamená, je to hnutí, které je otevřené, které může z nějakého důvodu brát sympatizantky, které do strany nechtějí z nějakých důvodů vstoupit, ale nicméně se hlásí k tomu sociálnědemokratickému myšlení.
- D9 Dokonce v tom statutu byly, alespoň tedy za mé éry, tak tam byly ve stanovách zakotveny takzvané Kluby pro rovnost, které byly určeny především mužům a já sama vím asi o třech nebo o čtyřech mužích, kteří byli členy Sociálně demokratických žen... nevím, jestli zůstali, nezůstali, to už opravdu nevím.
- D10 Poslední takové nějaké sezení, které bylo, tak bylo před volbami tady v Kaiserštejnském paláci, ale ze svého pohledu tohle nevnímám, jako že by to mělo být gros té práce. Mělo by to být, ale mělo by to být, protože to je levicová strana, tak by mělo být v jiném duchu nežli je Kaiserštejnský palác, to je prostě mé vnitřní přesvědčení. Protože v Kaiserštejnském paláci je hezké se sejít s bývalým předsedou vlády, je hezké si tam tedy poklábosit, ale nemá to žádný konkrétní výstup, to prostě nevede nikam a já myslím, že na první místo by se mělo dávat... aspoň já si takhle představuji činnost politického hnutí, že tam chybí nějaký cíl - že reprezentují něčí zájmy, a pokud dělám nějakou takovou akci, tak protože jsem levicová strana, tak ji nemůžu mít v Kaiserštejnském paláci, ale musím ji mít co nejbližší těm lidem.
- D11 Já si myslím, že teď to sdružení je tak šíleně bez vlivu, že nemá cenu jakýkoliv ten nástroj... i když se ten nástroj samozřejmě uplatní, tak nemá šanci je [ženy] tam dostat, protože o tu svoji obrovskou výsadu, kterou mělo - to znamená, že ono mělo možnost doplňovat členky ústředních orgánů, v podstatě si je dovolila Ústřední rada Sociálně demokratických žen, která potom doplnila ústřední výkonný výbor, doplnila třeba předsednictvo strany, aby tam byla naplněna ta kvóta 25%, tak o tuhle tu výsadu právě v roce 1997 to hnutí přišlo. V tu chvíli, kdy tuto výsadu nemá, ve chvíli, pokud nemůže takhle pracovat v orgánech strany a opravdu tam reprezentovat zájmy toho hnutí, tak potom, byť má předsedkyni v předsednictvu strany, byť má v předsedkyně funkci v ÚVV, má ji tam pouze s hlasem poradním. (...) Ženy v rámci toho ústředního výkonného výboru nejsou homogenní a i ony mají samozřejmě různé názory.
- D12 Já jsem z toho trochu taková zklamaná, protože my jsme měli v tuto chvíli jedinečnou možnost, abychom vůbec o těch kvótách přestali mluvit a abychom rovnou naběhli na to, čemu se říká parita. A ve chvíli, kdy by se mluvilo o paritě, kdy by se to naformulovalo jinak, tak by to asi zřejmě nebyl takový problém a takový „červený hadr“.

D13 Máte i jiná témata, protože každý ten světadíl bolí něco jiného a musí něco jiného řešit a ve chvíli, kdy zdvihnete v rámci toho vnitrostranického hnutí tady problematiku HIV a AIDS, tak málokdo z těch žen, protože tam je taky důležitá věková struktura té organizace, ve chvíli, kdy ve struktuře máte většinou ženy nad 50 let a ve chvíli, kdy chcete řešit HIV a AIDS, tak vám řeknou, že to tady v životě... že to tady nebude. A přitom je to jedno z témat, které třeba se teď nese v rámci SIW.

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou E:

- E1 Je to [sestavování kandidátních listin] na uvážení jednotlivých krajů, protože i v tomto nemáme v podstatě žádnou direktivu, o to teprve usilujeme, aby na úrovni krajů proběhly ty primární volby a krajské nominační konference. I toto je v podstatě v rozhodnutí kraje, jestli vybere ty kandidátky vlastně to vedení kraje, a nebo jestli budou nominační konference.
- E2 Nepatří do toho žádné kritérium, které by se týkalo zastoupení žen. My máme pouze ta doporučení směrem k ženám a směrem k mladým lidem, máme doporučení žena do třetího a mladý člověk tedy do pátého místa.
- E3 V členské základně je to [poměr žen a mužů] zhruba půl na půl.
- E4 Velmi málo se tomu [otázce účasti žen v politice] věnuje podle mne. Já se už několik let snažím o to, aby si naše strana v podstatě vytvořila nějaký systém formálních a neformálních pravidel na podporu účasti žen v naší straně - ať už ve stranických strukturách a nebo v politickém zastoupení, to znamená od zastupitelstev měst, obcí až přes kraje až po parlament. Bohužel to jde strašně pomalu.
- E5 Před patnácti lety je [Levicové kluby žen] založila bývalá poslankyně za naší stranu Květa Čelišová, která je až doposud předsedkyní Levicových klubů žen.
- E6 Byla pocitována potřeba toho, aby se sdružily ženy, které mají levicové smýšlení, protože tehdejší ženské organizace jako byl třeba Český svaz žen se distancovaly od politiky jako by chtěly být nezávislé a dokonce se ta levicovost potlačovala.
- E7 Ženy, které měly levicové smýšlení, tak jim chyběla organizace, která by v podstatě fungovala jako třeba Český svaz žen a zároveň, aby vyjadřovala, že ony mají levicové názory (...) i když je to sdružení občanské, které tedy není součástí naší strany, tak ale pomáhalo v tehdejší době a pomáhá i dnes řekněme v těch věcech, které se znovu dostávají do širšího povědomí a pomáhaly... vlastně začínaly s organizováním akcí právě do té veřejnosti.

- E8 *Když si vezmeme, že po roce 89 se naše strana stala perzekvovanou a ostrakizovanou, tak my jsme skutečně zůstali uzavřeni jakoby v těch sekretariátech a vystoupit nějak na veřejnost bylo v podstatě velmi obtížné. Musíme říct, že ta minulost, která byla tou zátěží tak nás... tak to bylo velice problematické vůbec někde vystoupit, mluvit jménem strany a tak dále a ten Levicový klub žen vlastně pomáhal dostat se do té veřejnosti, protože když se někde uspořádalo třeba odpoledne ke Dni dětí, tak to byla věc, kterou nemohl nikdo považovat jaksi za stranickou věc.*
- E9 *Já si myslím, že v tehdejší době to bylo považováno za kladnou věc, která byla. Bylo to hodnoceno velmi kladně, vlastně do dneška to tak je.*
- E10 *Ve vedení Levicových klubů žen je poslankyně za KSČM, v řadách Levicových klubů žen jsou členky KSČM, a to i ty řekněme z vyšších funkcí včetně tedy té místopředsedkyně, která je členkou Levicových klubů žen (...) je mnoho členek Levicových klubů žen, které nejsou členkami KSČM.*
- E11 *Velice často členskou základnu tvoří ženy, které jsou současně členkami Levicových klubů žen a současně také Českého svazu žen.*
- E12 *Máme i muže. Je to sice jsou to takové „vlastovičky“, když to řeknu takhle, ale v některých těch místních organizacích jsou i muži.*
- E13 *My jsme přesvědčeny o tom, že kdyby v těch otázkách a tom boji, který vedeme... on ten boj je takové divný slovo, ale to úsilí, které máme, kdyby to zaujalo více mužů a ti muži by to brali tak, že to je lepší pro politiku strany mít tam ty ženy, tak by to bylo rozhodně lepší a my bychom se tomu vůbec nebránily, právě naopak. Jsme rády, když muži zařadí tuto věc jako jednu z důležitých.*
- E14 *Já jsem [ohledně pozitivních opatření] nemluvila se všemi členkami Levicových klubů žen, ale Republiková rada, která proběhla minulý měsíc, mi schválila materiál, který jsem předkládala a právě ten budu teď v sobotu na jednání ústředního výboru prosazovat.*
- E15 *Například byl obnoven památník v Lidicích. To, že tam vznikl památník s těmi dětmi, tak vlastně z větší části financovaly právě Levicové kluby žen, které sbíraly... které vlastně poukazovaly na to, že se na tuto věc v tom porevolučním kvasu zapomělo a třeba i obnova růžového sadu v Lidicích je zásluhou Levicových klubů žen.*
- E16 *[Pořádaly se] akce, které byly třeba i politické, třeba ve prospěch ve prospěch návratu sochy Jožky Jabůrkové na nějaké důstojné místo tady v Praze, to byla také velká aktivita, která se nakonec podařila.*
- E17 *Teď je tady [v rámci činnosti LKŽ] nová tendence více tlačit ty řekněme... být takovou tou v dobrém slova smyslu nátlakovou skupinou*

- na změny, které by měly proběhnout právě v oblasti přípravy kandidátních listin, v tom, jak bude vypadat ta stranická struktura.
- E18 To asi ne, pokud se takto [se sdruženími v jiných stranách] spolupracuje, tak je to individuální. Ve větším rozsahu probíhá spolupráce s tím Českým svazem žen, který ale se neprofiluje k žádné politické straně. Spolupracujeme s ženskými organizacemi, ať už těmi neziskovými různými - to znamená Gender studies a všechny ty, které jsou (...) třeba příští týden jsem pozvaná na setkání České prezidentky, to je právě to Fórum 50%.
- E19 Neřekla bych přímo, že spolupracujeme [se zahraničními organizacemi], ale naše europoslankyně Věra Flasarová je ve Výboru pro rovné příležitosti v Evropském parlamentu, takže se nám daří alespoň přes její osobu být v kontaktu s tou Evropou.
- E20 To znamená od příštího roku, kdy budou volby do krajských zastupitelstev a následně do dalších voleb, tak abych tam [na jednání ÚVV] tedy prosazovala právě zavedení kvót, které máme variantně- od zipu přes určité další varianty až po takovou tu variantu, kterou beru, že je skutečně velikánský kompromis, jakoby první krůček, že bude kombinace doporučení žena do druhého místa s tím, že pokud to ten kraj neudělá, tak bude muset povinně dát ženu na třetí místo.

Výroky vybrané z rozhovoru s respondentkou F:

- F1 Je to [sestavování kandidátních listin] v plné kompetenci příslušných okresních orgánů, ale začíná se to i v základních organizacích, kdy příslušný stranický okresní orgán dá svůj návrh na základě analýzy předchozí práce těch současných, a nebo během toho čtyřletého období se jim podaří vybrat někoho jiného a prodiskutuje se to v těch základních organizacích. A potom se na okresních konferencích tajnou volbou volí kandidáti. A potom vlastně na krajských konferencích nebo rozšířených jednáních, to záleží na tom krajském orgánu se sestavuje pořadí, je to v kompetenci kraje, sestaví se pořadí té krajské kandidátky. Ústřední výbor má ale plné právo podle stanov eventuálně zasáhnout.
- F2 Prošlo pouze opatření ve smyslu doporučení, kdy naše jednotlivé krajské rady dostaly doporučení, že mají dosadit ženu, když bude splňovat všechna kritéria jako každý jiný, do třetího místa.
- F3 Je tam [v členské základně] nepatrný rozdíl - je to téměř půl na půl. Žen, neřeknu vám to přesně, ale je tam asi 48% a 52% mužů.
- F4 My to [otázku účasti žen v politice] máme i ve svých dokumentech, my o tom jednáme i na svých politických orgánech, máme k tomu připravený materiál, vždycky se nějakým způsobem rozhodně dohodneme. Ale když

- dojde potom k té vlastní už metodice, kdy by se to mělo projevit už třeba při sestavování kandidátek, tak tam potom dojde k tomu střetu.
- F5 Tehdy s tím [nápadem založit Levicové kluby žen] přišla Hana Entlerová (...) s Květou Čelišovou, už tehdy paní Čelišová byla poslankyní.
- F6 Důvodem byla ta situace, která tady nastala, že prakticky slovo „spolupráce“, slovo „solidarita“, slovo „práce pro druhé“ bylo jakoby něco nepřístojného v této republice... a Český svaz žen stagnoval.
- F7 Levicové kluby žen tvoří ženy, které se rozhodnou na základě nějaké upoutávky nebo zjištění, nebo řeknou svým známým, že tady je takový klub. Takže jsou to ženy levicového smýšlení, které chtějí pracovat, my je vůbec nekádrujeme, v žádném případě, neděláme žádné velké přihlášky - jenom adresu a kontakt na ně a není to ani takové to členství jako, že se píšou prezenční listiny. Ne, kdo má chuť... Třeba někde je to udělané: každou první středu, kdo má chuť, přijde.
- F8 Tehdy [v době zakládání sdružení] se uvažovalo o tom, jestli nebude ve straně založena, jako mají Sociálně demokratické ženy, taková frakce nebo nějaká skupina, a my jsme právě toto odmítly. My jsme řekly, že chceme pracovat s muži v jedné straně a že nebudeme žádnou frakci, nic takového dělat. A později jsme právě přemýšlely, že přece jen to není to pravé, že ti muži právě jsou na těch svých pozicích a také nedostatek činnosti - jak už jsem říkala předtím - z této [sociální] oblasti, tak jsme se rozhodly, že založíme občanské sdružení, že se nechceme oddělovat od jiných žen, že známe spoustu žen, které jsou „se srdíčkem nalevo“, jak se říká, ale nechtějí třeba pracovat v Českém svazu žen. Proto jsme se tedy rozhodly založit toto občanské sdružení - že nebudeme stranická buňka ani organizace, ale že budeme pracovat na tom levicovém sociálním spektru.
- F9 Jednak je to ten cíl dělat osvětu a bojovat proti nerovnému postavení, proti diskriminaci - je to vlastně organizování různých setkání, vysvětlování ženám, mužům, kdo má zájem... občanům... věci kolem prosazování zákonů (...) akce, besedy k různým problémům... potom je to ta aktivní činnost, kdy děláme různé tábory pro děti pořádáme - neříkám, že všichni, ale tam, kde mají na to sílu, takže pořádají tábory, jsou to různé zájezdy a podobně.
- F10 [Nespolupracujeme] ani se sociálními demokratkami, to asi jenom na té úrovni poslanecké. Jestli místně někde existuje, nevím.
- F11 Jinak spolupracujeme s Českým svazem žen a nebo se sdruženími, které jsou mimo [stranickou politiku], jako je Fórum 50% - ty nás berou jako rovnocenné a vůbec nedělají problémy, dostáváme zápisy a všechno... chodíme na jejich akce.

- F12 *Československý svaz a následně Český svaz žen byl členem od vzniku Světové federace žen, protože tehdy před těmi padesáti lety jsme byly zakládajícími... nebo jsme patřily mezi zakládající členky a my [představitelky LKŽ] jsme dostaly pozvání, takže jsem letěla ještě s jednou mladou ženou z Brna a my jsme byly jako Levicové kluby žen na tomto světovém kongresu přijaty do [Světové] federace žen.*
- F13 *Já nemám nic proti kvótám, ale myslím si, že to nelze udělat „ted' to nařídím“, že bychom měli pro to získat většinu alespoň v té straně nebo v politických stranách [vůbec], aby to vůbec prošlo, aby to nebyl jenom výkřik, aby i oni věděli, proč to tak je.*
- F14 *Já jsem hlasovala pro variantu - do třetího místa jedna žena, do desátého dvě... měly jsme to rozpracované, aby to nebylo pouze doporučení, aby to bylo závazné, ale bohužel to neprošlo. Chce to předem předjednat, jak se říká.*